

تألیف: دکتر محمد بستوانی

دنیای جانوران

از دیدگاه قرآن و حدیث

(بررسی ۳۰۰ حیوان نام برده شده در قرآن کریم)

گروه تحقیق: مهری ابراهیم پور، محمد و ندا شیخ حسنی

دنیای حیوانات از دیدگاه قرآن و حدیث بررسی 30 حیوان نام برده شده در قرآن کریم

مشخصات کتاب

سرشناسه : بیستونی محمد، 1337

عنوان و نام پدیدآور : دنیای حیوانات از دیدگاه قرآن و حدیث بررسی 30 حیوان نام برده شده در قرآن کریم World animals through Quran tradition/ مولف محمد بیستونی گروه تحقیق مهری ابراهیم پور، ندا شیخ حسنی محمد شیخ حسنی

مشخصات نشر : قم : بیان جوان ، 1385.

مشخصات ظاهری : [323] ص : مصور (رنگی)، جدول..م س 14/5 × 10/5؛

شابک : 30000 ریال:9648399492

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : کتابنامه ص 295 296؛ همچنین به صورت زیرنویس

عنوان دیگر : بررسی 30 حیوان نام برده شده در قرآن کریم

موضوع : حیوانها در قرآن

موضوع : حیوانها احادیث

موضوع : احادیث قرن 14.

شناسه افزوده : ابراهیم پور، مهری

شناسه افزوده : شیخ حسنی ندا

شناسه افزوده : شیخ حسنی محمد

رده بندی کنگره : BP104/ح9ب9 1385

رده بندی دیویی : 297/159

شماره کتابشناسی ملی : م 8447163

ص:1

اشاره

ص:2

ص:3

اَلاِهْداءِ

اِلی سَیِّدِنا وَ نَبِیِّنا مُحَمَّدٍ

رَسُولِ اللّهِ وَ خاتَمِ النَّبِیّینَ وَ اِلی مَوْلانا

وَ مَوْلَی الْمُوَحِّدینَ عَلِیٍّ اَمیرِ الْمُؤْمِنینَ وَ اِلی بِضْعَهِ

الْمُصْطَفی وَ بَهْجَهِ قَلْبِهِ سَیِّدَهِ نِساءِ الْعالَمینَ وَ اِلی سَیِّدَیْ

شَبابِ اَهْلِ الْجَنَّهِ، السِبْطَیْنِ، الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ اِلَی الأَئِمَّهِ التِّسْعَهِ

الْمَعْصُومینَ الْمُکَرَّمینَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ لاسِیَّما بَقِیَّهِ اللّهِ فِی الأَرَضینَ وَ وارِثِ عُلُومِ

الأَنْبِیاءِ وَ الْمُرْسَلینَ، الْمُعَدِّ لِقَطْعِ دابِرِالظَّلَمَهِ وَ الْمُدَّخِرِ لاِحْیاءِ الْفَرائِضِ وَ مَعالِمِ الدّینِ ،

الْحُجَّهِ بْنِ الْحَسَنِ صاحِبِ الْعَصْرِ وَ الزَّمانِ عَجَّلَ اللّهُ تَعالی فَرَجَهُ الشَّریفَ فَیا مُعِزَّ

الأَوْلِیاءَوَیامُذِلَ الأَعْداءِاَیُّهَاالسَّبَبُ الْمُتَّصِلُ بَیْنَ الأَرْضِ وَالسَّماءِقَدْمَسَّنا

وَ اَهْلَنَا الضُّرَّ فی غَیْبَتِکَ وَ فِراقِکَ وَ جِئْنا بِبِضاعَهٍ

مُزْجاهٍ مِنْ وِلائِکَ وَ مَحَبَّتِکَ فَاَوْفِ لَنَا الْکَیْلَ مِنْ مَنِّکَ وَ

فَضْلِکَ وَ تَصَدَّقْ عَلَیْنا بِنَظْرَهِ رَحْمَهٍ مِنْکَ

اِنّا نَریکَ مِنَ الْمُحْسِنینَ

متن تأییدیه حضرت آیت اللّه خزعلی مفسّر و حافظ کل قرآن کریم

بسم اللّه الرحمن الرحیم

هر زمانی را زبانی است یعنی در بستر زمان خواسته هایی نو نو پدید می آید که مردم آن دوران خواهان آنند. با وسائل صنعتی و رسانه های بی سابقه خواسته ها مضاعف می شود و امروز با اختلاف تمدن ها و اثرگذاری هریک در دیگری آرمان های گوناگون و خواسته های متنوع ظهور می یابد بر متفکران دوران و افراد دلسوز خودساخته در برابر این هنجارها فرض است تا کمر خدمت را محکم ببندند و این خلأ را پر کنند همان گونه که علامه امینی با الغدیرش و علامه طباطبایی با المیزانش. در این میان نسل جوان را باید دست گرفت و بر سر سفره این پژوهشگران نشاند و رشد داد. جناب آقای دکتر محمد بیستونی رئیس هیئت مدیره مؤسسه قرآنی تفسیر جوان به فضل الهی این کار را بعهده گرفته و آثار ارزشمند مفسران را با زبانی ساده و بیانی

ص:5

شیرین، پیراسته از تعقیدات در اختیار نسل جوان قرار داده علاوه بر این آنان را به نوشتن کتابی در موضوعی که منابع را در اختیارشان قرار داده دعوت می کند. از مؤسسه مذکور دیدار کوتاهی داشتیم، از کار و پشتکار و هدفمند بودن آثارشان اعجاب و تحسینم شعله ور شد، از خداوند منان افاضه بیشتر و توفیق افزونی برایشان خواستارم. به امید آنکه در مراحل غیرتفسیری هم از معارف اسلامی درهای وسیعی برویشان گشاده شود.

آمین رب العالمین .

21 ربیع الثانی 1425

1 خرداد 1383

ابوالقاسم خزعلی

ص:6

مقدمه

یکی از مسائلی که در قرآن کریم و روایات مورد توجه ویژه قرار گرفته «حیوانات» است اعم از چهارپایان ، پرندگان ، حشرات و غیره . بخش عظیمی از آیات قرآنی را بیان آفرینش ، نحوه زندگی ، خصوصیات ، احکام و منافع حیوانات تشکیل می دهد .

از این رو ، این بُعد از قرآن نیز شایسته تحقیق و بازکاوی است و بی گمان برای قرآن پژوهان و شیفتگان آموزه های قرآنی ، دقت نظر در آیاتی که در آنها از حیوانات ذکری به میان آمده ، معارف فراوانی نهفته است و نقش به سزایی در شناخت عظمت الهی و درک نظم و هماهنگی بسیار دقیق در عالم خلقت را ایفا می نماید .

در برخی از آیات قرآنی یاد حیوانات با حوادث تاریخی (1) همراه است که عبرت آموز می باشد ، در بعضی از آیات به آنها مَثَل زده شده تا برای مردم حکمت و موعظه حسنه باشد و یا با آنها کفّار و سرکشان را به مبارزه طلبیده است .(2)

عنایت قرآن به حیوانات اهلی کشاورزی به حدّی است که در برخی از آیات(3) به آن حیوانات سوگند یاد کرده و اهمیت ویژه این نعمت الهی را با آوردن وصف هایی از آنها ذکر کرده است .

قرآن کریم به حشرات نیز توجه خاصّی داشته و دو سوره

1- 1 / فیل .
2- مانند مثال زدن به پشه در آیه 26 سوره بقره .
3- 73 / حج .

قرآنی به نام حشرات نامگذاری شده است . (نَمْل ، نَحْل).

به طور کلی اسامی 30 نوع حیوان در 52 سوره قرآن کریم و 154 آیه یاد شده است و در همه این آیات از فایده و ضرر و حکمت و پند و اندرز سخن به میان آمده است.

در سُوَر قرآنی از سوره «بَقَرَه» به عنوان بزرگ ترین سوره که 286 آیه دارد و از سوره «فیل» به عنوان یکی از کوچک ترین سوره که 5 آیه دارد می توان یاد کرد .

در قرآن کریم به نام برخی از حیوانات اشاره شده است و از ذکر نام آن حیوانات اهداف بخصوصی از قبیل حلیّت و حرمت حیوانات ، طهارت و نجاست حیوانات ، بارکشی از حیوانات ، علم و شعور حیوانات ، تفکّر در خلقت آنها و داستان و تشبیه را مورد عنایت قرار داده است . شش سوره از قرآن به نام

حیوانات نام گذاری شده که عبارتند از : بَقَرَه (گاو) ، اَنعام (چهارپایان) ، نَحل (زنبور عسل) ، نَمل (مورچه) ، عنکبوت و فیل .

منظور قرآن از ذکر مباحث مختلف مربوط به حیوانات این است که انسان نعمت ها و کرامت های الهی را به دست فراموشی نسپارد و به یاد داشته باشد که خدای تعالی چگونه از منبعی واحد مانند چهارپایان برای او خوراک ، پوشاک و سایر مایحتاجش را فراهم آورده و فضل و رحمتش را شامل حالش گردانیده است .(1)

با مطالعه این اثر شما با شگفتی ها و زیبایی ها و راز و رمزهای نهفته در زندگی حیوانات آشنا می شوید . امید که این خدمت کوچک در اشاعه معارف قرآنی مقبول درگاه احدیّت واقع گردد .

1- دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی ، بهاءالدین خرمشاهی ، انتشارات دوستان و ناهید ، قطع وزیری ، 1377.

لازم است از سرکار خانم ابراهیم پور و دو فرزند قرآن پژوه ایشان محمّد و ندا شیخ حسنی که این پژوهش موضوعی قرآنی را انجام داده اند تشکر و قدردانی نموده و برای آنها و همه خوانندگان این اثر ارزنده آرزوی اخلاص در عمل و حُسن عاقبت را از درگاه ایزدمنان آرزو نمایم .

دکتر محمد بیستونی

رئیس هیئت مدیره مؤسسه قرآنی تفسیر جوان

تهران 14/7/1384 اول رمضان المبارک 1426

(12) مقدمه

ص:11

نام حیوانات در قرآن کریم

ردیف نام قرآنی نام فارسی تکرار آدرس آیه و سوره

1 اِبِل شتر 2 بار 144انعام؛ 17غاشیه

2 اَنْعام جمع نَعَم گاوگوسفندشتر 32 بار 14 آل عمران ؛ 119 نساء ؛ 1 مائده ؛ 136، 138، 139، 142 انعام؛

179 اعراف ؛ 24 یونس ؛ 5 ، 66 ، 80 نحل ؛ 28 حج ؛

30 ، 34 حج ؛ 21 مؤمنون؛ 44 فرقان ؛ 133 شعراء ؛

28 فاطر ؛ 6 زمر ؛ 79 غافر ؛ 11 شوری ؛ 12 زخرف ؛ 12 محمد ؛

49 فرقان ؛ 71 یس ؛ 54 طه ؛ 33 نازعات ؛ 32 عبس ؛ 27 سجده ؛

3 بُدْن جمع بَدَنَه : شتران فربه 1 بار 36 حج

4 بَعوضَه پشه 1 بار 26 بقره

5 بَعیر شتر 2 بار 65 ، 72 یوسف

6 بِغال جمع بَغْل:استرها،قاطرها 1بار 8 نحل

ردیف نام قرآنی نام فارسی تکرار آدرس آیه و سوره

7 بَقَر گاو 3 بار 70 بقره ؛ 144 ، 146 انعام

8 بَقَرَه گاو ماده 4 بار 67،68،69،71 بقره

9 بَقَرات جمع بَقَرَه : گاوها 2 بار 43،46 یوسف

10 ثُعبان اژدها ، مار بزرگ 2 بار 107 اعراف ؛ 32 شعراء

11 جانّ مار زرد 2 بار 10 نمل ؛ 31 قصص

12 جَراد ملخ 2 بار 133 اعراف ؛ 7 قمر

13 جَمَل شتر 1 بار 40 اعراف

14 جِمالَه جمع جَمَل : شتران 1 بار 33 مرسلات

15 جِیاد جمع جَواد: اسبان تیزرو 1 بار 31 ص

16 حِمار الاغ 2 بار 259 بقره ؛ 5 جمعه

ردیف نام قرآنی نام فارسی تکرار آدرس آیه و سوره

17 حُمُر جمع حِمار : خران 1 بار 50 مدّثّر

18 حَمیر جمع حِمار : خران 2 بار 19 لقمان ؛ 8 نحل

19 حُوت ماهی بزرگ (نهنگ) 5 بار 142 صافات ؛ 48 قلم؛ 61،63 کهف؛ 163 اعراف

20 حَیّه مار 1 بار 20 طه

21 خَنازیر جمع خنزیر : خوک ها 1 بار 60 مائده

22 خِنْزیر خوک 4 بار 173 بقره؛ 145 انعام؛ 3 مائده ؛ 115 نحل

23 خَیْل اسم جمع : اسب ها 7بار 64 اسراء؛14 آل عمران؛60انفال؛ 1،2؛عادیات؛ 9 حشر؛ 8 نحل

24 دابَّهُ الأرض موریانه 1بار 14 سبأ

25 ذِئب گرگ 3 بار 13 ، 14 ، 17 یوسف

26 ذِبْح در اینجا مراد قوچ است 1 بار 107 صافّات

ردیف نام قرآنی نام فارسی تکرار آدرس آیه و سوره

27 ذُباب مگس 2 بار 73 حج

28 ذی ظُفُر حیوانات ناخن دار 1 بار 146 انعام

29 سَلوی نوعی پرنده یا مرغ 3 بار 160 اعراف ؛ 80 طه ؛ 57 بقره

30 صافِنات اسب های بسیار تندرو 1 بار 31 ص

31 ضَأْن بره 2 بار 142 و 143 انعام

32 ضَفادِ ع جمع ضِفْدِع : قورباغه 1 بار 133 اعراف

33 طائِر پرنده 5 بار 131 اعراف ؛ 38 انعام ؛ 47 نمل ؛ 19 یس ؛ 13 اسراء

34 طَیْ-ر پرنده 17 بار 49 آل عمران ؛ 79 انبیاء ؛ 260 بقره ؛ 31 حج ؛ 10 سبأ ؛ 19 ص

110 مائده ؛ 19 ملک ؛ 79 نحل ؛ 16، 17، 20 نمل ؛ 41 نور

36 ، 41 یوسف ؛ 21 واقعه ، 3 فیل

35 عِجْ-ل گوساله 10بار 51،54،92،93 بقره؛ 153 نساء؛ 148،152 اعراف؛ 26 ذاریات؛ 88 طه؛ 69 هود

ردیف نام قرآنی نام فارسی تکرار آدرس آیه و سوره

36 غَنَم گوسفند 2 بار 78 انبیاء؛ 146 انعام

37 عِشار شتر 1 بار 4 تکویر

38 غُراب کلاغ 2 بار 31 مائده

39 فَراش ملخ 1 بار 4 قارعه

40 فیل بزرگ ترین حیوان خشکی 1بار 1 فیل

41 قِرَدَه بوزینه 3 بار 65 بقره ؛ 60 مائده ؛ 166 اعراف

42 قَسْوَرَه شیر 1 بار 51 مدّثّر

43 قُمَّل جمع قَمْل:کنه ها،شپش ها 1 بار 133 اعراف

44 کَلْب سگ 6 بار 176 اعراف ؛ 18 ، 22 کهف؛ 4 مائده

45 مَعْز بز 1 بار 143 انعام

ردیف نام قرآنی نام فارسی تکرار آدرس آیه و سوره

46 ناقه شتر ماده 7 بار 73 ، 77 اعراف ؛ 59 اسراء ؛ 27 قمر ؛ 64 هود ؛ 155 شعراء ؛ 13 شمس

47 نَحْل زنبورعسل 1 بار 68 نحل

48 نَعْجَه میش 4 بار 23 ، 24 ص

49 نَمل مورچه ، موریانه 3 بار 18 نمل

50 نون ماهی بزرگ (وال) 1 بار 87 انبیاء

51 وُحوش حیوانات 1 بار 5 تکویر

52 هُدْهُدْ نام پرنده ای است 1 بار 20 نمل

در قرآن کریم در بعضی از آیات نام حیوانات به صورت واضح ذکر شده است . مانند : بقره (گاو) جَمَل (شتر) غُراب (کلاغ) ذُبابَه (مگس) و ... .

در برخی از آیات به صورت رمزی ذکر شده است مانند : دابَّهُ الارض(1)که منظور موریانه می باشد و دَوّاب(2) که به چهارپایان اطلاق می شود و بُدْن (3)به معنی شتر و گاو قربانی است .

در برخی از آیات نام حیوان همراه با منافع آن ذکرشده است مانند نحل و عسل، (4) انعام و گوشت و پوست و شیرشان . (5)

1- 14 / سبأ .
2- 18 / حج .
3- 36 / حج .
4- 68 / نحل .
5- جمع نَعَمْ و عبارت است ازگاو،گوسفند، شتر و به چهارپایان اطلاق می شود.(28/فاطر).

(20) دنیای حیوانات

در بخش دیگری از آیات به ذکر فرآورده های حیوان اکتفا شده است : مانند لؤلؤ(1)(مروارید) و مرجان (جاندار دریایی) .

توجه قرآن به حیوانات اهلی

قرآن کریم ، عنایت خاصی به حیوانات اهلیِ کشاورزی به خصوص حیواناتی که ارتباط تنگاتنگی با زندگی مردم عربستان داشته اند مبذول داشته است . این عنایت به اندازه ای است که در بسیاری از موارد به آنان سوگند یاد شده است .

مثلاً در آیه 17 سوره غاشیه می فرماید : اَفَلا یَنْظُرُونَ اِلَی الاْبِلِ کَیْفَ خُلِقَتْ : آیا پس نمی نگرید شتر را که چگونه آفریده شده است .

ص:19

1- 23 / واقعه .

حیوان بیابانگردی چون شتر را آیه ای از آیات خلقت دانسته و شکل عجیب شتر را مایه افتخار می داند و از انسان خواسته شده که در خلقت شتر خوب بنگرد و از توانایی ها و محاسن آن یاد کند .

و جالب این که پشت سر آن اشاره به عظمت آفرینش آسمان و سپس کوه ها و بعد زمین شده است و قرار گرفتن شتر در کنار این امور ، خود دلیل بر اهمیّت خلقت این حیوان چهارپا است .

در برخی از آیات از حیوانات و زمان پیامبران ذکر به میان آمده است : مانند

بقره (گاو) و عِجْل (1)(گوساله) که می توان به دوره و زمان حضرت موسی اشاره

1- 51 / بقره .

کرد : زمانی که مردم به پرستش گوساله سامری می پرداختند و از یاد خدا غافل بودند و حضرت موسی برای هدایت این قوم به خداپرستی مشغول بود .

ناقه (1) (شتر ماده) که در قوم صالح دیده شد . مردم از حضرت صالح معجزه ای خواستند و گفتند : اگر تو پیامبر خدایی پس معجزه ای به ما نشان بده ، ایشان به طرف کوهی ایستاد و به کوه اشاره کرد کوه باز شد و شتری قرمز رنگ از آن خارج شد ولی آن مردم هوی پرست به آن پیامبر عظیم الشأن ایمان نیاورده و آن شتر را کشتند .

داستان حوت (2)(ماهی بزرگ) و یونس که حضرت یونس از ارشاد قوم خود

ناامید شد به سوی دریا رفت و در اثر طوفانی که در دریا بوجود آمد وجود

1- 64 / هود .
2- 64 / کهف .

او را مایه این طوفان دانسته و او را به دریا افکندند و طعمه ماهی بزرگی (حوت) شد و بعد از مدّت ها از شکم ماهی سالم به جزیره ای فرستاده شد ... .

ماجرای هابیل و قابیل فرزندان آدم که با هم ناسازگاری داشتند و بر سر موضوعی قابیل هابیل را با تخته سنگی بزرگ کشت ولی نمی دانست جسد او را چه کار کند و خداوند کلاغی فرستاد(1)قابیل دید که کلاغ ، گردویی را در زمین

خاک می کند و او نیز این کار را از کلاغ آموخت و برادر خود هابیل را با همین روش دفن کرد .

در اصحاب کهف که سیصد سال قمری در غاری ، به امر خدا به خوابی

1- 27 / فاطر .

طولانی فرو رفتند و همراه آنها نیز سگی بود که به خواب رفته بود و هنگامی که از خواب بیدار شده بودند تصوّر می کردند نیم روزی بیش در خواب نبوده اند و از دست ظالمان زمان خود جان سالم به در برده بودند . این ماجرا عبرتی بود برای دیگران در قدرت پروردگارشان .(1)

داستان ابرهه و فیل سواران و مرغان آسمانی که بر منقار خود سجّیل (گلوله های گلی) داشتند که این مرغان گلوله ها را بر سر فیل سوارانی که برای

تخریب خانه خدا آمده بودند زدند و همه را یک جا نابود ساختند .(2)

داستان حضرت موسی و مار بزرگ (ثعبان) که برای اثبات پیامبری خود به فرمان خدا عصای خویش را به زمین می افکند و به ماری بزرگ تبدیل

1- 18 / کهف .
2- 1 / فیل .

می شد و این ها همه از قدرت بی انتهای خدای یکتا می باشد . (1)

در قرآن نام برخی از حیوانات با تشابه و تمثیل به کار رفته شده است مانند : «الصّافِناتُ الْجِیادُ» (2)اسبان راهواری که بر 2 پای خود می ایستند و از کبش (قوچ

و گوسفند نر) که به ذبح عظیم یاد می کند و از «اَلْجَوارِ الْکُنَّسِ» (3)برای اشاره به آهوان نام می برد .

عِشار به شتران آبستنی که در نهمین ماه حاملگی خود به سر می برند و جِمالَتٌ صُفْر (4) یعنی شترانی که از بلندی ها بالا می روند .

1- 107 / اعراف .
2- 31 / ص .
3- 16 / تکویر .
4- 33 / مرسلات .

1 و 2 میش و بز

«ثَمانِیَهَ اَزْواجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَیْنِ وَ مِنَ الْمَعْزِ اثْنَیْنِ قُلْ آلذَّکَرَیْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَیَیْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَیْهِ اَرْحامُ الْاُنْثَیَیْنِ نَبِّؤُونی بِعِلْمٍ اِنْ کُنْتُمْ صادِقینَ» هشت جفت از چهارپایان (برای شما آفرید)، از میش دو جفت و از بز دو جفت ، بگو: آیا خداوند

نرهای آن ها را حرام کرده یا ماده ها را ؟ یا آن چه رَحِم ماده های آن ها دربرگرفته ؟ اگر راست می گویید (و بر تحریم آن ها دلیلی دارید) به من خبر دهید .(1)

در این آیه به عنوان توضیح، قسمتی از حیوانات حلال گوشت و قسمتی از حیواناتی را که هم باربرند و هم برای تغذیه انسان ، قابل استفاده اند ، شرح می دهد و می گوید : « خداوند هشت جفت از چهارپایان را برای شما آفرید ، از

1- 143 / انعام .

گوسفند و میش ، یک جفت (نر و ماده) و از بز یک جفت (نر و ماده) ».

پس از ذکر این چهار زوج ، بلافاصله به پیامبرش دستور می دهد که ؛ « از آن ها صریحا بپرسد : آیا خداوند نرهای آن ها را حرام کرده یا ماده ها را » «قُلْ الذَّکَرَیْنِ

حَرَّمَ اَمِ الاُْنْثَیَیْنِ» . « یا حیواناتی که در شکم میش ها یا بزهای ماده است » «اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَیْهِ اَرْحامُ الاُْنْثَیَیْنِ » . بعد اضافه می کند : « اگر راست می گویید و بر تحریم هریک از این حیوانات از روی علم و دانش دلیلی دارید ، به من خبر دهید » «نَبِّؤُونی بِعِلْمٍ اِنْ کُنْتُمْ صادِقینَ».

ص:26

ص:27

ص:28

«گوسفند» موضوع قضات حضرت داوود علیه السلام

ماجرای اصلی داستان داوود چه بود ؟

«وَ هَلْ اَتیکَ نَبَؤُا الْخَصْمِ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرابَ»

آیا داستان شاکیان هنگامی که از محراب (داوود) بالا رفتند، به تو رسیده است ؟(1)

«اِذْ دَخَلُوا عَلی داوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قالُوا لاتَخَفْ خَصْمانِ بَغی بَعْضُنا عَلی بَعْضٍ فَاحْکُمْ بَیْنَنا بِالْحَقِّ وَلاتُشْطِطْ وَ اهْدِنا اِلی سَواءِالصِّراطِ»

هنگامی که (بی هیچ مقدمه) بر او وارد شدند و اواز مشاهده آن ها وحشت کرد ،

1- 21 / ص .

گفتند: نترس ، دو نفر شاکی هستیم که یکی از ما بر دیگری تعدی کرده ، اکنون در میان ما به حق داوری کن و ستم روا مدار و ما را به راه راست هدایت فرما .(1)

«اِنَّ هذا اَخی لَهُ تِسْعٌ وَ تِسْعُونَ نَعْجَةً وَ لِیَ نَعْجَهٌ واحِدَهٌ فَقالَ اَکْفِلْنیها وَ عَزَّنی فِی الْخِطابِ»

این برادر من است ، نود و نه میش دارد و من یکی بیش ندارم ، اما او اصرار می کند که این یکی را هم به من واگذار و از نظر سخن بر من غلبه کرده است .(2)

«قالَ لَقَدْ ظَلَمَکَ بِسُؤالِ نَعْجَتِکَ اِلی نِعاجِهِ وَ اِنَّ کَثیرا مِنَ الْخُلَطاءِ لَیَبْغی بَعْضُهُمْ عَلی بَعْضٍ اِلاَّ الَّذینَ امَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ قَلیلٌ ما هُمْ وَ ظَنَّ داوُدَ

اَنَّما فَتَنّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَ خَرَّ راکِعا وَ اَنابَ»

1- 22 / ص .
2- 23 / ص .

(داوود) گفت : مسلما او با درخواست یک میش تو برای افزودن آن به میش هایش بر تو ستم کرده و بسیاری از دوستان به یکدیگر ستم می کنند ، مگر آن ها که ایمان آورده اند و عمل صالح دارند ، اما عده آنان کم است . داوود متوجه شد ما او را (با این ماجرا) آزموده ایم، از پروردگارش طلب آمرزش نمود و به سجده افتاد و توبه کرد .(1)

افرادی به عنوان دادخواهی از محراب داود بالا رفتند و نزد او حاضر شدند : او نخست وحشت کرد ، سپس به شکایت شاکی گوش فرا داد که یکی از آن دو 99

گوسفند ماده داشته و دیگری فقط یک گوسفند ، در حالی که صاحب نود و نه گوسفند از برادرش تقاضا داشته که یکی را هم به او واگذار کند ، او حق را به شاکی داد و این تقاضا را ظلم و تعدی خواند ، سپس از کار خود پشیمان گشت و

1- 24 / ص .

از خداوند تقاضای عفو کرد و خدا او را بخشید .

منتهی در اینجا دو تعبیر قابل دقّت است : یکی مسأله «آزمایش» و دیگری مسأله «استغفار و توبه» .

قرآن در این دو قسمت روی نقطه مشخصی انگشت نگذاشته ، اما با توجه به قرائن موجود در این آیات و روایات اسلامی که در تفسیر این آیات آمده ، داود اطلاعات و مهارت فراوانی در امر قضا داشت و خدا می خواست او را آزمایش کند، لذا یک چنین شرایط غیرعادی (وارد شدن بر داود از طریق غیرمعمول از بالای

محراب) برای او پیش آورد ، او گرفتار دستپاچگی و عجله شد و پیش از آنکه از طرف مقابل توضیحی بخواهد داوری کرد ، هرچند داوری عادلانه بود .

گرچه او به زودی متوجه لغزش خود شد و پیش از گذشتن وقت جبران نمود ، ولی هرچه بود کاری از او سر زد که شایسته مقام والای نبوت نبود ، لذا از این «ترک اولی» استغفار کرد ، خداوند هم او را مشمول عفو و بخشش قرار داد .

ص:33

ص:34

4 گوساله

پذیرایی با «گوساله فربه» نشانه سخاوت حضرت ابراهیم علیه السلام

«هَلْ اَتیکَ حَدیثُ ضَیْفِ اِبْراهیمَ الْمُکْرَمینَ» آیا خبر مهمان های بزرگوار ابراهیم به تو رسیده است ؟ (1)

«اِذْ دَخَلُوا عَلَیْهِ فَقالُوا سَلاما قالَ سَلامٌ قَوْمٌ مُنْکَرُونَ» در آن زمان که بر او واردشدند و گفتند: سلام بر تو، او گفت: سلام بر شما که جمعیتی ناشناخته اید .(2) «فَراغَ اِلی اَهْلِه فَجاءَ بِعِجْلٍ سَمینٍ» و به دنبال آن پنهانی به سوی خانواده خود رفت و گوساله فربه (و بریانی را برای آن ها) آورد(3)

«فَقَرَّبَهُ اِلَیْهِمْ قالَ اَلا تَأْکُلُونَ» و آن را نزدیک آن ها گذارد (ولی با تعجب دید

1- 24 / ذاریات .
2- 25 / ذاریات .
3- 26 / ذاریات .

دست به سوی غذا نمی برند) گفت: آیا شما غذا نمی خورید ؟(1)بسیار می شود که بعضی از افراد خشک ، سخاوت و بلند نظری را با اسراف و تبذیر اشتباه می کنند و خست و تنگ نظری را با مسأله زهد و پارسائی .

قرآن در آیات فوق و آیات سوره هود ، این حقیقت را فاش بیان کرده که پذیرایی از مهمان به طور گسترده و معقول هرگز مخالف شرع نیست ، بلکه چون پیامبری دست به چنین کاری زده است دلیل بر محبوبیّت آن است ولی البته آن گونه پذیرایی که شعاعش دیگران را هم دربرگیرد ،

آن چنان که رسم افراد شریف سخاوتمند است .

خداوند هرگز بهره گیری از مواهب زندگی را تحریم نکرده و داشتن اموال حلالی را همانند ابراهیم که دیگران هم از آن بهره گیرند عیب نشمرده است .

1- 27 / ذاریات .

ابراهیم علیه السلام با آن اموال سرشار هرگز از یاد خدا غافل نشد و هیچ وقت دلبستگی اسارت گونه به آن نیافت و در هیچ زمان منافع آن را منحصر به خود نساخت .

گوساله پرستی

«وَ لَقَدْ جاءَکُمْ مُوسی بِالْبَیِّناتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَ اَنْتُمْ ظالِمُونَ»

(و نیز) موسی آن همه معجزات را برای شما آورد (چرا شما) بعد از آن گوساله را انتخاب کردید و با این کار ستم نمودید ؟(1)

«وَ اِذْ اَخَذْنا میثاقَکُمْ وَ رَفَعْنا فَوْقَکُمُ الطُّورَ خُذوُا ما اتَیْناکُمْ بِقُوَّهٍ وَ اسْمَعُوا قالُوا سَمِعْنا وَ عَصَیْنا وَ اُشْرِبُوا فی قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِکُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَ ما یَأْمُرُکُمْ بِهِ ایمانُکُمْ اِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنینَ» (و نیز) از شما پیمان گرفتیم و کوه طور را بالای سر شما برافراشتیم (و به شما گفتیم) این دستوراتی را که به شما داده ایم ،

1- 92 / بقره .

محکم بگیرید و درست بشنوید ، شما گفتید: شنیدیم و مخالفت کردیم و دل های آن ها با محبّت گوساله بر اثر کفر ، آبیاری شد، بگو : چه فرمان بدی ایمان شما به شما می دهد ، اگر ایمان دارید ؟(1)

آری شرک و دنیاپرستی که نمونه آن عشق به گوساله طلائی سامری بود در تار و پود قلب قوم بنی اسرائیل نفوذ کرد و در سراسر وجودشان ریشه دواند و

به همین دلیل خدا را فراموش کردند . شگفتا! این چگونه ایمانی است که هم با کشتن پیامبران خدا می سازد و هم گوساله پرستی را اجازه می دهد و هم میثاق های محکم الهی را به دست فراموشی می سپرد ؟!

جمله «قالُوا سَمِعْنا وَ عَصَیْنا» (ما شنیدیم و معصیت کردیم) به این معنی نیست که آنها این سخن را به زبان جاری کردند ، بلکه ظاهرا منظور این است که

1- 93 / بقره .

آنها با عمل خود این واقعیت را نشان دادند و این یک نوع کنایه زیبا است که در سخنان روزمره نیز دیده می شود .

جمله «وَ اُشْرِبُوا فی قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ» نیز کنایه جالبی را منعکس می کند که بیان گر حال قوم یهود است . توضیح این که ؛ کلمه « اِشْراب » همان گونه که از « مفردات راغب » برمی آید ، دو معنی دارد ؛ اگر از باب « اَشْرَبْتُ الْبَعیرَ » باشد ،

یعنی ریسمان را به گردن شتر بستم ، بنابراین معنی جمله بالا این می شود که ؛ ریسمانی محکم از علاقه و محبّت قلب آن ها را با گوساله ارتباط داده بود . و اگر از ماده « اِشْراب » به معنی آبیاری کردن یا دیگری را آب دادن باشد و در این صورت کلمه « حُبّ » در تقدیر خواهد بود و معنی جمله ، روی هم رفته چنین است ؛ بنی اسرائیل قلوب خود را با محبت گوساله سامری آبیاری کردند . این جزء عادات عرب است که هرگاه علاقه ای سخت و یا کینه زیادی نسبت به چیزی را بخواهند، برسانند، تعبیری همانند تعبیر بالا می آورند . ضمنا از

تعبیر فوق نکته دیگری نیز استفاده می شود و آن این که نباید از این کارهای نادرست بنی اسرائیل تعجّب کرد ، زیرا اعمال محصول سرزمین قلب آن ها است که با آب شرک آبیاری شده و چنین سرزمینی که با چنان آبی ، آبیاری شود ،

محصولی جز خیانت و قتل پیامبران و گناه و ظلم نخواهد داشت. اهمیّت این موضوع وقتی روشن تر می شود که به زشتی قتل و کشتار انسان در آیین یهود که با اهمیّت خاصی از این موضوع سخن گفته ، توجّه گردد ، آیین یهود به قدری این جنایت را بد می دانست که بنابه نوشته « قاموس کتاب مقدس » ، صفحه 687 ؛ « قتل عمد و قباحت آن به طوری در نزد اسرائیلیان اهمیّت داشت که به مرور ایام با بست نشستن در شهرهای بست و یا ملتجی شدن به اماکن مشرّفه سبب استخلاص و برائت ذمّه قاتل نمی شد ، بلکه در هر صورت وی را قصاص می نمودند ». این است معنی کشتن انسان ها از نظر تورات ، تا چه رسد به کشتن پیامبران خدا.

ص:40

ص:41

ص:42

5 گاو

ذبح «گاو» به عنوان وسیله ای برای کشف جرم و امتحان بنی اسرائیل

«وَ اِذْ قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ اِنَّ اللّهَ یَأْمُرُکُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قالُوا اَتَتَّخِذُنا هُزُوا قالَ اَعُوذُ بِاللّهِ اَنْ اَکُونَ مِنَ الْجاهِلینَ»

(و به خاطر بیاورید) هنگامی را که موسی به قوم خود گفت: خداوند به شما دستور می دهد مادّه گاوی را ذبح کنید (و قطعه ای از بدن آن را به مقتولی که قاتل او شناخته نشده، بزنید ، تا زنده شود و قاتل خویش را معرّفی کند و غوغا خاموش گردد) گفتند: آیا ما را مسخره می کنی ؟ (موسی گفت :) به خدا پناه می برم از این که از جاهلان باشم .(1)

1- 67 / بقره .

ماجرا چنین بود که یک نفر از بنی اسرائیل به طرز مرموزی کشته می شود ، در حالی که قاتل به هیچ وجه معلوم نیست .در میان قبایل و اسباط بنی اسرائیل نزاع درگرفته می شود ، هریک آن را به طایفه و افراد قبیله دیگر نسبت می دهد و خویش را تبرئه می کند ، داوری را برای فصل خصومت ، نزد موسی می برند و حلّ مشکل را از او خواستار می شوند و چون از طرق عادی، حلّ این قضیه ممکن نبود و از طرفی ادامه این کشمکش ، ممکن بود منجرّ به فتنه عظیمی در میان بنی اسرائیل گردد ، موسی با استمداد از لطف پروردگار از طریق اعجازآمیزی ، به حلّ این مشکل می پردازد.

بدین ترتیب که بعد از جریانات مفصلّی که در آیات 67 تا 74 سوره بقره به آن

اشاره شده، با زدن قسمتی از گاو ذبح شده به بدن مقتول، وی زنده شده و قاتل خود را معرفی می کند.

ص:44

ص:45

ص:46

(50)

6 شتر

شتر

اِبِلْ به معنای شتر است که جزء پستانداران می باشد و 2 بار در قرآن ذکر شده است .(1) دقّت در حالات این حیوان نشان می دهد که ویژگی های مختلفی دارد که آن رااز سایرچهارپایان دیگرمتمایزمی سازد و باتوجّه به این ویژگی ها به خوبی روشن می شودکه چرا قرآن مخصوصا روی این موضوع هاتکیه کرده است از جمله: مقاومت بدنی، قدرت ذخیره سازی زیاد آب و غذا، برخورداری از دو پلک برای حفظ قدرت بینایی در مواقع طوفانی.(2)

1 مقاومت شتر ، بی نظیر است . مخصوصا در مقابل گرسنگی ، تحمّل بسیار دارد و در برابر تشنگی که از آن سخت تر است ، گاه تا ده روز یا بیشتر

1- 144 / انعام و 17 / غاشیه .
2- پیام قرآن ، جلد 2 ، آیت اللّه مکارم شیرازی .

مقاومت می کند و به همین دلیل بهترین مرکب برای پیمودن بیابان های خشک و سوزان است و از این رو شتر را (کشتی بیابان) نامیده اند . چراکه او می تواند مواد غذایی و آب را برای مدّت زیادی در خود ذخیره کند و در مصرف آن نیز صرفه جویی نماید . شترها با آن که درشت اندام و نیرومندند امّا بسیار مطیع و زود رام و تربیت پذیرند و عرب چادرنشین در سیر کردن شکم شتر هرگز دچار سختی و زحمت نمی شد . زیرا این حیوانات بر تشنگی و گرسنگی بسیار صبورند و اگر به چَرا بروند از بیابان های مملوّ از علف های خوش طعم و بدطعم

گرفته تا گیاهانی که دیگر حیوانات از آنها روی برمی گردانند و انواع خارها ، شکم خود را سیر می کنند و هنگامی که به آبشخوری(1)برسند با یک وعده رفع

1- محل و جایی که حیوانات از آنجا آب می خورند .

عطش ، برای روزهای زیادی از آب بی نیاز خواهند بود . فرماندهان عرب برای سیراب کردن لشکریان خویش از شترها استفاده می کردند ، به این نحو که شترها را به آبشخورها می رساندند و پس از سیراب کردنشان به طی مسافت های طولانی در صحرا می پرداختند و هر زمان که نیاز به آب یا غذا داشتندبانحرکردن (1) آنها ودسترسی به آب ذخیره شده درشکمشان ازگوشتشان

نیزاستفاده می کردند .

2 علاوه بر نوع غذا ، عجیب تر اینکه در میان طوفان های پر گرد و غبار و مملوّ از شن که چشم و گوش انسان را کور و کر می کند ، می تواند به راه خود ادامه دهد ، شتر دارای دو پلک است و همین موضوع به او در

1- ذبح کردن یا کشتن .

طوفان ها کمک می کند . او می تواند گوش های خود را از گرد و شن مصون سازد . شتر در شب های تاریک نیز به خوبی راه را پیدا می کند .

3 چهارپایان مختلفند ، بعضی استفاده گوشتی دارند ، بعضی به موقع سواری مورد استفاده قرار می گیرند ، بعضی فقط از شیرشان استفاده می شود و برخی برای باربری و سواری . ولی در شتر ، تمام این جهات ، جمع شده

است و برای سواری ، باربری و تولید شیر و گوشت و پشم آن مورد استفاده قرار می گیرد .

عجایب استثنایی شتر

4 از عجایب استثنایی این حیوان این است که برخلاف چهارپایان دیگر ، هنگامی که خوابیده است بر او بار می نهند ، یا سوار او می شوند و با یک حرکت از جا برمی خیزد و روی پای خود می ایستد ، در حالی که چنین قدرتی در چهارپایان

دیگر نیست . بعضی ها نوشته اند این به خاطر قدرت عجیبی است که در گردن دراز او نهفته شده که طبق قانون فیزیکی (اهرمها) که برای نخستین بار به وسیله (ارشمیدس) کشف شد عمل می کند ، می گویند : ارشمیدس می گفت : من اگر نقطه اتکائی در خارج از کره زمین پیدا کنم با یک اهرم بزرگ می توانم تمام این کره را

از جا تکان دهم ! و در واقع همین است که گردن شتر با توجّه به نقطه اتکای آن که پاهای جلو می باشد حکم یک اهرم را پیدا می کند و با یک تکان سریع و محکم باری را که بر پشت او است سبک می سازد و به شتر اجازه می دهد که بتواند پاهای عقب را آزاد کرده و برخیزد !!

این ها و شگفتی ها و ویژگی های دیگر سبب شده که به عنوان آیتی از آیات بزرگ خدا روی آن تکیه شود، نه فقط به خاطر اینکه شتریکی از ارکان مهم زندگی اعراب بوده .

ص:51

چه کسی می تواند این همه شگفتی و برکات را در یک موجود بیافریند؟ و سپس آن را چنان رام سازد که اگر کودک خردسالی مهار یک قطار شتر را دردست گیرد می تواند آن را از جایی به جایی دیگر ببرد و آوازهای موزون

در شتر اثر می گذارد و او را به شور و نشاط و ذوق و حرکت وامی دارد . (1)

اولین کسی که این شیوه را ابداع کرد «خالد بن ولید» بود که از صحرای شام می گذشت و این کار را تجربه کرد . در قرآن : سوره نحل آیه 66 و سوره غاشیه آیه 16 و 17 از شتر یاد شده است .

1- پیام قرآن ، جلد 2 ، آیت اللّه مکارم شیرازی .

ص:53

ص:54

دسته بندی چهارگانه حیوانات در قرآن

قرآن کریم در یک دسته بندی کلی حیوانات را به اقسام زیر تقسیم کرده است .

1 مَنْ یَمْشی عَلی بَطْنِهِ : حیواناتی که بر شکم راه می روند (خزندگان) مانند : مارهای کوچک و بزرگ و ... . (1)

2 مَنْ یَمْشی عَلی رِجْلَیْنِ : آنان که بر روی دو پا راه می روند . مانند انسان و پرندگان .(2)

3 مَنْ یَمْشی عَلی اَرْبَعٍ : حیواناتی که روی چهار دست و پا راه می روند

مانند مهره داران که به عربی الفَقْریّات نامیده می شوند .

4 علاوه بر این ها از دو حیوان آبزی مهم یعنی حوت(3) (ماهی بزرگ) و

1- 45 / نور .
2- 45 / نور .
3- 142 / صافّات .

سَمَک (1) (ماهی معمولی) نیز یاد شده است .

توضیحات دسته بندی حیوانات

بی مهرگان

این موجودات جدا عقب مانده اند و آبزی بوده و در آب های شیرین و شور یافت می شوند و بدنشان از دو لایه سلّولی تشکیل شده که عبارتند از : لایه خارجی و لایه داخلی . بی مهرگان اقسامی دارند که عبارتند از :

مرجان ها

در قرآن از مرجان ها یاد شده است . «یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَ الْمَرْجانُ : از آن دو لؤلؤ و مرجان خارج می شود» .(2)

1- 61 / کهف .
2- 22 / رحمن .

مرجان ها سنگ های قیمتی هستند که انسان از دریا استخراج می کند و فرآورده های مرجانی ، سنگ های قیمتی هستند.

با دقّت در صخره های مرجانی می توان دریافت که تا یک قرن قبل نباتاتی بوده اند و بقایای آنها و فسیل هایشان بر هم بعد از مرگ انباشته گردیده و صخره های مرجانی را به وجود آورده اند و قرآن از سنگ مرجان نام برده است .

کار مرجان ها

بافت های خارجی حیوان ، که سفت و قوی است با مقدار زیادی از ذرات کربنات کلسیم سفت تر شده و در شکاف ها و منافذ این بافت ها ، اجزای نرم تر حیوان جمع می شود . در هسته مرکزی آن ذرات مغزی شکل نسبتا سختی از کربنات کلسیم قرمز به هم آمده و سنگ مرجان که در جواهرسازی

مورد استفاده است را تشکیل می دهد .

نرم تنان

«کَاَمْثالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَکْنُونِ» همچون مروارید در صدف پنهان (1)

لؤلؤیی که در قرآن از آن نام برده شده ، در حقیقت ماده ای است که محصول صدف های دو کفّه ای .

دُرّ ثمین (2)ماده محافظت شده ای است که صدف ، آن را هنگام احساس ورود حیوانی کوچک و بیگانه به داخل پوشش خویش ، از ناحیه قدّامی پوشش صدف ترشح می کند . این ترشحات که به آن (ماده لؤلؤیی) می گویند ، حیوان بیگانه را در محاصره خویش گرفته و آن را از باقی

1- 23 / واقعه ، 22 / رحمن ، 14 / نحل .
2- مروارید گرانبها .

جسم صدف ، جدا می کند .

در دریای سرخ و خلیج سوئیس نوعی صدف مروارید وجود دارد که در دریای سفید و خلیج فارس نیز فراوان یافت می شود که در ژاپن آن

را به صورت مصنوعی در حوضچه های مخصوصی پرورش می دهد .

چگونگی عمل تشکیل مروارید

هنگامی که حیوان کوچک بیگانه یا جسم ریز خارجی ، میان پوشش صدف و خود صدف قرار گیرد طبقه سلّول های چرب صدف ، شروع به ترشح مواد رقیق و کروی شکلی از ماده لؤلؤ می کند و این پوشش کروی ، جسم غریب را احاطه کرده و از هرگونه آسیبی بازمی دارد . در

قرآن 3 بار نام لؤلؤ ذکر شده است .(1)

بندپایان

از مهم ترین خصوصیات این دسته از حیوانات این است که سر و دست و پایشان را قطعه ها و حلقه ها تشکیل می دهد و اصولاً جسمشان از به هم پیوستگی این حلقه ها تشکیل می شود و بدنشان از پوشش بسیار قوی به نام کایتین پوشیده شده که این ماده، مانع محکمی در مقابل نفوذ آب است .

تعداد این دسته 3 برابر تعداد حیوانات دیگر دسته هاست . حیوانات این گروه به عنکبوتیان و حشرات تقسیم می شوند .

1- 23 / واقعه ، 22 / رحمن ، 14 / نحل .

حشرات

مهم ترین ویژگی حشرات این است که بدن آنها از سه بخش عمده : سر ، سینه، شکم تشکیل شده است . حشرات بالغ دارای سه جفت پا و آنان

(66) دنیای حیوانات

که به نهایت رشد خود رسیده باشند دارای بالند و پرواز می کنند .

تقسیم بندی هشتگانه حشرات در قرآن کریم

حشرات از نظر شکل و رفتار متفاوتند و قرآن کریم آن ها را به دسته های مختلفی به شرح زیر تقسیم می کند :

1 ملخ یا اَلْجَراد(1)که به دسته راست بالان برمی گردد .

2 شپش یا اَلْقُمَّل (2) که به دسته شپش مکنده بازمی گردد .

ص:61

1- 133 / اعراف ، 7 / قمر .
2- 133 / اعراف .

3 موریانه یا دابَّهُ الأرْض (1)که به دسته شبیه بالان بازمی گردد .

4 پروانه یا اَلْفَراش (2) که به دسته فلس بالان بازمی گردد .

5 زنبور عسل یا اَلنَّحْل (3)که به دسته نازک بالان بازمی گردد .

6 مورچه یا اَلنَّمْل (4)که به خود زنبور عسل بازمی گردد .

7 مگس یا اَلذُّباب (5)که به دسته جفت بالان بازمی گردد .

8 پشه یا اَلبَعُوض (6) که به دسته مگس بازمی گردد .

1- 14 / سبأ .
2- 4 / قارعه .
3- 68 / نمل .
4- 18 / نمل .
5- 73 / حج .
6- 26 / بقره .

7 عنکبوت

عنکبوت

«مَثَلُ الَّذینَ اتَّخَذوُا مِنْ دوُنِ اللّهِ اَوْلِیاءَ کَمَثَلِ الْعَنْکَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَیْتا وَ اِنَّ اَوْهَنَ الْبُیُوتِ لَبَیْتُ الْعَنْکَبُوتِ لَوْ کانُوایَعْلَمُونَ» کسانی که غیر از خدا را اولیاء خود برگزیدند، همچون عنکبوتند که خانه ای برای خود انتخاب کرده و سست ترین خانه ها ، خانه عنکبوت است ، اگر می دانستند . (1)

عنکبوت حیوان معروفی است که در جاهای خشک خانه ها و روی نباتات و گیاهان زندگی می کند و از حیوانات کوچک تر مثل ، حشرات تغذیه می کند .

عنکبوت هارا می توان به چهار جفت پاوشکمی که درناحیه جلومتصل به گردن باریکی است ، شناخت .

1- 41 / عنکبوت .

از عنکبوت در آیه 41 سوره عنکبوت یاد شده است و این سوره به نام همین حیوان نام گذاری شده است و حکایت افرادی است که جز خدا به معبودهای باطل گرویده و مانند عنکبوت هستند و اگر خانه ای درست می کند فقط نام خدا را دارد و اثر و فایده یک خانه گرم و پراستقامت را ندارد .

خانه عنکبوت از رشته های حریرشکلی که از شکم حیوان ترشح می شود ساخته می شود . عنکبوت به دو منظور خانه می سازد : 1 برای به دام انداختن حشرات و حیواناتی مانند خودش 2 پیله سازی برای محافظت از تخم هایش .

عجایب عنکبوت ها

نوعی از عنکبوت ساکن در اراضی کشاورزی ایتالیا در یک روز از روزهای آخر تابستان تارهایی تولید می کند به اندازه ای که تمام کره زمین را می توان با

آن احاطه کرد و اگر رشته های بافته شده را در طول 10 روز در نظر بگیریم می توان زمین و ماه را به هم وصل کرد . (1)

خانه عنکبوت از نظر قرآن

قرآن کریم خانه عنکبوت راسست و ضعیف شمرده است،به این علت که:الفت خانوادگی عنکبوت ها کم است.جنس ماده عنکبوت پس از عمل همسر گزینی در یک تغییر موضع روانی شدید، به جنس نر حمله ور شده و او را از میان خواهد

برد و در نتیجه نظام خانواده نیز ویران می شود و قرآن به همین سبب خانه عنکبوت را سست خوانده است .

1- کتاب حواس اسرارآمیز حیوانات (1 و 2)، وتیوس دروشر، چاپ اول، 58.

فواید عنکبوت ها

عنکبوت ها در زندگی انسان به طورکلّی حیوانات مفیدی هستندزیرادرطول حیاتشان هزاران حشره و کنه های مضر نباتات را شکار کرده و برای تغذیه مصرف می کنند . در میان عنکبوتیان مفید تعداد کمی از آنها سمی بوده و سم آنها باعث مرگ انسان می شود .

آیا عنکبوت آبی هم وجود دارد ؟

عنکبوت ها در هوا تنفس می کنند ، امّا یک نوع از آنها وجود دارد که در آب

زندگی می کند . او با شنا کردن در زیر آب و بافتن اتاق ابریشمی کوچکی در لابه لای گیاهان دریایی لانه درست می کند و سپس حباب هایی از هوا را برای پر کردن این اتاقک به پایین حمل می کند و در آنجا منتظر حشرات دریایی می شود .

ص:66

ص:67

ص:68

8 ملخ

حشره معروفی است که داستان های زیادی از زیان های شدیدش بر کشت و کشتکار و مزارع و حمله ملخ ها بر مزارع که آنها را بعد از حمله ، نابود می کنند و صاحبانشان را به فلاکت و بدبختی می اندازند و باعث قحطی می شوند شنیده شده است.

نام ملخ 2 بار در قرآن آمده است .(1)

«فَاَرْسَلْنا عَلَيْهِمُ الطُّوفانَ وَ الْجَرادَ وَ الْقُمَّلَ وَ الضَّفادِعَ وَ الدَّمَ اياتٍ مُفَصَّلاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكانُوا قَوْمامُجْرِمينَ» سپس(بلاهارا پشت سرهم برآن ها نازل

1 محمدبیستونی، تفسیر جوان، جلد 6، صفحه 348 و 349.

1- محمدبیستونی، تفسیر جوان، جلد 6، صفحه 348 و 349.

کردیم) طوفان و ملخ و آفت گیاهی و قورباغه ها و خون را که نشانه هایی از هم جدابودند ، بر آن ها فرستادیم (ولی باز بیدار نشدند) و تکبر ورزیدند و جمعیت گنهکاری بودند(1)

«خُشَّعا اَبْصارُهُمْ یَخْرُجُونَ مِنَ الأْجْداثِ کَاَنَّهُمْ جَرادٌ مُنْتَشِرٌ» آن ها از قبرها خارج می شوند در حالی که چشم هایشان از وحشت به زیر افتاده و (بی هدف) همچون ملخ های پراکنده به هرسو می دوند . (2)

1- 133 / اعراف .
2- 7 / قمر .

(76) دنیای حیوانات

آفرینش ملخ از زبان نهج البلاغه

اگر می خواهید به آفرینش و شگفتی های ملخ پی ببرید با دقّت بنگرید که خدا برای او دو چشم سرخ ، دو حدقه چونان ماه تابان آفرید و به او گوش پنهان و دهانی متناسب با اندامش بخشیده است . (1)

ملخ دارای حواس نیرومند است . دو دندان پیشین دارد که گیاهان را می چیند و دو پای داس مانند که اشیاء را برمی دارد .

کشاورزان برای مزارع خود از آنها می ترسند و آنها را نوعی

1- خطبه 185 ، صفحه 21 22 ، ترجمه مرحوم دشتی .

آفت بی رحم می دانند و قدرت دفع آنها را هنگامی که دسته جمعی حمله می کنند ، ندارند اگر چه همه متحّد شوند ، ملخ ها نیرومندانه وارد کشتزار می شوند و آنچه میل دارند می خورند و آنجا را ویران می سازند .

در حالی که اندام ملخ از یک بندانگشت تا یک انگشت انسان بیشتر نیست (1) .

1- نهج البلاغه ، خطبه 158 ، صفحه 21 و 22 .

ص:73

ص:74

9 شپش

«فَاَرْسَلْنا عَلَيْهِمُ الطُّوفانَ وَ الْجَرادَ وَ الْقُمَّلَ وَ الضَّفادِعَ وَ الدَّمَ اياتٍ مُفَصَّلاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَ كانُوا قَوْما مُجْرِمينَ» سپس (بلاها را پشت سرهم بر آن ها نازل كرديم) طوفان و ملخ و شپش و قورباغه ها و خون را كه نشانه هايى از هم جدا بودند ، بر آن ها فرستاديم (ولى باز بيدار نشدند) و تكبر ورزيدند و جمعيت گنهكارى بودند.(1)

اَلْقُمَّل به معنى شپش مكنده و كنه و نوعى انگل است كه در سر و بدن انسان باعث اذيّت او مى شود و از مكيدن خون ، باعث خارش شديد و التهاب و

ناراحتى هاى ديگر مى شود . دارای زندگى انگلى است و ناقل ميكروب است و بيمارى هاى واگيردارى مانند تب تيفوس و تب نوبه (2) را باعث مى گردد . تب

1- 133 / اعراف .
2- تب ناگهانى و يک دفعه .

تیفوس ، تب شدیدی است که یک مرض عفونی از طریق شپش سرایت می کند و علائم ظاهری آن شبیه تیفوئید (حصبه) است و همراه با جوش های پوستی است .

این نوع تب ها ، در مناطق جنگی و زلزله زده به علامت عدم رعایت نظافت و بهداشت و آلودگی آب و غذا ، سلامتی همه انسان ها را به خطر می اندازد .

اگر قومی به قُمّل گرفتار شوند معنایش ویرانی و نابودی است مخصوصا به هنگام حوادث طبیعی و در قرآن ابتلاء به این بلا ، را از جانب خداوند بر گمراهان بی دین برشمرده است (1) نام قمّل در قرآن یکبار آمده است . (2)

1- تفسیر جوان، محمد بیستونی ، قطع جیبی ، 27 جلدی ، جلد 6 ، صفحه 348 .
2- 133 / اعراف .

ص:77

ص:78

10 موریانه

موریانه

«فَلَمّا قَضَیْنا عَلَیْهِ الْمَوْتَ ما دَلَّهُمْ عَلی مَوْتِه اِلاّ دابَّهُ الاَرْضِ تأْکُلُ مِنْسَاَتَهُ فَلَمّا خَرَّ تَبَیَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَوْ کانُوا یَعْلَمُونَ الْغَیْبَ ما لَبِثُوا فِی الْعَذابِ الْمُهینِ» (با این همه جلال و شکوه سلیمان) هنگامی که مرگ را بر او مقرر داشتیم، کسی آن هارا از مرگ وی آگاه نساخت، مگر جنبنده زمین (موریانه) که عصای او را می خورد (تا شکست و پیکرسلیمان فروافتاد) هنگامی که بر زمین افتاد، جنیان فهمیدند که اگر از غیب آگاه بودند در عذاب خوار کننده باقی نمی ماندند .(1)

دابَّهُ الاَرْض به معنی موریانه است که جزء حشرات می باشد . موریانه ها موجوداتی کوچک هستند که سر بسیار قوی دارند و موریانه سرباز دارای

1- 14 / سبأ .

شاخک های انبرمانند است و این حیوان کاملاً کور می باشد و به جای چشم دو عدد شاخک حسی دارد که به صورت مروارید دانه هایی روی آن به هم پیوسته است و توسط آنها (شاخک ها) محل را جستجو می کند . حدود ده سال زندگی می کند و تعداد تخم هایش در این مدّت به صدها میلیون می رسد . موریانه ها پناهگاه هایی خیلی مستحکم می سازند .

راز معماری موریانه ها

از بناهای موریانه ها ، معماران و بنّاها در شگرفند چون اگر انسان می خواست متناسب جثّه اش مانند آنها ساختمان بسازد لازم بود آسمان خراشی به ارتفاع کوه مِنْ بِلان بسازد.

ساختمانی که موریانه ها می سازند با روشی که مهندسین امروزه به کار

می برند بسیار مشابه است و آنها قطعات ساختمانی خود را قرینه می سازند و با

اینکه کور هستند چنان ساختمان خود را زیبا می سازند که دانشمندان را در برابر پدیده ای شگفت و لاینحل قرار داده و تاکنون دانش بشری نتوانسته است کوچک ترین توضیحی برای این معمّا پیدا کند و این نیز از عجایب خلقت است .

موریانه و داستان سلیمان نبی

در قرآن در سوره سبأ آیه 14 قصه موریانه نقل شده است . یعنی همان حشره ای که از چوب تغذیه می کند و روزی می خورد و برای طایفه جِنّ مرگ حضرت سلیمان را کشف کرد . حضرت سلیمان پس از مرگ خود همچنان با تکیه بر عصایش ایستاده بود و کسی از گروه جِنّیان نیز به مرگش پی نبردند چراکه کسی جرأت و جسارت نزدیک شدن به وی را نداشت تا حقیقت را دریابد .

جِنّ با همه جنّیان از مرگ سلیمان نبی با خبر شدند تا آنکه این راز را دابَّه الاَرْض

کشف کرد (1) و در عین حال پیام مهمی را برای مردم در مورد ادعای جنیان افشاء کرد . زیرا اگر جنّ و انس را یارای دسترسی به غیب بود حتما از مرگ سلیمان باخبر می شدند .

پیام آیه شریفه این است که ارزش و اهمیّت مخلوقات را نباید به حجم و بزرگی آنها مرتبط نمود و به یاد داشته باشیم چه بسا موجودات ضعیف کوچک تری که دست به کارهای فوق العاده ای بزنند که جِن و انس از آن عاجزند .

نام موریانه 16 بار در قرآن ذکر شده است . (2)

1- 133 / اعراف .
2- برای مثال 14 / سبأ ، 82 / نمل ، 164 / بقره .

ملکه موریانه ها هر دو ثانیه یک تخم می گذارد . ملکه به حدی بزرگ می شود که به صورت شکمبه ای بدشکل و بزرگ به طول 10 سانتی متر درمی آید و به منزله ماشین بی حرکتی است که تخم می گذارد و شاه موجودی ذره بینی است که گهگاهی پدیدار می گردد . خوراک ملکه را کارگران ، از بُزاق خود تهیّه می کنند .

اگر موریانه ها گرسنه باشند از موریانه ای که کمی از آنها سیرتر است استفاده می کنند و از محتویات بزاقی او می گیرند و به این ترتیب هیچکدام گرسنه نمی مانند!!! ...

یکی دیگر از عجایب موریانه ها این است که ملکه فقط یک نوع تخم می گذارد

ولی از یک نوع تخم ، موجودات بسیار متفاوتی مانند : سربازان ، کارگران و موریانه های مختلف که هم چشم دارند و هم بال به وجود می آیند .

ملکه از راه پوستش شیره ای غلیظ ، بیرون می دهد که به سرعت توسط گارد مخصوص بین دیگران تقسیم می شود و این مادّه بسیار اسرارآمیز است !!...

تاکنون هیچ بیوشیمیستی نتوانسته بفهمد این مادّه از چه ترکیبی ساخته شده است و اثراتش چیست ؟!...

در بین موریانه ها علاوه بر کارگران و سربازان مأمورین غذا ، بنّاها ، جنگجویان و مأمورین پلیس نیز انجام وظیفه می کنند .

کار مأمورین پلیس موریانه ها چیست ؟

این مأمورین پلیس ، بیماران و معلولین و تنبل ها را که نمی توانند

کار بکنند ، کشته و جسد آنها را در روی هم انباشته و برای روزهای قحطی نگهداری می کنند .

جنگجویان نیز مانند مدارس جنگی ، برای جنگ تربیت می شوند و در آنجا دو به دومشغول جنگ تن به تن و تمرین و مبارزه هستندوجالب این است که این تمرینات بدون خونریزی و مجروح شدن طرفین خاتمه می پذیرد .

شهر موریانه ها و همکاری در بین آنها چگونه است ؟

در شهر موریانه ها ، کارها به صورت گروهی انجام می شود . مثلاً اگر باران شدیدی ببارد تعدادی از کارگران به داخل قلعه رفته و راهی را برای خروج آب باز

می کنند . گروهی بیرون قلعه رفته و به فاصله های مساوی دور سوراخ را می گیرند و دایره ای به قطر 30 سانتی متر تشکیل می دهند ، آنگاه کارگران دیگر

گلوله ای از خاک با خود بالا می آورند و با آن خمیری سیمانی درست می کنند و کارگران دیگر

مشغول بُتن سازی می شوند و از دهانشان نوعی خمیر چوبِ نیمه هضم شده بیرون می آورند و با آب دهان گلوله خاک را به صورت مادّه ای متحدالشکل درمی آورند و با آن ستون هایی می سازند که بعد از اتمام با طاق هایی هلالی شکل آنها را به هم متّصل می کنند . پس از آن سقف ساختمان را می سازند. این حیوانات کور در مدّت چندساعت خانه ای زیبا و مقاوم در برابر حوادث طبیعی می سازند .

ص:86

11 مورچه

مورچه

اَلنَّمل به معنی مورچه است . در قرآن سوره ای به این نام وجود دارد . در آیات 17 و 18 سوره نمل از مورچه سخن به میان آمده است . مورچه دارای زندگی دسته جمعی و اجتماعی است و در این گروه کار تقسیم می شود . عده ای نگهبان هستند . عده ای کارگرند . مثلاً مورچه ای که وظیفه اش نگهبانی و مراقبت از لشکر خود می باشد سراسیمه برای کُل افراد زحمت می کشد و هرگز به فکر آن نیست که تنها خود را از خطر نجات دهد چون دارای حس هم نوعی است . در زندگی مورچه ها عدّه ای کار تکثیر نسل ، گروهی جمع آوری غذا ، گروهی خدمات داخل لانه،دفاع و گشت و شناسایی و آگاهی ازخطر و کشف محل غذارابرعهده دارند.(1)

ص:89

1- تفسیرجوان، محمدبیستونی ، انتشارات دارالکتب الاسلامیه ، جلد 15 ، صفحه 271 .

زندگی مورچه ها از زبان نهج البلاغه

به مورچه ها و کوچکی جثه آنها بنگرید که چگونه لطافت خلقت او ، با چشم و اندیشه انسان درک نمی شود . نگاه کنید چگونه روی زمین راه می رود و برای بدست آوردن روزی خود تلاش می کند . دانه ها را به لانه خود منتقل می سازد و در جایگاه مخصوص نگه می دارد و در فصل گرما برای زمستان خود تلاش کرده و به هنگام درون رفتن ، بیرون آمدن را فراموش نمی کند مورچه دارای سر و دست و پا و چشم و دستگاه گوارش است و پیکره اش با استحکام است و خدا در آفرینش مورچه ظرافت خاصی به کار برده است .(1)

داستان سلیمان و مورچه

حضرت سلیمان فرزند داود بود ، باد مسخّر سلیمان بود و بساط او را به

1- نهج البلاغه خطبه 185 ، 11 و 12، ترجمه مرحوم دشتی .

هرجا که می خواست می برد . خدا ، شیطان را تحت فرمان او قرار داد که خدمتگزار او باشد . پرندگان را مطیع او ساخت و پرندگان با پر و بال بر او سایه می افکندند . خدا سخن گفتن پرندگان را به سلیمان نبی آموخت و فهم و ذکاوت خارق العاده ای به او عطا کرد .

«وَ حُشِرَ لِسُلَیْمنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَ الاِْنْسِ وَ الطَّیْرِ فَهُم یُوزَعُونَ» لشکریان سلیمان از جن و انس و پرندگان نزد او جمع شدند آن قدر زیاد بودند که باید توقف کنند تا به هم ملحق شوند .(1)

«حَتّی إذا اَتَوْا عَلی وادِالنَّمْلِ قالَت نَمْلَهٌ یا اَیُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَساکِنَکُم لا یَحْطِمَنَّکُم سُلَیْمنُ وَ جُنُودُهُ وَ هُم لا یَشْعُرُونَ» تا به سرزمین مورچگان رسیدند ، مورچه ای گفت : ای مورچگان به لانه های خود بروید تا سلیمان و لشکرش

1- 17 / نمل .

شما را پایمال نکنند در حالی که نمی فهمند .

نعمت هایی را که خدا به آنها داده کوچک شمرند و ناسپاسی می کنند . خواستم آنها را از این خطر حفظ کنم . سلیمان جواب مورچه را عاقلانه دید و ساکت شد و آنگاه مورچه پرسید ای سلیمان می دانی چرا بساط تو بر روی باد حرکت می کند؟ چرا از میان تمام قدرت ها باد مأمور حمل و نقل بساط تو شده است . گفت : نمی دانم ! مورچه گفت : برای آن است که به تو اعلام کند این بساط و

سلطنت تو دوام و بقائی ندارد و بر روی باد است و به این دنیا دل نبندید . (1)

پیام رسانی مورچه ها چگونه است ؟

هنگامی که دو مورچه به هم نزدیک می شوند شاخک های خود را به اطراف می جنبانند و یا هر کدام از آنها شاخک های خود را به شاخک دیگری می ساید این شاخک های خبرگیر ، از تعداد زیادی پرز و سلّول های حسی تشکیل شده است و

1- پیام قرآن ، آیت اللّه مکارم شیرازی، جلد 2 .

با این کار خبرها را رد و بدل می کنند .

اگر مورچه ای مکانی از غذا را جستجو کند با رقص و اشارات خاص به مورچه های دیگر این خبر را می فهماند . گاهی مورچه ها روی دو پای عقب خود می ایستند یا چند پا به جلو و عقب گذاشته و اجزای دهان

را تکان می دهند یا سر را بالا گرفته که هرکدام خبری را به همراه دارد . مثلاً روی دو پا ایستادن مورچه و نشان دادن شکم خود به معنای «مراقب باشید» است .

جلو و عقب رفتن هم زمان او یا بستن و باز کردن دهانش یعنی «تو کیستی؟» بالا بردن سر و قرار دادن آن در زاویه 90 درجه به معنای «به من غذا بده» است .

پس خبر رسانی در هر گروه از حیوانات خاصِّ خودِ آنهاست .(1)

1- هزارویک پرسش درباره حیوانات،ترجمه رضوان دزفولی،چاپ هشتم،سال82، نشرافق.

ص:95

ص:96

12 پروانه

پروانه

اَلْفَراش به معنی پروانه است جمع آن الفَراشَه می باشد . نام فراش در قرآن یکبار در سوره قارعه آیه 4 آمده است : «يَوْمَ يَكوُنُ النّاسُ كَالْفَراشِ الْمَبْثوُثِ : روزی که مردم مانند پروانه های پراکنده به هر سو می دوند» .

در این آیه خداوند انسان ها را به پروانه های پراکنده مثال زده و این اشاره ای است به روز قیامت همان روزی که همگان در پیشگاه خدا ، حاضر می شوند .

و آن گاه آنان را به پروانه هایی تشبیه می کند که در فوج های کثیر در باغ ها پرواز می کنند و در اطراف آن منتشر

می شوند و با یکدیگر برخورد کرده و بر روی هم درمی غلتند و حالِ روز مردم در قیامت نیز چنین است و هرکس گرفتار کار خویش می باشد و به دیگری کم ترین توجهی ندارد و بی هدف و مقصدی خاص در رفت و آمدند و ساعت حسابشان را انتظار می کشند ، چنان که حالت پروانگان پراکنده در باغ ها چنین است .

راز لکه هایی که روی بال پروانه هاست

بعضی از پروانه ها ، نقطه های گرد بزرگی روی بالهایشان دارند که شبیه چشم است .

این نقاط به پروانه ها کمک می کند تا طعمه جانوران دیگر نشوند . وقتی پرنده ای به این حشرات حمله می کند ، پروانه ها بالهایشان را باز

می کنند و به پرواز درمی آیند، این عمل باعث نمایان شدن چشم های بال حشره و سردرگمی پرنده مهاجر می گردد و حیوان مهاجم فکر می کند به حیوان بزرگی حمله کرده و از عمل خود صرف نظر کرده و پروانه موفّق به فرار می شود .

چرخه زندگی پروانه

کِرم یک پروانه جوان است که تازه سر از تخم بیرون آورده است و عمر خود را صرف خوردن و رشد کردن می کند تا برای تبدیل به شکل بالغ خود یعنی پروانه آماده شود .

ابتدا پوسته ای سخت دور بدن او شکل می گیرد که در این حالت آن را شفیره می خوانند . در داخل پوسته پروانه رشد می کند .

ص:99

این تحوّل به علّت وجود ماده ای به نام «هورمون» در بدن اوست .

بعد از چند روز یا چند هفته ، پوسته شکافت برمی دارد و پروانه خارج می شود .

ابتدا بال های پروانه بسیار کوچک است اما بعد از مدتی پهن می شود و اندکی بعد پروانه می تواند پرواز کند .(1)

ص:100

1- هزار و یک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی، چاپ هشتم، سال82، نشرافق.

ص:101

13 زنبور عسل

زنبور عسل

اَلنَّحل به معنی زنبور عسل است . یکی از سوره های قرآن کریم به این نام نامگذاری شده است . زنبور عسل زندگی دسته جمعی و اجتماعی دارد و در این زندگی، اسرار و رازهای پنهانی بسیاری نهفته است .

زنبورهای عسل ضمن تخم گذاری ، از بچّه های کوچک خود مراقبت می کنند و آنها را به خوبی تغذیه می کنند و کار کندو میان زنبورها تقسیم می شود . در هر کندو زنبورهای زیادی اعم از نر و ماده وجود دارد و تعداد زیادی زنبورهای کارگر که برحسب غریزه ناخودآگاه خود که در نهادشان به ودیعه نهاده شده ، هرکدام مسئولیتی را برعهده دارند و گروهی هم پاسدار و مدافع کندو هستند .

ص:103

«وَ اَوْحی رَبُّکَ اِلَی النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذی مِنَ الْجِبالِ بُیُوتا وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمّا یَعْرِشُونَ» پروردگار تو به زنبور عسل وحی (الهام غریزی) فرستاد که از کوه ها و درختان و داربست هایی که مردم می سازند خانه هایی برگزین . (1)

«ثُمَّ کُلی مِنْ کُلِّ الثَّمَراتِ فَاسْلُکی سُبُلَ رَبِّکِ ذُلُلاً یَخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوانُهُ فیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ اِنَّ فی ذلِکَ لاَیَةً لِقَوْمٍ یَتَفَکَّرُونَ» سپس از تمام ثمرات تناول کن و راه هایی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده به راحتی بپیما ، از درون شکم آن ها نوشیدنی خاصی خارج می شود ، به رنگ های مختلف ، که در

1- 68 / نحل .

آن شفای مردم است در این امر نشانه روشنی است برای جمعیّتی که اهل فکر هستند . (1)

قرآن مجید در آیات فوق چند قسمت مختلف از زندگی زنبورداران عسل را مورد اشاره قرار داده و بر آن تکیه کرده است که هریک از دیگری جالب تر و عجیب تر است .

نخست به مسأله خانه سازی آنها اشاره کرده و می فرماید : پروردگار تو به زنبور عسل وحی (الهام غریزی) فرستاد که از کوه ها و درختان و داربست هایی که مردم می سازند خانه هایی برگزین .

1- 69 / نحل .

تعبیر به «اِتَّخِذی» (انتخاب کن) به صورت فعل مؤنث ممکن است اشاره به این باشد که زنبوران عسل به هنگام کوچ کردن برای انتخاب خانه جدید به دنبال

(ملکه) که فرمانروای کندو است حرکت می کنند ، بنابراین انتخابگر اصلی همان (ملکه) است .

شکل هندسی کندوها

تعبیر به «اَوْحی» تعبیر زیبایی است که نشان می دهد که خداوند با یک الهام مرموز طرز خانه سازی را که از ظریف ترین کارهای این حشره است به او آموخته زیرا شکل هندسی کندوها که شش ضلعی اند بهترین شکل از جهت صرفه جویی در فضای کندوهاست، به گونه ای که زاویه ها و ضلع ها به هم می چسبند و کم ترین فضایی ازدرخت، شکاف غار ، یا کوه که در آن لانه را

می سازند هدر نمی رود و امروزه با روش های هندسی این زوایای یکسان و متحدالشکل قابل محاسبه است .

شکل مقاوم کندوها

ساختن خانه در زنبور عسل با الهام خداوندی است و زنبور از کمترین مقدار موم بیشترین گنجایش را حاصل می کند و طوری کندو را می سازد که مقاومت زیاد در برابر فشار و باد و طوفان و ... دارد . خانه ها دو طبقه است ، کندوهایی را که زنبورها به طور طبیعی در کوه ها و یا درختان می سازند در برابر هر گونه حوادثی بسیارمقاوم هستند . قعر هر خانه به شکل هرمی است که از سه سطح لوزی شکل تشکیل شده و رأس و برجستگی های یک طبقه در فرورفتگی طبقه زیر قرار گرفته است . دانشمندان ثابت کرده اند که اگر سطحی از موم به شکل

مربع یا شکل های دیگر که دلخواه زنبور نیست به وسیله قالب های مصنوعی پی ریزی کنند و زنبور را در آن رها سازند او به نیروی الهام الهی از آن پیروی

نمی کند و دیوارها را به شکل صحیح و غریزی خود بالا می برد .

شکل های خانه زنبور از نوع شش ضلعی بوده که مانند طاق های ضربی است که در برابر فشار حداکثر مقاومت را دارد در حالی که مربع و مثلث در مقابل فشار آسیب پذیرند .

تمدّن عجیب زنبوران

با مطالعه و گسترش علم حیوان شناسی دریافته اند که ملکه در شهر زنبورها فرمانروا نیست بلکه او نیز مانند سایر افراد این شهر مطیع یک سلسله قوانین و نظامات کلّی است ، همانطور که در قرآن کریم با تعبیر زیبا و جالبی بیان شده

ص:108

است که : «وَ اَوْحی رَبُّکَ اِلَی النَّحْلِ» پروردگارت به زنبور عسل وحی فرستاد .(1)

عسل ماده شفابخش

در آیات ذکر شده (2)کلمه شراب قید گردید که به معنی نوشیدن می باشد و درباره عسل کلمه اَکَل (خوردن) صدق نمی کند و به شُرب (نوشیدن) صدق می کند چون عسل در آن مناطق رقیق تر است و سپس در آیه از شفای خاصی که برای مردم در عسل نهفته است یاد می کند . (فیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ) . عسل در درمان بسیاری ازبیماری ها،تأثیرات شگفت انگیزداردو این به خاطرانواع ویتامین ها و مواد حیاتی موجوددرآن است .

1- 68 / نحل .
2- 68 و 69 / نحل .

امروزه دانشمندان مواد غذایی می گویند : عسل ماده ای است که اگر خالص

باشد هزاران سال سالم می ماند و هرگز فاسد نمی شود ، چراکه هیچ میکربی را به خود نمی پذیرد . (1)در قبور فراعنه عسل هایی یافت شده که مربوط به چند هزار سال قبل است و کاملاً سالم و طبیعی مانده است .

ارزش غذایی عسل

عسل دارای ویتامین و دیاستاز و اسید فورمیک است و دارای ویتامین های ششگانه A,B,C,D,K,E و دارای مواد معدنی پتاسیم ، آهن ، فسفر ، سرب ،منگنز، آلومینیوم ، مس ، سولفور ، سدیم و مواد مختلف دیگر است و دارای انواع

1- نظری به طبیعت و اسرار آن ، صفحه 127 .

اسید می باشد .(1)

فواید عسل

عسل درخونسازی،رفع خستگی و فشردگی عضلات و ازایجادعفونت در معده و روده جلوگیری می کند . عسل برای زنان باردار بسیارمفید است باعث می شود نوزادشان دارای شبکه عصبی قوی گردد . عسل برای کسانی که دستگاه گوارش ضعیف دارند مفید و یک ترمیم کننده بسیار قوی محسوب می شود . باعث تقویت قلب می باشد و برای درمان آسم و بیماری های ریوی و زخم اثناعشر و درمان معده بسیار مؤثر است . عسل داروی معالج رماتیسم و ناراحتی های عصبی

1- اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ، جلد 5 ، صفحه 129 .

است . عسل به خاطر خاصیّت میکروب کشی اش برای مبتلایان به اسهال مفید است برای داروهای لطافت و زیبایی و برطرف کننده چین و چروک ها مؤثر است .

ورم دهان را تسکین می دهد دهان را معطّر می سازد . در معالجه خشکی پوست ، ترک خوردگی، سوختگی، کورک، ورم چشم و سرفه مورد استفاده قرار می گیرد .

دانشمند معروف فیثاغورث به شاگردان خود توصیه می کرد : تا می توانید عسل و نان بخورید .

بقراط می گفت : اگر می خواهید عمر طولانی داشته باشید باید عسل بخورید .

ص:112

و بالاترازهمه که قرآن می فرماید: «فیهِ شِفاءٌ لِلنّاس» (1) و درآن شفای خاصی برای مردم نهفته است .

تهیه پادزهر از زنبور

نیش زنبور عسل و زهر موجود در آن درمان بسیاری از بیماری هاست . بیماری هایی همچون روماتیسم ، مالاریا ، گواتر ، درد اعصاب ، بعضی از بیماری های چشم و ... .

خدمات دیگر زنبور عسل

علاوه بر فنّ مهندسی در ساختن کندو ، ساختن و تهیّه عسل و استفاده

1- اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ، جلد 5 ، صفحه 129 .

از زهر ، زنبور عسل فایده دیگری نیز دارد و آن داستان ساختن موم است همان مصالحی که خانه زنبور عسل از آن تهیّه می شود و دانشمندان

گفته اند موم ، روح عسل و عسل روح گل است و موم بسیار لطیف است و توسط زنبور تراوش می شود .

بارور ساختن گل ها توسط زنبور عسل

یکی دیگر از کارهای مؤثر زنبوران عسل مسأله تلقیح و بارورساختن گل ها است. زنبوران ضمن مکیدن شیره گل ها ، گرد زردرنگی که همان گرد گل است را توسط بدن خود از یک گل به گل دیگر منتقل می کنند و این امر باعث تبدیل تخم به دانه و میوه و بارور کردن گیاه مادّه می شود و ثابت شده که حدود 80% عمل لقاح گل ها توسط زنبوران عسل و بقیه توسط عوامل دیگر صورت می گیرد .

ص:114

ساختمان جسمانی زنبور عسل

با دقت در ساختمان ظاهری زنبور عسل ، می بینیم که چشم آنها از همه

عجیب تر است . دانشمندان می گویند : چشم زنبوران عسل از دو هزار و پانصد صفحه کوچک تشکیل شده ؛ که با یکدیگر زاویه دو تا سه درجه را تشکیل می دهند ، این چشم ها قادرند هنگامی که ابرها جلو خورشید را گرفته اند از طریق شعاع های ماوراء بنفش که روی چشم آنها اثر می گذارد محل موردنظر خود را پیدا کنند . زبان زنبور عسل و مشاوره آنها نیز از عجایب می باشد . بدن استوانه ای زنبور با شکل هندسی شش ضلعی لانه مطابقت دارد و راحت وارد آن می شود .

ص:115

زنبوری که به کندو بیاید و خبری را آورده باشد ضمن حرکات رقص و

دایره وار با چرخش در جهات معیّن و ثابتی خبر را به بقیه افراد می دهد . حرکات زنبورها به صورت غریزی است و از یک نسل به نسل های دیگر انتقال می یابد . اگر در میان کندو زنبورها از پایین به بالا قائم حرکت کنند یعنی منبع شهد در جهت خورشید است و اگر از بالا به پایین حرکت کردند به زنبورهای دیگر می فهمانند که باید پشت به خورشید حرکت کنند و اگر هوا ابری باشد از روی شعاع هایی که هوا را روشن می کند مکان خورشیدرا درفضا معین می کنند.

ص:116

جهت وزش باد و حرکت زنبورها

اگر باد از پهلوی زنبورها بوزد ، زنبورها امتداد پرواز خود را کمی کج

می کنند تا اثر باد را خنثی کنند مانند عمل قایقرانی . هرچه باد شدیدتر باشد زاویه ای که با آن جهت می سازند بیشتر است و زنبورها از مشاهده حرکت اشیایی که بر روی زمین قرار دارند سرعت باد را می سنجند .

زنبورها زمستان به کجا می روند ؟

زنبورهای عسل ، زمستان را در کندوهای خود می گذرانند و با عسل ساخته شده در طول تابستان زندگی می کنند . امّا زنبورهای درشت همگی جز ملکه با فرارسیدن زمستان از بین می روند و ملکه در طول زمستان به خواب می رود و در بهار گروه جدیدی را پیدا می کند .

حدیثی از امام جعفر صادق درباره زنبور عسل

ای مُفَضّل ! به زنبور عسل و تلاش او در صنعتِ عسل و تهیّه خانه های شش

گوشه و آنچه در زندگی او از دقائق هوشیاری می بینی بنگر ، که اگر درست دقت کنی او را موجودی عجیب و لطیف خواهی یافت . و در این نشانه روشنی است بر این که صواب و حکمت فوق در صنعت عسل از آن زنبور نیست بلکه از آن کسی است که او را چنین آفریده و در طریق مصالح انسان ها تسخیر فرموده است . (1)

ص:118

1- بحارالانوار ، جلد 3 ، صفحه 108 .

ص:120

14 مگس

الذُّباب به معنی مگس است . «یا اَیُّهَا النّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ اِنَّ الَّذینَ تَدْعُونَ مِنْ دوُنِ اللّهِ لَنْ یَخْلُقُوا ذُبابا وَ لَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَ اِنْ یَسْلُبْهُمُ الذُّبابُ شَیْئا لا یَسْتَنْقِذوُهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطّالِبُ وَ الْمَطْلُوبُ» ای مردم ! مثلی زده شده است، به آن گوش فرادهید ؛ کسانی را که غیر از خدا می خوانید ، هرگز نمی توانند مگسی بیافرینند ، هرچند برای این کار دست به دست هم دهند و هرگاه مگس چیزی از آن ها برباید ، نمی توانند آن را بازپس گیرند، هم این طلب کنندگان ناتوان هستند و هم آن مطلوبان

ص:121

(هم این بت ها و هم آن مگس ها) . (1)

نام مگس 2 بار در آیه اشاره شده آمده است .

در آیه فوق از انسان خواسته شده است که بداند به جز خدا کسی را عبادت نکند و کسی جز خدا شایسته عبادت نیست ، زیرا هیچ کس جز خدا ، قدرت خلق مگسی را ندارد و با آن که مگس حشره ای بسیار کوچک و حقیر است و ظاهر ساده ای دارد ، اگر چیزی را برباید کسی قادر به ستاندن آن نیست ، پس از این موجود ، کوچک تر و ضعیف تراست .

1- 73 / حج .

زندگی مگس

مگس همان حشره ای است که غذا می خورد و غذایش را هضم می کند و

می مکد و جذب می کند .

جفت اختیار می کند و زاد و ولد دارد و تنفس و حرکت دارد و پرواز می کند و تمام فضولات جسمی خود را دفع می کند همچنان که حیوانات به مراتب بزرگ تر از او نیز همین اعمال را انجام می دهند .

مگس به سبب کثرت تخم گذاری و کوتاهی دوره حیاتش از حیواناتی است که بسیار به چشم می خورد و دور انسان می پلکد و باعث سلب آسایش و راحتی انسان می شود و این حیوان ناقل میکروب است و

میکروب های بسیاری مانند سل(1) و تراخم(2) و ورم چرکی چشم و

حصبه و وبا و اسهال خونی و ... است پس خلقت مگس نیز مانند سایر موجودات دارای حکمت است . (3)

1- بیماری عفونی و مسری که کُخ آن را کشف کرد .
2- مرضی که باعث پیدایش جوش های عفونی در مخاط بالای پلک شده و پلک را ضخیم می سازد .
3- تفسیر جوان، محمد بیستونی، قطع جیبی، 27 جلدی، انتشارات دارالکتب الاسلامیه ، جلد 14 ، صفحات 105 ، 106 .

ص:126

15 پشه

پشه

«اِنَّ اللّهَ لا یَسْتَحْیی اَنْ یَضْرِبَ مَثَلاً ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها فَاَمَّا الَّذینَ امَنُوا فَیَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَ اَمَّا الَّذینَ کَفَرُوا فَیَقُولُونَ ماذا اَرادَ اللّهُ بِهذا مَثَلاً یُضِلُّ بِهِ کَثیرا وَ یَهْدی بِهِ کَثیرا وَ ما یُضِلُّ بِهِ اِلاَّ الْفاسِقینَ» خداوند از این که مثال (به موجودات ظاهرا کوچکی مانند) پشّه و حتّی بالاتر از آن بزند ، شرم نمی کند ، (در این میان) آن ها که ایمان آورده اند ، می دانند حقیقتی است از طرف پروردگارشان و اما آن ها که راه کفر را پیموده اند ، (این موضوع را بهانه کرده) و می گویند : منظور خداوند از این مَثَل چه بوده است ؟ (آری) خدا جمع زیادی را با آن گمراه و عدّه کثیری را هدایت می کند ، ولی تنها فاسقان را با آن

گمراه می سازد . (1)

اَلْبَعُوض به معنی پشه است این همان حشره ای است که پرواز می کند و خون می مکدو دارای حواس پنج گانه است و تغذیه،تنفس،زاد،ولدودفع دارد و تمام مظاهر حیاتی را داراست .

خدای تعالی برای کافران بیان می کند از ساختمان پشه عبرت بگیرید زیرا خداوند باظرافت خاصی جثه این حیوان را آفریده است و مانند حیوان غول پیکری چون فیل می باشد (2)

1- 26 / بقره .
2- تفسیرجوان،محمدبیستونی،انتشارات دارالکتب الاسلامیه،27جلدی،جلد1، صفحات112،113 .

عجایب خلقت پشه

گرچه بهانه جویان ، خردی و کوچکی مگس و پشه را وسیله استهزاء و ایراد بر آیات قرآن قرار داده اند ، اما اگر کمی انصاف و درک و شعور می داشتند و در ساختمان بدن این حیوانات بسیار کوچک می اندیشیدند ، می فهمیدند که یک دنیا دقّت و ظرافت در ساختمان آنها ، به کار رفته است که عقل در فهم آن حیران می ماند .

درباره عجایب خلقت پشه می توان گفت : این حیوان شبیه فیل است چون پشه همانند فیل دارای خرطوم توخالی است و با نیروی مخصوصی خون را به خود جذب می کند . این لوله ظریف ترین سرنگ های دنیاست و سوراخ درون آن فوق العاده باریک است . خدا نیروی جذب و دفع و هضم و همچنین دست و پا و

گوش مناسب به او داده است . و بال هایی به او مرحمت کرده تا در طلب غذا پرواز

کند و این بال ها چنان به سرعت بالا و پایین می شود که حرکت آن با چشم قابل رؤیت نیست .

این حشره به قدری حساس است که به مُجرد تکان خوردن چیزی احساس خطر می کند و به سرعت خود را از منطقه دور می سازد . (1)

و عجیب تر این که در عین ناتوانی ، بزرگ ترین حیوانات را عاجز می کند .

1- تفسیر جوان، محمد بیستونی، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، قطع جیبی، 27 جلدی، جلد 1 ، صفحات 112 ، 113

حدیثی از امام جعفر صادق علیه السلام درباره آفرینش پشه

امام صادق علیه السلام می فرمایند:خدابه پشه مثال زده است.بااینکه ازنظرجسم بسیار کوچک است ولی از نظر ساختمان همان دستگاه هایی را دارد که بزرگ ترین حیوانات خشکی یعنی فیل ها دارند و علاوه بر آن دو عضو دیگر یعنی شاخک ها و بال های پشه است که در فیل وجود ندارد و خرطوم در هر دو مشترک است .

بیان نهج البلاغه در عظمت خلقت پشه

امیرمؤمنان در نهج البلاغه بیان عجیبی در این زمینه دارند : اگر همه موجودات زنده جهان جمع شوند و دست به دست هم بدهند هرگز توانایی بر ایجاد پشه ای ندارند ، بلکه عقول آنها در راه یافتن به اسرار آفرینش این حیوان متحیّر می ماند و نیروهایشان ناتوان و خسته می ماند و پایان می گیرد و

سرانجام پس از تلاش ، شکست خورده اعتراف می کنند که در برابر آفرینش

پشه ای درمانده اند و به عجز خود اقرار می نمایند و حتی به ناتوانایشان از نابود ساختن آن ! (1)

زندگی انگلی پشه

پشه سبب انتقال بیماری های مسری و غیرمسری مانند مالاریا و تب زرد و داءالفیل(2)شده و دارای زندگی انگلی است و از خون انسان و حیوان تغذیه می کند پس ناقل انواع بیماری هاست .

1- نهج البلاغه ، خطبه 186 .
2- مرضی که در پا و ساق پا ایجاد شده و باعث تورم زیاد آن می گردد .

حشرات چشم های تلسکوپی دارند که ساختمان و قدرت دیدن آن ، انسان را

به حیرت وامی دارد . بازهای شکاری نیز دارای چشم تلسکوپی هستند .

انسان برای پیدا کردن راه خود در شب از منبع نور استفاده می کند ولی بسیاری از پرندگان و حیوانات دیگر در نهایت ظلمت و تاریکی اهداف خود را می بینند و این ازطریق چشمانی است که در برابر اشعه مادون قرمز حساس است و نیز حیوانات دیگری مانند گرگ و سگ و ... که در شب اطراف خود را به خوبی می بینند . اگر انسان از داخل هواپیما بخواهد داخل آب دریا یا اقیانوس را ببیند باید توسط موشکی با آب اتصال برقرار کند و از موجودات داخل آب توسط رادار و اشعه باخبر شود .

در حالی که مرغان ماهی خوار و شاهین ها از آسمان و در حال پرواز می توانند طعمه خود را روی زمین و یا داخل آب شناسایی کنند و این هم از

عجایب خلقت و آفرینش حیوانات است . (1)

حشرات چگونه تنفس می کنند ؟

حشرات برای تنفس کردن برخلاف ما ، برای تنفس در سر خود حفره های بینی ندارند. به جای آن سوراخ هایی در طول طرفین بدنشان دارند. از داخل این حفره ها لوله هایی کوچک در بدن حشره منتشر شده است که هوا را به قسمت های دیگر بدن او هدایت می کند . (2)

1- تفسیر جوان، محمد بیستونی ، انتشارات دارالکتب الاسلامیه ، قطع جیبی، 27 جلدی، جلد 1 ، صفحات 112 ، 113 .
2- هزار و یک پرسش درباره حیوانات ، ترجمه : رضوان دزفولی ، چاپ هشتم ، سال 82 ، نشر افق .

ص:136

مهره داران

اَلْفَقْرِیّات به معنی مهره داران است که این حیوانات نیز به 5 گروه تقسیم می شوند و در قرآن درباره همه این ها صحبت شده است .

1 اَلْحیتان(1) جمع اَلْحُوت به معنی ماهی است . ماهیان دارای گروه های مختلفی هستند ازجمله :

الف : ماهیان قدیمی که شامل سنگواره ها و ماهیان ناپیشرفته است . ب : ماهیان غضروفی که شامل سگ آبی و کوسه ماهی است و این ماهی ها دارای غضروف داخلی بوده که در آن تقسیم یافت می شود و باعث

1- 142 / صافات .

سختی بدن آنها شده و لیکن هرگز استخوان محسوب نمی شود . ج : ماهیان

بزرگ که شامل تمام آنهایی می شودکه به عنوان ماهی می شناسیم و دارای استخوان و آبشش هستند . د : ماهیان دارای شُش که امکان تنفس حیوان را در خارج از آب برای مدّت طولانی میسّر می سازد. این گونه ماهی ها اندک هستند و به ندرت یافت می شوند .

ص:138

16 ماهیان در آیات قرآن

ماهیان در آیات قرآن

نام ماهی با لفظ «حوت» در دو آیه (142 / صافات) و (163 / اعراف) آمده و ذکر ماهی با نام «سَمَک» در 3 جای قرآن آمده است (61 و 63 / کهف) و (24/نحل).

در آیه 14 سوره نحل درباره اهمیت دریاها و ذکر سَمَک آمده است که دریاها منبع گوشت تازه و استخراج زیورها هستند . (وَ هُوَ الَّذی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْکُلُوا مِنْهُ لَحْما طَرِیّا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْیَةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَی الْفُلْکَ مَواخِرَ فیهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه وَ لَعَلَّکُمْ تَشْکُرُونَ) همچنین در آیه 87 سوره انبیاء نام ماهی و حضرت یونس و داستان آن ذکر شده است .

کدام حیوان از حباب لانه می سازد ؟

بسیاری از ماهی ها و قورباغه ها ، لانه هایی از حباب یا کف می سازند . ماهی

جنگجوی سیامی که در رودخانه ها و دریاچه های آسیای جنوب شرقی زندگی

می کند ، نمونه خوبی از این دسته است . هنگام جفتگیری ، نرها با دهانشان حباب هایی می سازند که مانند قایقی شناور می شود و ماهی جنگجوی ماده تخمگذاری می کند و ماهی نر آنها را بین حباب ها جای می دهد و این حباب ها پناهگاهی برای تخم هایند و ماهی نر تا به دنیاآمدن بچّه ها، ازآنهامراقبت می کند.(1)

کدام ماهی نوزادش را در دهانش پناه می دهد ؟

بیشتر ماهی ها تخم می گذارند . بسیاری از آنها مقدار زیادی تخم را به امید ماهی شدن در آب رها می کنند و عده ای دیگر تعداد کمی تخم می گذارند اما از آنها

مراقبت می کنند و برای محافظت آنهارادردهانشان نگه می دارند ولی نمی بلعند!!(2)

1- هزارویک پرسش درباره حیوانات،ترجمه رضوان دزفولی،چاپ هشتم، سال82، نشرافق.
2- هزار و یک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی، چاپ هشتم، سال 82، نشر افق .

رنگ ها علائم اخطار دهنده

گروهی از ماهی های آبنوس پشت خاردار که در رودخانه ها و خلیج های زندگی می کنند در فصل جفت گیری به تکاپو افتاده تا آشیانه ای جهت تخم گذاری فراهم کنند و در این هنگام تغییری در شکل ظاهری این ماهی ها رخ داده و شکمشان سرخ رنگ می شود .

سپس با حرکاتی جالب که برای مجذوب کردن ماهی های ماده انجام می دهند

آنها را جهت تخم گذاری به لانه خود راهنمایی می کنند و اگر ماهی نر شکم سرخ ، ماهی نر رقیبی را در قلمرو خود ببیند بسیار خشمگین شده سریعا به تعقیب مزاحم پرداخته و او را دور می سازد .

ص:141

آیا ماهی ها زیر آب تنفس می کنند ؟

تمام حیوانات ، چه موجوداتی که در خشکی زندگی می کنند و چه موجودات آبزی، برای زنده ماندن به اکسیژن احتیاج دارند . اکسیژن یکی از گازهای موجود در هواست و ما با آن تنفس می کنیم و این گاز هنگامی که وارد ریه ما شود از آنجا به خون رفته و ما را زنده نگه می دارد .

ماهی ها نیز از اکسیژن استفاده می کنند . در آب دریا اکسیژن به صورت محلول وجود دارد و همین که ماهی آب را به درون آبشش هایش می برد اکسیژن آب به درون بدن ماهی وارد شده و سپس جذب خون ماهی می شود (1)

1- هزار و یک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی، چاپ هشتم، سال 82، نشر افق .

آیا ماهی ها الکتریسیته تولید می کنند ؟

در حدود 250 نوع ماهی است که می تواند الکتریسیته تولید کند . آنها از این

الکتریسیته برای یافتن راه خود در آب های گل آلود و شکار استفاده می کنند (1) پرقدرت ترین ماهی الکتریکی می تواند شوکی با قدرت صد ولت ایجاد کند که برای بی حس کردن یک نفر کافی است .

آنها عضلات مخصوصی دارند که مانند باتری عمل می کند .

آیا «ماهی پرنده» وجود دارد ؟

نوعی ماهی به نام ماهی پرنده وجود دارد که برای فرار از دام و گرفتار نشدن توسط قایق های ماهیگیری به هوا می پرد . او در سطح آب شنا می کند و با ضربه

1- هزار و یک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی، چاپ هشتم، سال 82، نشر افق .

زدن به وسیله دمش به هوا می پرد و سپس باله هایش را مثل بال می گستراند و با سرعتی نزدیک به 65 کیلومتر در ساعت بالا می پرد او روی موج ها سُر می خورد و در صورت لزوم از دُم خود برای عقب راندن خود در هوا استفاده می کند .

کدام حیوان ها در پرده ای از دود ناپدید می شوند ؟

اُختاپوس ها و انواع ماهی های مرکب با استفاده از نوعی پرده دودی در مقابل خطر خود را پنهان می کنند زمانی که به آنها حمله می شود مُرکّبی سیاه در آب می پاشند که مانند ابر تیره رنگی همه جا را می پوشاند و آنها در امان می مانند. (1)

یک نوع پستاندار دریایی به نام وال را می توان نام برد که دارای شش می باشد و برای تنفس به سطح آب می آید و چون شُش این حیوان بزرگ است مقدار بسیار

1- هزارویک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی،چاپ هشتم،سال82،نشرافق.

زیادی اکسیژن را در آن جای داده و به زیر آب می رود . بزرگ ترین حیوانی که هنوز در جهان زندگی می کند وال آبی است طول بدن این حیوان تا 30 متر می رسد و پس از رشد کامل ، 150 تن وزن دارد و بچّه زا است .

اسب دریایی چه نوع حیوانی است؟

اسب دریایی حیوان عجیبی است که در دریاهازندگی می کنند و سری مانند اسب دارد و البته بسیار کوچک تر از اسب است و طولش بیش از 15 سانتیمتر نیست و دارای دمی پیچ خورده است و پا ندارد و با استفاده از باله کوچکی که در پشت او به حالت عمودی است شنا می کند اسب دریایی در واقع یک ماهی غیرعادی است .

دوزیستان

شامل حیواناتی می شود که در آب و خشکی زندگی می کنند و بهترین نمونه را می توان قورباغه مثال زد . در قرآن نام قورباغه با لفظِ ضَفادِع که جمع ضَفْدع می باشد ذکر شده و به عنوان آفت و بلایی که خداوند بر قوم

گمراه موسی مسلّط کرده یاد کرده است .(1)

کدام حیوان تخم هایش را بر پشت خود حمل می کند ؟

اکثر قورباغه ها تخم خود را در آب می گذارند . از تخم ها بچّه قورباغه هایی بیرون می آیند که بعدها قورباغه کامل می شوند . بعضی از قورباغه ها می توانند

بیرون از آب زاد و ولد کنند . تخم ها در کیسه ای بر پشت قورباغه قرار دارد و نوزادان همان جا سر از تخم بیرون می آورند . بچّه قورباغه ها بعدا می توانند واردآب شوند و یا برپشت والدین خود باقی بمانند تابه قورباغه کامل تبدیل گردند.

ص:146

1- 133 / سوره اعراف .

ص:148

17 خزندگان (مارها)

خزندگان (مارها)

اَلزّحافات به معنی خزندگان است وبیشترین تغییررانسبت به دوزیستان دارند.(1)

نام حیّه و ثُعبان در آیاتی چند نام برده شده است . حیّه به معنی مار است که در آیه 20 سوره طه آمده، فرمود : «فَاَلْقیها فَاِذا هِیَ حَیَّهٌ تَسْعی» ای موسی آن عصا را بینداز و آن را انداخت و فورا ماری شد که به تندی حرکت کرد .

ثُعبان به معنای اژدها می باشد که 2 بار در سوره اعراف آیه 107 آمده و آیه 32 سوره شعرا ذکر شده است .متن در آیه مذکور و ترجمه آن بدین قرار می باشد: «فَاَلْقی عَصاهُ فَاِذا هِیَ ثُعْبانٌ مُبینٌ» در این هنگام موسی عصای خود را افکند و مار عظیم و آشکاری شد.

ص:149

1- Reptilia.

مارها حیوانات طویلی هستند که فاقد دست و پایند و دهانشان در جهت طول و عرض باز می شود .

مار زنگی چگونه در تاریکی شکار خود را پیدا می کند ؟

مار زنگی برای پیدا کردن شکار خود دارای چشم سومی است که به عمل شکار کمک بسیار مؤثری می کند مار زنگی برای اینکه موش را دنبال کند مسیری را که او تازه پیموده است با بو کشیدن طی می کند . طرز بو کشیدن بدین قرار است که ذرات بوداری را که موش بر سر راه خود روی زمین یا علف یا سنگ باقی گذاشته است با زبان کشیدن جمع می کند و بعد آنها را به سوی سقف دهان خود که حس شامه بسیار قوی دارد می برد. بدین طریق مار موش کوچک را که از همه جا بی خبر مشغول جویدن است دنبال می کند . ولی حیوان خزنده از کجا

حس می کند که به شکار خود نزدیک شده است ؟ از کجامی فهمد چه موقع باید

دندان های چنگکی خود را بیرون آورد و موش را گاز بگیرد ؟ مار دارای چشمان فوق العاده ای است ولی آیا در شب ظلمانی شکار خود را تشخیص می دهد ؟ برای تحقیق در این باره آزمایشی انجام شده است .

یک مار زنگی و یک موش را در محلی زندانی کردند . چشم های مار را با نوار چسب محکم بستند . سپس مایعی شیمیایی در دهانش تزریق نمودند که به وسیله آن اعصاب ذائقه او را بی حس کردند . اگر مار موفّق نمی شد شکار خود را پیدا کند دلیل آن بود که مارها شب هنگام برای یافتن راه خود از چشم ها استفاده می کند . در این آزمایش مار نشان داد که حاضر نیست با موش قایم باشک بازی کند و مار از محل شکار خود اطلاع داشت و موش را با دقّت دنبال کرد و مانند فنری خود را به جلو پرتاب کرد و او را بلعید .

با اینکه مار نتوانسته بود شکار خود را ببیند یا لمس یا احساس کند یا صدای

او را بشنود ولی او را بلعید . در سر مار فرورفتگی هایی وجود دارد آیا مار حسی اسرارآمیز دارد یا راز مار در این فرورفتگی هاست ؟ در آزمایش بعدی با نوار چسبی روی این فرورفتگی ها را محکم بستند و برق را خاموش کردند و مار را با ده موش در آن محل رها ساختند .

در این دفعه چون روی آن فرورفتگی را محکم بسته بودند مار نتوانست یکی از موش ها را شکار کند و حیوان شناس آمریکایی ثابت کرد که در این رو فرورفتگی ها سلول های عصبی وجود دارد که توسط آنها می تواند شعاع های گرماده را دریافت کند و این حس به حدّی قوی است که اگر موش یا هر جسم دیگری درجه حرارت بدنش یک دهم (1/0) درجه از هوای اطراف بیشتر باشد مار می تواند آن را حس کند .

اژدها (مار بزرگ)

ثُعبان به معنای ماربزرگ است که در قرآن این نام 2 بار آمده است .

«فَاَلْقی عَصاهُ فَاِذا هِیَ ثُعْبانٌ مُبینٌ » دراین هنگام موسی عصای خود را افکند و مار عظیم و آشکاری شد . (1)

در تفسیر جوان می خوانیم : که تبدیل عصا به مار عظیم بدون شک یک معجزه است و با تفسیرهای مادّی معمولی نمی توان آن را توجیه کرد ، بلکه از نظر یک

فرد الهی و خداپرست که همه قوانین جهان ماده را محکوم اراده پروردگار می داند جای تعجّب نیست که قطعه چوبی تبدیل به حیوانی بزرگ شود و این فقط

1- 32 / شعراء، 107 / اعراف .

در پرتو یک قدرت مافوق طبیعت است. البتّه نباید فراموش کرد که در جهان طبیعت تمام حیوانات از خاک به وجودآمده اند و چوب ها و گیاهان نیز از خاکند ولی تبدیل یک چوب به مار فقط درپرتومعجزه و قدرت الهی امکان پذیراست و با مشاهده معجزه می توان به قدرت خدا پی برد . (1)

داستان حضرت موسی و مار

مار در قرآن با داستان حضرت موسی و فرعون در ارتباط است . چون در آن زمان ساحران بسیاری زندگی می کردند و با سحر خود مردم را فریب داده و از

1- تفسیر جوان، محمد بیستونی، دارالکتب الاسلامیه، قطع جیبی، 27 جلدی، جلد 6، صفحه 301 و 302 .

خدا دور ساخته بودند و حضرت موسی با خواست خدا و تبدیل عصای خود به مار خشمگین و بزرگ مردم را به پرستش خدای یکتا دعوت می کرد .

سحر و جادو در عصر حضرت موسی تا عمق روح مردم نفوذ کرده بود آنان به شدّت به سحر معتقد بودند از این رو خدای توانا سحرشان را به باطل تبدیل کرد و قدرت حضرت موسی مردم را به سوی خدای یکتا سوق داد .

طول بلندترین مار جهان چه قدر است ؟

بلندترین مار جهان (آناکوندا) یا بوآی آبی است که در باتلاق ها و رودهای

آمریکای جنوبی زندگی می کند . طول بدن این حیوان گاه به 11 متر می رسد .

این مار سمّی نیست امّا طعمه هایش را با پیچیدن بدن درازش به دور

آنها و فشار دادن و خفه کردن آنها از بین می برد.

مارها چگونه حرکت می کنند ؟

مارها پا ندارند ولی می توانند به سرعت حرکت کنند و روی زمین به چند روش بخزند . مارها معمولاً بدنشان را به حالت منحنی خم می کنند و خود در جهت خارج منحنی به زمین فشار می دهند و به جلو حرکت می کنند . همچنین می توانند بدن خود را حلقه کرده و دوباره صاف کنند و به جلو بکشند .

ص:156

18 طیور (هُدْهُدْ)

طیور به معنای پرندگان است. کلمه طیر و طیور به مناسبت های مختلف در جاهای مختلف و متعدّد از قرآن کریم ذکر شده است از جمله :

هُدْهُدْ و ذکر نام هدهد در قصه سلیمان نبی و ملکه بلقیس آمده است . در زبان فارسی به آن شانه به سر می گویند. در سوره نمل آیه 20 آمده است . «وَ تَفَقَّدَ الطَّیْرَ فَقالَ مالِیَ لا اَرَی الْهُدْهُدَ اَمْ کانَ مِنَ الْغائِبینَ» (سلیمان) در جستجوی پرنده(هدهد)برآمد و گفت چراهدهدرانمی بینم یااین که اوازغایبان است .

در داستان سلیمان نبی هدهد بود که برای او خبر آورد سرزمینی است که در آن افراد خدا را نمی پرستند و ملکه ای به نام بلقیس دارند و حضرت سلیمان به دستور خدا مأمور هدایت آنها به اسلام شد .

گفتار پرندگان در قرآن

قرآن کریم محاوره ای را که میان حضرت سلیمان و هدهد صورت گرفته را

ضبط می کند و این نشانگر آن است که آن حضرت به گفتار پرندگان آگاه بوده است . حضرت سلیمان برای هدهد مأموریتی داشت و به خاطر این آن پرنده را انتخاب کرده بود که باهوش و ذکاوت بود و دارای حسّ ویژه ای بود که حتی از وجود آب درون زمین باخبر می شد . (1) طوطی ها صدای حیوانات دیگر را به خوبی تقلید می کنند و قادرند کلمه ای را تلفّظ کنند اگرچه معنای آن را نفهمند.

امروزه صدای پرندگان را روی نوار کاست ضبط کرده و با شنیدن این صداها توانسته اند رموز زبان پرندگان را دریابند و از همین روش برای سخن گفتن با آنها و گاهی صیدشان یا دور کردنشان بهره می گیرند .

1- تفسیر جوان ، محمد بیستونی ، قطع جیبی ، 27 جلدی ، جلد 15 ، صفحه 277 و 278 ، 20 / نمل .

ص:161

19 کلاغ

غُراب به معنای کلاغ است و در سوره مائده آیه 31 نام این حیوان ذکر شده است .

«فَبَعَثَ اللّهُ غُرابا یَبْحَثُ فِی الأَرْضِ لِیُرِیَهُ کَیْفَ یُواری سَوْاَةَ اَخیهِ قالَ یا وَیْلَتی اَعَجَزْتُ اَنْ اَکُونَ مِثْلَ هذَا اَلْغُرابِ فَأُوارِیَ سَوْاَةَ اَخی فَاَصْبَحَ مِنَ النّادِمینَ» سپس خداوند زاغی را فرستاد که در زمین جستجو (و کندو کاو) می کرد تا به او نشان دهد چگونه جسد برادر خود را دفن کند، او گفت: وای بر من آیا من نمی توانم مثل این زاغ باشم و جسد برادرخود را دفن کنم و سرانجام (از ترس رسوایی و بر اثر فشار وجدان از کار خود) پشیمان شد .

کلاغ دارای منقار و پاهای سفید و زاغ دارای منقار و پاهای سرخ است.

ص:163

این نام 2 بار در قرآن آمده است .(1)

غرابیب جمع غُراب است و در سوره فاطر آیه 27 ذکر شده است .

آیا حیوانی مانند کلاغ سیاه مفید است ؟

مردم معمولاً کلاغ سیاه را مضر می دانند . امّا اگر یکی از آنها را بکشند محتوای چینه دانش مملو از کرم سفید است که این کرم آفتی سخت برای مزارع می باشد .(2)

1- تفسیر جوان ، محمد بیستونی ، انتشارات دارالکتب الاسلامیه ، قطع جیبی ، 27 جلدی ، جلد 2 ، صفحه 260 .
2- نظری به طبیعت و اسرار آن .

20 سَلْوی (بلدرچین)

سَلْوی (بلدرچین)

سَلوی (به معنی بلدرچین است) و در قرآن 3 بار در آیات 57 / بقره و 160 / اعراف و 80/طه ذکرشده است.بلدرچین جزءپرندگان حلال گوشت است.یابَنیاِسْرائیلَ قَدْاَنْجَیْناکُمْ مِنْ عَدُوِّکُمْ وَ واعَدْناکُمْ جانِبَ الطُّورِالاَیْمَنَ وَ نَزَّلْنا عَلَیْکُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوی(80/طه).

شگفتی آفرینش پرندگان از زبان نهج البلاغه

خداوند پدیده های شگفتی از جانداران حرکت کننده و بی جان ، برخی ساکن و آرام و بعضی حرکت کننده و بی قرار آفریده است و شواهد و نمونه هایی از لطافت صنعت گری و قدرت عظیم خویش بپا داشته چندان که تمام اندیشه ها را به اعتراف واداشته و سر به فرمان او نهاده اند . برخی از پرندگان را که جثّه سنگین داشتند از بالا رفتن و پروازهای بلند و دور بازداشت آن گونه که آرام و سنگین

در نزدیکی زمین بال می زنند . پرندگان را با لطافت قدرتش و دقّت صنعتش در رنگ های گوناگون با زیبایی خاصی رنگ آمیزی کرد . گروهی از آنها را تنها و

یک رنگ بیاراست که رنگ دیگری در آن راه ندارد و با یک رنگ بسیار زیبایند .

گروه دیگری را در رنگ مخالف آن فرو برد و جز اطراف گردنشان که چونان طوقی آویخته مخالف رنگ اندامشان است و گروه دیگری که رنگین کمان رنگ هاست و انسان از آنها مات و مبهوت می شود . (1)

مهاجرت پرندگان

هر سال هزاران هزار پرنده مهاجر از یک سو به سوی دیگر مهاجرت کرده و در فصل های بعدی دوباره مقصد اولیه خود را باز می یابند و عجیب تر اینکه گاهی هفته ها بدون یک لحظه توقف در شب و روز به پرواز خود ادامه می دهند

1- نهج البلاغه قرآن ناطق علی بن ابیطالب علیه السلام ترجمه مرحوم دشتی.

بدون آنکه غذا نیاز داشته باشند و قبل از پرواز با یک الهام درونی شروع به پرخوری کرده و بیش از اندازه غذا می خورند (سوخت گیری می کنند) تا انرژی لازم برای پرواز طولانی را داشته باشند. آنها از قوه مغناطیسی قطب زمین و پیدا کردن مسیر خود استفاده می کنند .

چرا پرندگان بیشتر به شکل V پرواز می کنند

وقتی یک پرنده در هوا بال می زند آن را مرتبا به پایین می راند و بال زدن برای پرنده بعدی ، سهل و آسان می شود به همین دلیل وقتی پرندگان به شکل V

حرکت می کنند کمتر خسته می شوند . و مقدار قابل ملاحظه ای انرژی خود را ذخیره می کنند .

مانند ماهی ها که هرگاه دسته جمعی مهاجرت می کنند به شکل مخروطی حرکت می کنند و با این روش سرعت آنها شش برابر

بیشتر از حرکت انفرادی می شود . (1)

فن پیچیده پرواز در پرندگان

سال ها انسان به دنبال کشف راز پرواز بوده و یا فکر اینکه چطور پرندگان برخلاف نیروی جاذبه زمین به بالا پرواز می کنند و به آسانی و

نرم و راحت در آسمان پرواز می کنند ذهن او را مشغول کرده بود ، بعدها نیروی بالابر را کشف کردند و با استفاده از آن رفتن هواپیما به بالا را توجیه کردند .

اگر جسمی دارای دو سطح متفاوت باشد (مانند بال های پرندگان یا بال های

1- پیام قرآن جلد 2 ، آیت اللّه مکارم شیرازی .

هواپیما که سطح بالائی دارای انحناء است) اگر به طور افقی حرکت کند نیروی خاصّی در آن پیدا می شود که آن را به بالا می کشد ولی ایجاد سرعت اولیه برای نیروی بالابر و چگونگی خنثی کردن این نیرو برای فرود و چگونگی تغییر مسیر و شکل مناسب برای پرواز و ابزار مخصوص برای پرواز (مثل پر که هم سبک است و به بالا رفتن کمک می کند) همه این ها را خدای یکتا در وجود پرندگان بدون کم و کاست قرار داده است و جمله «ما یُمْسِکُهُنَّ اِلاَّ

الرَّحْمن» (پرندگان را جز خداوند بر فراز آسمان نگه نمی دارد)(1) اشاره به همین معنی است . (2)

1- 19 / ملک .
2- خطبه 185 صفحه 21 و 22 مرحوم دشتی .

شگفتی آفرینش طاووس از زبان علی بن ابیطالب علیه السلام

یکی از شگفت انگیزترین پرندگان از نظر خلقت طاووس است . خداوند طاووس را در استوارترین شکل موزون آفرید و رنگ پر و بالش را به نیکوترین رنگ ها بیاراست با بال های زیبا که پرهای آن روی یکدیگر انباشته و دُم کشیده اش که چون به سوی مادّه پیش می رود آن را مانند چتری می گشاید و بر سر خود سایبان می سازد و گویا بادبان کشتی است ، که ناخدا آن را

برافراشته است .

طاووس به رنگ های زیبای خود می نازد و خوشحال و خرامان دُم زیبایش را به این سو و آن سو می چرخاند و به سوی مادّه می تازد . چون خروس می پرد . سر پرهای طاووس چونان شانه هایی است که از نقره ساخته و گردی های

شگفت انگیز آفتاب گونه که به پرهای اوست از زرناب و پاره های زِبَرجَد بافته شده است . اگر رنگ های پرهای طاووس را به روییدنی های زمین تشبیه کنی خواهی گفت : دسته گلی است که از شکوفه های رنگارنگ گل های بهاری فراهم آمده است و پرده های رنگارنگ یمن است و اگر آن را با زیورآلات مقایسه کنی چون نگین های رنگارنگی است که در نواری از نقره و جواهرات زینت شده است.(1)

شگفتی رنگ آمیزی پرهای طاووس

بر فراز گردن طاووس به جای یال کاکُل سبزرنگ و پُرنقش و نگاری وجود

1- نهج البلاغه، خطبه 165، صفحه 7، با ترجمه مرحوم دشتی.

دارد که در برآمدگی گردنش چونان گردنبندی نفیس و زنگار است و از گلوگاه تا روی شکمش به زیبایی رنگ آمیزی شده یا چون پارچه حریر برّاق می ماند . رنگ سبز تُند به همراه رنگ های گوناگون آمیخته و دنیای خاصی دارد و انسان با دیدن این همه عجایب و زیبایی به عظمت خدای یکتا پی خواهد برد.(1)

ص:174

1- نهج البلاغه، خطبه 165، صفحه 7، با ترجمه مرحوم دشتی.

21 و 22 جوارح (سگ و یوزپلنگ)

جوارح (سگ و یوزپلنگ)

جَوارح به معنی حیواناتی مانند سگ و یوزپلنگ و ... است . در قرآن نام جوارح یک بار آمده است . آنجا که می فرماید :«یَسْئَلُونَکَ ماذآا اُحِلَّ لَهُمْ قُلْ اُحِلَّ لَکُمُ الطَّیِّباتُ وَ ما عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوارِحِ مُکَلِّبینَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمّا عَلَّمَکُمُ اللّهُ فَکُلُوا مِمّآاَمْسَکْنَ عَلَیْکُمْ وَاذْکُرُوا اسْمَ اللّهِ عَلَیْهِ وَ اتَّقُوا اللّهَ اِنَّ اللّهَ سَریعُ الْحِسابِ» از تو سؤال می کنند چه چیزها برای آن ها حلال شده است بگوآن چه پاکیزه است برای شما حلال گردیده و (نیز صید) حیوانات شکاری که از آن چه خداوند به شما تعلیم داده به آن ها یاد داده اید (برای شما حلال است) پس از آن چه این حیوانات برای شما (صید می کنند و) نگاه می دارند بخورید و نام خدا را (به هنگام فرستادن حیوان برای شکار) بر آن برید و از خدا بپرهیزید که خداوند

سریع الحساب است.(1)

سگ

از سگ در سوره اعراف آیه 176 یاد شده است. «وَ لَوْ شِئْنا لَرَفَعْنهُ بِها وَ لکِنَّهآ اَخْلَدَ اِلَی الاْرْضِ وَ اتَّبَعَ هَویهُ فَمَثَلُهُ کَمَثَلِ الْکَلْبِ اِنْ تَحْمِل عَلَیْهِ یَلْهَث اَوْ تَتْرُکْهُ یَلْهَث ذلِکَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذینَ کَذَّبُوا بِایتِنا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُم یَتَفَکَّرُونَ» و اگر می خواستیم (مقام) او را با این آیات (و علوم و دانش ها) بالا می بردیم (اما اجبار بر خلاف سنت ماست لذا او را به حال خود رها ساختیم) ولی او به پستی گرایید و از هوای نفس خویش پیروی کرد ، او همچون سگ (هار) است که اگر به

1 4 / مائده.

1- 4 / مائده.

او حمله کنی دهانش را باز و زبانش را برون خواهد کرد و اگر او را به حال خود واگذاری باز همین کار را می کند (گویی آن چنان تشنه دنیاپرستی است که هرگز سیراب نمی شود) این مثل جمعیتی است که آیات ما را تکذیب کردند این داستان ها را (برای آن ها) بازگو کن شاید بیندیشند (و بیدار شوند) .

در سوره کهف نیز از سگ یاد شده است . سگ یکی از همراهان اصحاب کهف بود و به منزله رفیقی با آنان به غار رفت . در این سوره 4 بار از سگ یاد شده است . در زندگی اعراب سگ همواره با آنها همراه بوده و نگهبان جان و مال و خانه و گلّه اش محسوب می شد و در کوچ و سفر همراه آنها گلّه را از وجود گرگ حفظ می کرد . سگ حیوان قانع و صبوری است و دارای چنگال بوده و خوردن گوشتش حرام است .

ص:179

حکم ظرفی که سگ لیس زده است ؟

ظرفی را که سگ لیس زده است نجس است و اول باید با خاک پاک خاکمال کرد و سپس آن را آب کشید .

بررسی رفتار حیوانات اهلی

جانوران ناگزیر از ایجاد ارتباط با یکدیگر هستند و البته آنان از برقراری ارتباط کلامی ناتوانند و اما به شیوه های دیگری با یکدیگر صحبت می کنند .

هنگامی که سگی بدن خود را قوس داده و به سمت جلو خم می شود بدین صورت به آنها و همنوعان دیگر و حتی انسان اعلام می کند میل شدیدی به بازی داشته و می خواهد بازی کند .(1)

1- ارتباط در دنیای جانوران .

اگر سگ اهلی به همنوع خود که در کنارش ایستاده با پوزه ضربه بزند با این حرکت به او می گوید فعلاً حرکت نکن .

اگر گربه های اهلی را در نظر بگیرید مالیدن پوزه به یکدیگر نشانه احوالپرسی صمیمانه است .

انواع حرکات ، اصوات و بوها هریک به نوعی مفهوم خاصی را دربرگرفته و نقش مهمّی را در دنیای ارتباط حیوانات ایفا می کنند و حتی نقش ها و طرح های خاصی که روی بدنشان قرار دارد به وسیله آنها پیام هایی را به جانوران دیگر می رسانند .(1)

1- ارتباط در دنیای جانوران ، جلد 1 ، صفحه 2 و 3.

انواع آوای هشداردهنده در حیوانات

پرندگان با سرودن آوازهایی با هم صحبت می کنند و این آواها دارای سه نوع نغمه هستند :

1 صدای تهدیدآمیز برای دور کردن پرندگان از آشیانه و تعیین حد و مرز قلمرو خود .

2 صدای خطر برای آگاه ساختن همنوعان .

3 صدای جفت یابی و بهترین آوای پرندگان همان آوای جفت یابی است .

مرغان نوروزی با ایجاد آواهای ساده به همنوعان خود می گویند (اینجا

محدوده من است) مرغان توکانیز محدوده خود را این گونه مشخص می کنند .

دارکوب ها با منقار قوی و نوک تیز تنه درختان را سوراخ می کنند . دارکوب های نر ضرباتی تند و متوالی بر تنه درختان ایجاد سر و صدا کرده

که قلمرو خود را معرفی می کنند .

دارکوب 25 ضربه در ثانیه به درخت می کوبد و این کار برای تغذیه می باشد .

برخی از حیوانات برای دور کردن حیوانات دیگر از قلمرو خود از چنگال های قوی خود استفاده می کنند و برخی بوهای تند و زننده ای را در محیط پخش می کند. گربه های خانگی موهای بدن خویش را سریعا پوش داده و مانند برق از جا می پرند تا برتری خود را نشان دهند .

خرس ها برای اینکه قلمرو خود را مشخص کنند بر تنه تنومند درختان پنجه کشیده و پوسته درختان را خراش می دهند و به رقیبان خود محدوده قلمرو خویش را مشخص می کنند .

پروفسور کنراد لورنس موفق شده زبان جانوران را کشف کند او

می گوید : هنگامی که غازها متوالیا صدا می کنند یا هفت مرتبه پشت سر هم می گویند (قاقا) معنی آن این است که (مزاحم ما نشوید) ما اینجا خوراکی داریم و وضع ما خوب است .

اگر شش بار صدا کنند معنی آن است که در میان علفزار خوراکی زیاد نیست کمی دیگر علف بخوریم . اگر 5 بار صدا کنند یعنی اینکه باید سرعت کمتر شود و اگر 3 مرتبه صدا بزنند یعنی دقت کنید آهسته تر . (1)

جیرجیرک ها و ملخ ها با مالیدن پاهای عقب به هم صدا تولید می کنند ران های عقب آنها دندانه دار هستند و مانند ارّه ای آنها را بر

1- کتاب حواس اسرارآمیز حیوانات (1 و 2)، وتیوس دروشر، چاپ اول، 58.

بال سخت خود می کشد .

برخی دیگر پاهای جلوی خود را به هم می مالند یا فک های خود را به هم می سایند تا صدا دربیاید و این حشرات با پاهای جلوی خود که پرده بسیار کوچکی مانند پرده گوش دارند و با اعضاء حساسی که در قسمت عقب بدنشان واقع است می شنوند .

کدام حیوان سد می سازد ؟

سگ آبی حیوانی منحصر به فرد است که در آمریکای شمالی و قسمتی از اروپا و آسیا یافت می شود .

این حیوان جونده است که از موش صحرایی بزرگ تر است . سگ های آبی در کنار رودخانه ها زندگی می کنند و خانه های خود را به شکل

خاصی می سازند که یک ورودی در زیر آب دارد و حیوان با شناکردن به داخل آن رفته می شود .

آنها درختان را جویده و تنه های درخت را می اندازند و با آنها سدی در طول رودخانه می سازند و سپس با انداختن درختان بیشتر و انباشتن آنها در وسط حوضچه ای پدید می آورند و لانه ای در کنارش می سازند با گل و لای فضاهای دیگر آن مسدود می کنند . (1)

1- هزارویک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی،چاپ هشتم،سال82،نشرافق.

23 خوک

3 اَلْخِنْزیر به معنای خوک است.خوک حیوانی پستاندار می باشد و نام آن بار در قرآن آمده است(3و60/مائده) اِنَّما حَرَّمَ عَلَیْکُمُ الْمَیْتَهَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزیرِ وَما اُهِلَّ بِهِ لِغَیْرِاللّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَیْرَ باغٍ وَلا عادٍفَلااِثْمَ عَلَیْهِ اِنَ اللّهَ غَفُورٌ رَحیمٌ (115/نحل).

و این حرمت ، به سبب مسائل زیادی است که اوّلین آنها ساختن شخصیّت مؤمن و مسلمانی است که از ممیّزات این شخصیَّت ، پرهیز از خوردن گوشتِ خوک و پای بند بودن او بر اطاعت از امور دینی است .

دلایل حرمت خوردن گوشت خوک

یکی از دلایل ممنوعیّت خوردن گوشت خوک این است که آنها آزادانه رشد می کنند و هیچ محدودیّت و مراقبتی از آنها

نمی شود پس منبع بسیاری از انگل ها هستند، که مهمّ ترین آنها

کرم کدو و کرم تریشین است .

طبیعی دانان خوک را جزء خانواده ضخیم جلدان می دانند و خوک وحشی و اسب آبی از این گروه هستند و خداوند خوردن گوشت خوک را برای یهود نهی و برای مسلمانان حرام کرده است و «در فرهنگ لاروس مدیکال» چنین می خوانیم در کشورهایی که خوک زیاد مصرف می کنند مرض لادرری زیاد دیده می شود و این مرض همان کرم کدو یا تنیا است که در گوشت گوسفند و ... دیده نمی شود .

از خوردن گوشت خوک کرم تریشین (تریکین) نیز بوجود می آید .

تریکین کرم کوچکی است که نر آن یک میلی متر و ماده آن 3 میلی متر قطر

دارد و در عرض یک ماه می تواند 15 تخم بگذارد و اگر تریکین وارد بدن انسان

شود ، گلبول های سرخ خون ابتدا شروع به ازدیاد کرده و بعد کم کم از بین می روند و کار به جایی می رسد که گلبول سرخ خون خیلی کم می شود و انسان دچار مرض کم خونی می گردد و ممکن است این حالت در بعضی ها به مرگ بینجامد .

و اگر تریکین وارد معده شود جدار آهکی خود را در اثر اسیدهای معده از دست داده و به سرعت تولیدمثل می کند و از راه معده وارد خون می شود (1) و اولین اثر آن سرگیجه و تب های مخصوص و اسهال است .

و دردهای رماتیسمی و خارش داخل بدن ، تراکم پی ها ، کوفتگی و خستگی و

1- آیات الاحکام ، جلد 2 ، نوشته میرخانی .

جمع شدن عضلات صورت و درد ناشی از ضعف فوق العاده در بدن به وجود می آید و پس از چهار پنج روز مرگ فرا می رسد و اگر کرم ها سه هفته در بدن باشند به معده حمله می کنند و اگر هفت هفته باشد به ریه هجوم می برند و مریض را می کشند و مرضی که از کرم تریکین حاصل می گردد (تریکوز) می نامند .

گوشت خوک دارای چربی بسیار فراوان است و خورنده این گوشت نیاز شدیدی به آب پیدا می کند .

زیان های معنوی و اخلاقی خوردن گوشت خوک

در علوم طبیعی ثابت کرده اند که انسان گوشت هر حیوانی را زیاد بخورد

متّصف به اخلاق برجسته آن حیوان می شود اگر گوشت گاو را دائما بخورد

صفت گاوی و زورمندی درونی در او بوجود می آید و اگر گوشت گوسفند را زیاد مورد استفاده قرار دهد خوی نرم گوسفندی پیدا می کند (1)و خوردن زیاد گوشت خوک اخلاق شبیه خوک ها تولید می کند و خوک ها در بی غیرتی و بی ناموسی معروفند و هیچ گونه آدابی در زناشویی آنها وجود ندارد.

هیچ عصبانیّت جنسی در وجودشان پیدا نمی شود و اروپائیان متوجّه ضعف این حیوان شده اند و هرکس را که بخواهند به بی غیرتی و صفات زشت بخوانند به

1 آیات الاحکام ، جلد 2 ، نوشته میرخانی .

خوک مثال می زنند.

1- آیات الاحکام ، جلد 2 ، نوشته میرخانی .

یکی دیگر از زیان های خوک این است که هرگونه کثافتی را پیدا کند می خورد و از هیچ باک ندارد در نتیجه وجودش سراپا کثافت می شود و به همین دلیل خوک پست تر از سگ شمرده شده ، چون در سگ صفات خوبی وجود دارد که انسان از او یاد بگیرد ولی در خوک این صفات وجود ندارد .

ص:194

ص:195

ص:196

24 گرگ

الذِّئب به معنای گرگ است و این لفظ 3بار در قرآن آمده است (13 و 14 و 17/یوسف).

گرگ از حیوانات وحشی است که در جزیره العرب یافت می شود و چوپانان و بادیه نشینان به سبب غارت گاوها و گوسفندهایشان از گرگ در رنج و عذابند و گرگ را دشمن خود و مردم روستا می دانند .

اگر گرگ ها گرسنه باشند و به صورت گروهی هم باشند بسیار خطرناکند .

ص:197

صحنه سازی حمله «گرگ» به یوسف علیه السلام توسط برادرانش

«قالَ اِنّی لَیَحْزُنُنی اَنْ تَذْهَبُوا بِه وَ اَخافُ اَنْ یَأْکُلَهُ الذِّئْبُ وَ اَنْتُمْ عَنْهُ غفِلُونَ» (پدر) گفت: من از دوری او غمگین می شوم و از این می ترسم که گرگ او را بخورد و شما از او غافل باشید .(1)

«قالُوا لَئِنْ اَکَلَهُ الذِّئْبُ وَ نَحْنُ عُصْبَهٌ اِنّا اِذا لَخسِرُونَ»

گفتند : اگر او را گرگ بخورد با این که ما گروه نیرومندی هستیم ما از زیانکارترین خواهیم بود (و هرگز چنین چیزی ممکن نیست) .(2)

1- 13 / یوسف .
2- 14 / یوسف .

در روایتی در ذیل آیات فوق از پیامبر صلی الله علیه و آله می خوانیم که :

« لا تُلَقِّنُوا الْکَذّابَ فَتَکْذِبُ فَاِنَّ بَنی یَعْقُوبَ لَمْ یَعْلَمُوا اَنَّ الذِّئْبَ یَأْکُلُ الاِْنْسانَ حَتّی لَقَّنَهُمْ اَبُوهُمْ»

به دروغگو تلقین نکنید تا به شما دروغ گوید ، چرا که پسران یعقوب تا آن موقع نمی دانستند که ممکن است گرگ به انسان حمله کند و او را بخورد و هنگامی که پدر این سخن را گفت از او آموختند » .(1)

اشاره به این که گاه می شود طرف مقابل توجه به عذر و بهانه

1- «نورالثقلین»، جلد 2، صفحه 415.

و انتخاب راه انحرافی ندارد ، شما باید مراقب باشید که

خودتان با احتمالات مختلفی که ذکر می کنید ، راه های انحرافی را به او نشان ندهید .

داستان صحنه سازی حمله «گرگ» به حضرت یوسف علیه السلام توسط برادرانش را ذیل آیات مذکور در تفسیر نمونه مطالعه فرمائید .

ص:200

ص:201

ص:202

25 شیر

اَلْقَسْوَرَه به معنای شیراست همان سلطان جنگل ها، در آیه51سوره مدثراز شیر نام برده شده است آنجا که می فرماید؛ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ: که از شیر فرار کرده اند.

شیرها به صورت دسته جمعی در زیستگاه خود یعنی بیشه ها زندگی می کنند. بیشه ها محدوده قدرت نمایی و قلمرو خاص آنان است و حدود 20 کیلومتر (12 مایل) را در برمی گیرد .

در رأس هر دسته از شیرها یک شیر نر قرار دارد که همراه با شیرهای ماده و بچّه های خود خانواده ای را تشکیل می دهند .

شیر نر نعره های وحشتناکی کشیده و به این صورت قدرت خود را به رقیبان نشان می دهد و آنان را از وجود قلمرو خود آگاه می سازد .

صدای غرّش شیر نر 8 کیلومتر (5 مایل) دورتر می رود و

شنیده می شود .

در اجتماع شیرها معمولاً ماده ها وظیفه تغذیه گروه را برعهده دارند و هنگامی که به صورت دسته جمعی به شکار می پردازند غذای گروه را فراهم می آورند و ماده شیر از فرزندانش هم مراقبت می کند و روش شکار را می آموزد. ماده شیرها با بوی مخصوصی که درمحیط پخش می کنند آمادگی خود را برای جفت گیری اعلام می کنند . (1)

1 ارتباط دردنیای جانوران،جلد1.

ص:204

1- ارتباط دردنیای جانوران،جلد1.

ص:205

ص:206

26 الاغ

اَلْحِمار به معنی الاغ با لفظ مفرد و جمع 5 بار در قرآن ذکر شده است .

در آیه 5 سوره جُمُعَه کسانی که به کتابهایشان عمل نمی کنند (مثل تورات) به خری مثال زده شده اند که کتاب هایش را بر پشت خود می کشد و منظور یهودانی هستند که تورات می خواندند ولی به دستوراتش عمل نمی کردند و از این رو قرآن آنها را به حِمار تشبیه کرده است .

در سوره لقمان آیه 19 لقمان فرزندش را به تواضع و زیبایی باطن و عدم تکبّر و غرور سفارش می کند و از او خواسته که صدایش را بلند نکند و فریاد بلند نزند ، چون اگر فریاد بلند امتیازی داشت این امتیاز به حِمار تعلّق می گرفت .

در آیات 259 سوره بقره و 8 نَحْل و 50 مُدَّثِّر از حِمار نام برده شده است .

قاطر (استر)

«وَ الْخَيْلَ وَ الْبِغالَ وَ الْحَميرَ لِتَرْكَبُوها وَ زينَةً وَ يَخْلُقُ ما لا تَعْلَمُونَ» (و همچنین) اسب ها و استرها و الاغ ها را آفرید تا بر آن ها سوار شوید و هم مایه زینت شما باشد و چیزها (وسایل نقلیه دیگر) می آفریند که شما نمی دانید (1)

زینت در این جا یک مسأله تشریفاتی نیست و برای کسی که

1- 8 / نحل .

با محتوای تعلیمات قرآن آشنا است این مطلب روشن است ، بلکه یک نوع زینت است که اثر آن در زندگی اجتماعی ظاهر می گردد ، برای پی بردن به این حقیقت کافی است منظره و حال کسی را که باپای پیاده یک راه طولانی بیابانی را پیموده و خسته و کوفته و ناتوان به مقصد رسیده ، به طوری که تا مدتی هیچ کاری از او ساخته نیست و نشاطی در او دیده نمی شود ، با منظره کسی مقایسه کنیم که بر یک مرکب راهوار سوار شده زودتر به مقصد رسیده نیروی خود را از دست نداده، نشاط خود را کاملاً حفظ کرده و آماده انجام هدف های خود و استفاده از وقت و نیروی خویش است ، آیا این زینت نیست؟

ص:209

در پایان آیه به مسأله مهم تری اشاره کرده و افکار را به وسایل نقلیه و مرکب های گوناگونی که در آینده در اختیار بشر قرارمی گیرد و بهتر و خوب تر از این حیوانات می تواند استفاده کند متوجّه می سازد و می گوید : « خداوند چیزها (وسایل نقلیه دیگر) می آفریند که شما نمی دانید : وَ یَخْلُقُ ما لا تَعْلَمُونَ ».

ص:210

ص:211

ص:212

27 اسب

در قرآن از اسب به دو صورت صریح و مستعار یعنی با اشاره مانند ضامِر و صافِناتُ الجِیاد یاد شده است . جیاد در سوره ص آیه 31 آورده شده است . صافنات (اسبی است که بر 3 پا می ایستد و گوشه پای چهارم را روی زمین می گذارد) و اَلْخَیْل گروه اسبان است و در (14 / آل عمران) (66 / انفال) (8 / نحل) (64 / اسراء) (6 / حشر) از اسب یاد شده است . عرب ها از اسب برای تفریح و جنگ و کوچ و باربری استفاده می کردند .

«زُیِّنَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنینَ وَ الْقَناطیرِ الْمُقَنْطَرَهِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ الْخَیْلِ الْمُسَوَّمَهِ وَ الأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ ذلِکَ مَتاعُ الْحَیوهِ الدُّنْیا وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَئابِ» محبّت امور مادّی ، از زنان و فرزندان و اموال هنگفت از

طلا و نقره و اسب های ممتاز و چهارپایان و زراعت در نظر مردم جلوه داده شده است (تا در پرتو آن ، آزمایش و تربیت شوند ، ولی) این ها (در صورتی که هدف

نهایی آدمی را تشکیل دهند ،) سرمایه زندگی پست (مادّی) است و سرانجام نیک (و زندگی والا و جاویدان) ، نزد خدا است .(1)

«اسب های ممتاز» وسیله آزمایش تربیت انسان

واژه «خَیْل» اسم جمع است وبه معنی اسب ها یا اسب سواران، هردواست، البتّه درآیه مورد بحث منظور، همان معنی اول است .کلمه «مُسَوَّمَه» در اصل به معنی نشان دار است و نشان داشتن آن ، یا به خاطر برازندگی اندام و مشخّص بودن چهره و یا به خاطر تعلیم و تربیت آن ها و آمادگی برای سواری در میدان جنگ است. بنابراین آیه

موردبحث به شش چیزاز سرمایه های مهمّ زندگی که عبارتند از؛ زن، فرزند، پول های نقد، مرکب های ممتاز، چهارپایانی که در دام داری مورد استفاده هستند (اَنْعام) و زراعت ها (حَرْث) اشاره می کند که ارکان زندگی مادّی انسان را تشکیل می دهند .

1- 14 / آل عمران .

ص:215

ص:216

28 فیل

فیل

حیوان عظیم الجثه ای که در قرآن در آیه 1 سوره فیل از آن یاد شده است . فیل ها حیوانات منزوی و گوشه گیری هستند .

قدرت نمایی عجیب خداوند کعبه

«أَ لَمْ تَرَ کَیْفَ فَعَلَ رَبُّکَ بِأَصْحابِ الْفِیلِ»

آیا ندیدی که پرودگارت با پیلداران چه کرد؟!(1)

واژه «فیل» در آیه، اسم جنس می باشد و منظور از آن، «فیل ها» است، نه یک «فیل». این رویداد عجیب به باور بیشتر دانشمندان در سال ولادت پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله روی داد، و حادثه به گونه ای شگفت آور بود که آن سال را

1- 1 / فیل .

«عام الفیل» نامیدند و مبدأ تاریخ عرب شناخته شد.(1)

چرا فیل ها گوش های بسیار بزرگی دارند ؟

گوش فیل هابسیار بزرگ است چون آنها را خنک می کند.

فیل ها در مناطق بسیار گرم زندگی می کنند، آنها گوش های خود را حرکت می دهند تا خود را خنک کنند.(2)

ص:218

1- بحار الانوار، ج 15، ص 145 130؛ بلوغ الارب، ج 1، ص 263 250؛ سیره ابن هشام، ج 1، ص 63 38؛ کامل ابن اثیر، ج 1، ص 264 260.
2- هزار و یک پرسش درباره حیوانات ، ترجمه رضوان دزفولی، چاپ هشتم، سال 82، نشر افق .

ص:219

ص:220

29 آبابیل

ابابیل نوعی پرنده است که در قرآن در سوره فیل آیه 3 نام آن در جریان حمله فیل سواران حبشی به مکه مکرمه و بازگشت (ابرهه) رهبر شکست خورده و دلیل آن که سپاهیانش به بدترین صورت ممکن نابود شدند، ذکر شده است .

داستان اصحاب فیل

« ذونواس » پادشاه یمن ، مسیحیان نجران را که در نزدیکی آن سرزمین می زیستند ، تحت شکنجه شدید قرار داد ، تا از آیین مسیحیت بازگردند . بعد از این جنایت بزرگ مردی به نام « دوس » از میان آنها جان سالم به دربرد و خود را به « قیصر روم » که بر آیین مسیح بود رسانید و ماجرا را برای او شرح داد . از

ص:221

آنجا که فاصله میان « روم » و « یمن » زیاد بود ، « قیصر » نامه ای به « نجاشی » سلطان حبشه نوشت ، تا انتقام نصارای نجران را از « ذونواس » بگیرد و نامه را با همان شخص برای نجاشی فرستاد . نجاشی سپاهی عظیم بالغ بر هفتادهزار نفر به فرماندهی شخصی به نام « ارياط » روانه یمن کرد . (ابرهه نیز از فرماندهان این سپاه بود) . « ذونواس » شکست خورد و « ارياط » حکمران یمن شد، بعد از مدتی ابرهه بر ضد او قیام کرد و او را از بین برد وبرجای او نشست . خبر این ماجرا به نجاشی رسید . او تصمیم گرفت ابرهه را سرکوب کند . ابرهه برای نجات خود موهای سر را تراشید و با مقداری از خاک یمن به نشانه تسلیم کامل نزد نجاشی فرستاد و اعلام وفاداری کرد . نجاشی وقتی چنین دید، او را بخشید و در پُست خود ابقاء نمود . در این هنگام ابرهه برای اثبات خوش خدمتی کلیسای بسیارزیبا

ومهمی برپاکرد که مانند آن درآن زمان در کره زمین وجود نداشت و به دنبال آن

تصمیم گرفت مردم شبه جزیره عربستان را به جای کعبه به سوی آن فراخواند و تصمیم گرفت آنجا را کانون حج عرب سازد و مرکزیت مهم مکه را به آنجا منتقل کند . به همین منظور مبلغان بسیاری به اطراف و در میان قبایل عرب و سرزمین های حجاز فرستاد . اعراب که سخت به مکه و کعبه علاقه داشتند و آن را از آثار بزرگ ابراهیم خلیل می دانستند ، احساس خطر کردند . طبق بعضی روایات گروهی آمدند و مخفیانه کلیسا را آتش زدند و طبق نقل دیگری بعضی آن را مخفیانه آلوده و ملوَّث ساختند و به این ترتیب دربرابر این دعوت بزرگ ، عکس العمل شدید نشان دادند و معبد ابرهه را بی اعتبار کردند . ابرهه سخت خشمگین شد و تصمیم گرفت خانه کعبه را به کلی ویران سازد تا هم انتقام گرفته باشد و هم عرب را متوجه معبد جدید کند .

با لشگر عظیمی که بعضی از سوارانش از فیل استفاده می کردند ، عازم مکه

شد. هنگامی که نزدیک مکه رسید ، کسانی را فرستاد تا شتران و اموال اهل مکه را به غارت برند و در این میان دویست شتر از عبدالمطلب غارت شد . ابرهه کسی را به داخل مکه فرستاد و به او گفت بزرگ مکه را پیدا کند و به او بگوید : ابرهه پادشاه یمن می گوید : من برای جنگ نیامده ام ، تنها برای این آمده ام که این خانه کعبه را ویران کنم ، اگر شما دست به جنگ نبرید ، نیازی به ریختن خونتان ندارم .

فرستاده ابرهه وارد مکه شد و از رییس و شریف مکه جستجوکرد،همه عبدالمطلب را به او نشان دادند، ماجرا را نزد عبدالمطلب بازگو کرد، عبدالمطلب نیز گفت : ما

توانایی جنگ با شما را نداریم و اما خانه کعبه را خداوند خودش حفظ می کند .

فرستاده ابرهه به عبدالمطلب گفت : باید با من نزد او بیایی ، هنگامی که عبدالمطلب وارد بر ابرهه شد ، او سخت تحت تأثیر قامت بلند و قیافه جذاب و

ابهت فوق العاده عبدالمطلب قرارگرفت ، تا آنجا که ابرهه برای احترام او از جا برخاست و روی زمین نشست و عبدالمطلب را درکنار دست خود جای داد ، زیرا نمی خواست او را روی تخت در کنار خود بنشاند ، سپس به مترجمش گفت : از او بپرس حاجت تو چیست ؟ مترجم گفت : او می گوید : دویست شتر از من را به غارت برده اند ، دستور دهید اموالم را بازگردانند .

ابرهه سخت از این تقاضا متعجب شد و به مترجمش گفت : به او بگو هنگامی که تو را دیدم ، عظمتی از تو در دلم جای گرفت، اما این سخن را که گفتی،

درنظرم کوچک شدی . تو درباره دویست شترت سخن می گویی ، اما درباره کعبه که دین تو و اجداد تو است و من برای ویرانیش آمده ام ، مطلقا سخن نمی گویی ؟ عبدالمطلب گفت : « اَنَا رَبُّ الاِبِلِ وَ اَنَّ لِلْبَیْتِ رَبّا سَیَمْنَعُهُ» من صاحب شترانم و این خانه صاحبی دارد که از آن دفاع می کند ». (این سخن ابرهه را

تکان داد و در فکر فرو رفت) .

عبدالمطلب به مکه آمد و به مردم اطلاع داد که به کوه های اطراف پناهنده شوند و خودش با جمعی کنار خانه کعبه آمد تا دعا کند و یاری طلبد ، دست در حلقه در خانه کعبه کرد و اشعار معروفش را خواند : « خداوندا ! هر کس از خانواده خویش دفاع می کند ، تو نیز از ساکنان حرم امنت دفاع کن و امروز ساکنان این حرم را بر آل صلیب و عبادت کنندگانش یاری فرما » . سپس

عبدالمطلب به یکی از دره های اطراف مکه آمد و در آنجا با جمعی از قریش پناه گرفت و به یکی از فرزندانش دستور داد بالای کوه ابوقبیس برود و ببیند چه خبر می شود .

فرزندش به سرعت نزد پدر آمد و گفت : پدر ! ابری سیاه از ناحیه دریا (دریای احمر) به چشم می خورد که به سوی سرزمین ما می آید ، عبدالمطلب خرسند شد ، صدا زد : « ای جمعیت قریش ! به منزل های خود بازگردید که نصرت الهی به سراغ

شما آمد » این از یکسو . از سوی دیگر ابرهه سوار بر فیل معروفش که « محمود » نام داشت ، با لشگر انبوهش برای درهم کوبیدن کعبه از کوه های اطراف سرازیر مکه شد ، ولی هرچه بر فیل خود فشار می آورد ، پیش نمی رفت ، اما وقتی که سر او را به سوی یمن بازمی گرداندند ، به سرعت حرکت می کرد ، ابرهه از این ماجرا

سخت متعجب شد و در حیرت فرو رفت . در این هنگام پرندگانی از سوی دریا فرارسیدند ، همانند پرستوها و هریک از آنها سه عدد سنگریزه با خود همراه داشت ؛ یکی به منقار و دو تا در پنجه ها ، تقریبا به اندازه نخود .

این سنگریزه ها رابر سر لشگریان ابرهه فروریختند و به هرکدام از آنها که اصابت می کرد ، هلاک می شد و بعضی گفته اند : سنگریزه ها به هر جای بدن آنها می افتاد ، سوراخ می کرد و از طرف مقابل خارج می شد .

دراین هنگام وحشت عجیبی برتمام لشگر ابرهه سایه افکند، آنها که زنده مانده بودند ، پا به فرار گذاشتند و راه یمن را سؤال می کردند که بازگردند ، ولی

پیوسته در وسط جاده مانند برگ خزان روی زمین می ریختند .

خود ابرهه نیزمورداصابت سنگی واقع شد و مجروح گشت و او را به «صنعا»

(پایتخت یمن) بازگرداندند و در آنجا چشم از دنیا پوشید . بعضی گفته اند اولین بار که بیماری حصبه و آبله در سرزمین عرب دیده شد ، آن سال بود .

تعداد فیل هایی را که ابرهه با خود آورده بود ، بعضی همان فیل « محمود » و بعضی هشت فیل و بعضی ده و بعضی دوازده نوشته اند . و در همین سال مطابق مشهور پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله تولد یافت و جهان به نور وجودش روشن شد و لذا جمعی معتقدند که : میان این دو ، رابطه ای وجود داشته است. به هرحال اهمیت این حادثه بزرگ به حدی بود که آن سال را « عام الفیل » (سال فیل) نامیدند و مبدأ تاریخ عرب شد(1)

1- محمدبیستونی، تفسیرجوان ، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، جلد 27 ، صفحه 220 .

30 میمون (بوزینه ، شامپانزه)

میمون (بوزینه ، شامپانزه)

اَلْقِرَدَه به معنی میمون و بوزینه است و نام میمون 3 بار در قرآن آمده است. (65 / بقره) (60 / مائده) (166 / اعراف) .

قِرَدَه در قرآن به منظور تحقیر کسانی به کار رفته است که از راه درست و راست منحرف شده اند و خدا نیز بر آنان غضب کرده . بوزینگانی که نام آنها در قرآن یاد شده است همان حیواناتی هستند که نزد پرورش دهندگان میمون و میمون بازها و دوره گردها برای رقص و تقلید و شادکردن دیگران و عطاخواستن و تملّق و ... مورد استفاده قرار می گیرند . در قرآن دو صفت قِرَدَه(1) و خنازیر(2)

با هم مقارن شده است و برای کافران و منکران ذکر شده است .

ص:231

1- میمون .
2- خوکان .

میمون بیشترین شباهت رابه انسان داردوبهترازدیگران کارهای اوراتقلیدمی کند و گوریل را نیز شامل می شود .

زندگی گروهی میمون ها

میمون ها دارای زندگی اجتماعی هستند و نیازهای خود را به طریق گوناگونی برطرف می سازند . حرکات بدن و حالات چهره هرکدام مفهوم خاصی را دربرمی گیرد .

زبان ارتباطی میمون ها

حالات گوناگون میمون ها ، احساسات درونی آنها را بیان می کند . مثلاً چهره

خندان و متعجّب و معترض و صداهای گوناگونی تولید می کنند که پیام های ارسالی خود را کامل می کنند .

میمون ها برای اِبراز دوستی با یکدیگر دستشان را به سوی طرف مقابل دراز کرده یا او را در آغوش می گیرند .

ص:234

خوردن گوشت چه حیواناتی حرام است ؟

خوردن گوشت خوک و سگ و حیواناتی که به هنگام ذبح به غیر نام خدا ذبح شوند حرام است و باید هنگام ذبح شرایط اسلامی رعایت شود تا خوردن گوشت آن حیوان نیز حلال شود .

آیا خوردن حیوان خفه شده حلال است ؟

مُنْخَنِقَه حیوانی است که با فشار خفه اش کرده باشند و یا حیوانی که با ریسمان صیاد خفه شود و خوردن این گونه حیوانات را که خفه کرده اند حرام است .

اَلْمَوْقُوذَه

موقوذه به معنی حیوانی است که به ضرب چوب یا ابزاری دیگر

بمیرد خوردن گوشت این حیوان نیز حرام است .

ص:235

اَلْمُتَرَدِّیَه

متردّیه حیوانی است که از کوه یا جای بلندی سقوط کند و یا در چاه بیفتد و بمیرد و خوردن گوشت آن حرام است . ولی اگر حیوانی از جای بلندی بیفتد و نمیرد و قبل از آن با شرایط ذبح اسلامی او را سر ببرند آن وقت حلال می شود.

اَلنَّطیحَه

نطیحه حیوانی است که به ضرب شاخ حیوان دیگری بمیرد گوشت این حیوان حرام است .

اَلسَّبُع

حیوانی که به وسیله حیوان درنده و شکاری ، شکار شود و بمیرد آن حیوان نیز حرام است .

ص:236

گوشت مَیْتَه

خوردن گوشت حیواناتی که در اثر دلایل مختلفی بمیرند حرام است و نمی توان آن حیوان را خورد . مثلاً اگر گوسفندی در اثر مریضی بمیرد ، نمی توان گوشت آن حیوان را خورد و حرام است .

نمازخواندن برپوستِ حیوانات حرام گوشت

نماز خواندن بر پوستِ حیواناتِ حرام گوشت باطل است و نمی توان بر پوست

و موی این حیوانات نماز گذارد .

«وَ اللّهُ جَعَلَ لَکُم مِن بُیُوتِکُم سَکَنا وَ جَعَلَ لَکُم مِن جُلُودِ الأنْعامِ بُیُوتا تَسْتَخِفُّونَها یَوْمَ ظَعْنِکُم وَ یَوْمَ اِقامَتِکُم وَ مِنْ اَصْوافِها وَ اَوْبارِها وَ اَشْعارِها اَثاثا وَ مَتاعا اِلی حینٍ» و خدا برای شمااز خانه هایتان محل سکونت (و آرامش) قرار داد و از پوست چهارپایان نیز برای شما خانه هایی قرارداد که برای کوچ کردن و

روز اقامتتان به آسانی می توانید آن ها را جابه جا کنید و از پشم و کرک و موی آن ها اثاث و متاع (وسایل مختلف زندگی) تا زمان معینی قرارداد . (1)

در آیه فوق در رابطه با استفاده و فواید گوناگون از چهارپایان سخن گفته

است . مثلاً کلمه شَعر که جمع آن اشعار می شود ، آمده و به موی حیواناتی گفته می شود که کاملاً خشن است مانند موی بُز . کلمه صوف که جمع آن اصواف می باشد به پشم اطلاق می شود . وَبَر که جمع آن اوبار است به کُرک گویند و ساختمان موها با هم مقایسه شده است و موارد استفاده مثلاً یکی برای فرش دیگری برای لباس و یکی برای خیمه و ... کلمه اثاث که جمع اَثّ می باشد به وسایل خانه اطلاق می شود . متاع نیز هرگونه چیزی است که انسان از آن بهره گیرد و

1- 81 / نحل .

همه این ها از فواید چهارپایان می باشد .(1)

سگ های درّنده و خطرناک نسبت به صاحبان خود و فرزندان کوچک آنان مانند یک خدمتگزار مهربان رفتار می کنند . سگ دارای وفای زیادی است و این رفتار را نمی توان جزء غریزه حیوان گذاشت ، چون غریزه معمولاً سرچشمه کارهای یکنواخت و مستمر است ولی اعمال خاصّی که در شرایط خاصی به وقوع می پیوندند عکس العملی است که به فهم و شعور شبیه تر است تا به غریزه . مانند پیدا کردن راه منزل توسط چهارپایان در روستا و پیدا کردن محل زندگی خود حتی در شب و شناخت صاحب خود و ... . امروزه حیواناتی مانند

ص:239

1- آیات الاحکام ، جلد 2 ، نوشته میرخانی .

سگ برای مقاصد خاصی تربیت می شوند مانند گرفتن جنایتکاران ، کشف مواد مخدّر و اجساد و یافتن اشیاء مخفی شده و مواد جاسازی شده و ... .

اگر سگی به شخصی اُنس پیدا کند همواره در کنار او می ماند و به

او کمک می کند و اگر اتّفاقی برای شخص بیفتد ، سگ برای کمک رساندن به او اقدام می کند و در اثر مرگ صاحبش زوزه ای غمگین می کشد پس حیوانات دارای عاطفه هستند .

«وَ اِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ» و در آن هنگام که وحوش جمع شوند .(1)

همان حیواناتی که در حال عادی از هم دور بودند و از یکدیگر

1- 5 / تکویر .

می ترسیدند و فرار می کردند، ولی شدت وحشت حوادث هولناک آستانه قیامت آن چنان است که این ها را گرد هم جمع می کند و همه چیز را

فراموش می کنند، گویی می خواهند با این اجتماعشان از شدت ترس و وحشت خود بکاهند . و به تعبیر دیگر : وقتی آن صحنه های هولناک خصایص ویژه حیوانات وحشی را از آن ها می گیرد ، با انسان ها چه می کند ؟

بسیاری از مفسّران معتقدند که آیه فوق اشاره به « حشر حیوانات وحشی » در دادگاه قیامت است که آن ها نیز در عالم خود و در حدود آگاهی خویش مسؤولیت هایی دارندو اگر ظلم و ستمی به یکدیگر کرده باشند ، در آن جا از آن ها قصاص می شود و این آیه را شبیه آیه 38 سوره انعام می دانند که می گوید: « وَ ما مِنْ دابَّةٍ فِی الْاَرْضِ وَ لا طائِرٍ یَطیرُ بِجَناحَیْهِ اِلاّ اُمَمٌ اَمْثالُکُمْ ما فَرَّطْنا فِی الْکِتابِ مِنْ شَیْ ءٍ ثُمَّ اِلی رَبِّهِمْ یُحْشَرُونَ» هیچ جنبنده ای در زمین و هیچ پرنده ای که

بادو بال خود پرواز می کند ، وجود ندارد مگر این که امت هایی همانند شما هستند ،

ما چیزی را در این کتاب فروگذار نکردیم ، سپس همگی به سوی پروردگارشان جمع و محشور می شوند » . شک نیست که نخستین شرط حساب و جزا ، مسأله "عقل و شعور" و به دنبال آن "تکلیف و مسؤولیت" است، طرفداران این عقیده می گویند : مدارکی در دست است که نشان می دهد حیوانات نیز به اندازه خود دارای درک و فهمند ، از جمله : زندگی بسیاری از حیوانات آمیخته با نظام جالب و شگفت انگیزی است که روشنگر سطح عالی فهم و شعور آن ها است . کیست که درباره مورچگان و زنبور عسل و تمدن عجیب آن ها و نظام شگفت انگیز لانه و کندو ، سخنانی نشنیده باشدو بر درک و شعور تحسین آمیز آن ها آفرین نگفته باشد ؟ گرچه بعضی میل دارند همه این ها را یک نوع الهام غریزی بدانند ، اما هیچ دلیلی بر این موضوع در دست نیست که اعمال آن ها به صورت ناآگاه (غریزه

بدون عقل) انجام می شود . علاقه ای که بسیاری از حیوانات تدریجا به صاحب خود پیدا می کنند ، شاهد دیگری برای این موضوع است ، بسیاری از سگ های درنده و خطرناک نسبت به صاحبان خود و حتی فرزندان کوچک آنان مانند یک خدمتگزار مهربان رفتار می کنند . داستان های زیادی از وفای حیوانات و این که آن ها چگونه خدمات انسانی را جبران می کنند ، در کتاب ها و در میان مردم شایع است که همه آن ها را نمی توان افسانه دانست . و مسلم است آن ها را به آسانی نمی توان ناشی از غریزه دانست ، زیرا غریزه معمولاً سرچشمه کارهای یکنواخت و مستمر است ، اما اعمالی که در شرایط خاصی که قابل پیش بینی نبوده به عنوان عکس العمل انجام می گیرد ، به فهم و شعور شبیه تر است تا به غریزه . امروزه بسیاری از حیوانات را برای مقاصد قابل توجهی تربیت می کنند ،

سگ های پلیس برای گرفتن جنایتکاران ، کبوترها برای رساندن نامه ها و بعضی

از حیوانات برای خرید جنس از مغازه ها و حیوانات شکاری برای شکار کردن ، آموزش می بینند و وظایف سنگین خود را با دقت عجیبی انجام می دهند ، امروزه حتی برای بعضی از حیوانات رسما مدرسه افتتاح کرده اند . از همه این ها گذشته ، در آیات متعددی از قرآن ، مطالبی دیده می شود که دلیل قابل ملاحظه ای برای فهم و شعور بعضی از حیوانات محسوب می شود ، داستان فرار کردن مورچگان از برابر لشکر سلیمان و داستان آمدن هُدهُد به منطقه «سبا و یمن» و آوردن خبرهای هیجان انگیز برای سلیمان شاهد این مدعاست. احادیث متعددی نیز در زمینه رستاخیز حیوانات دیده می شود ، از جمله ؛ از ابوذر نقل شده که می گوید : ما خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله بودیم که در پیش روی ما دو بُز به یکدیگر شاخ زدند ،

پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود : « می دانید چرا این ها به یکدیگر شاخ زدند » ؟ حاضران عرض کردند: «نه»، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود : «ولی خدامی داند چرا و به زودی در میان آن ها

داوری خواهد کرد».(1) و در روایتی از طرق اهل تسنن از پیامبر نقل شده که در تفسیر این آیه فرمود : « اِنَّ اللّهَ یَحْشُرُ هذِهِ الاُمَمَ یَوْمَ الْقِیامَهِ وَ یَقْتَصُّ مِنْ بَعْضِها لِبَعْضِ حَتّی یَقْتَصُّ لِلْجَماءِ مِنَ الْقَرْناءِ» خداوند تمام این جنبندگان را روز قیامت برمی انگیزاند و قصاص بعضی را از بعضی می گیرد، حتی قصاص حیوانی که شاخ نداشته و دیگری بی جهت به او شاخ زده است ، از او خواهد گرفت » .(2)

سؤال مهمی که در این جا پیش می آید و تا آن حل نشود ، تفسیر آیه فوق روشن نخواهد شد این است که « آیا می توانیم قبول کنیم که حیوانات تکالیفی

1- « مجمع البیان » ، جلد 4 ، صفحه 298 .
2- « تفسیر المنار » ، ذیل 38 / انعام .

دارند با این که یکی از شرایط مسلم تکلیف عقل است و به همین جهت کودک و یا شخص دیوانه از دایره تکلیف بیرون است ؟ آیا حیوانات دارای چنان عقلی هستند که مورد تکلیف واقع شوند ؟ و آیا می توان باور کرد که یک حیوان بیش از یک کودک نابالغ و حتی بیش از دیوانگان درک داشته باشد ؟ و اگر قبول کنیم که آن ها چنان عقل و درکی ندارند ، چگونه ممکن است تکلیف متوجه آن ها شود » ؟ در پاسخ این سؤال باید گفت که : تکلیف مراحلی دارد و هر مرحله ادراک و عقلی متناسب خود می خواهد ، تکالیف فراوانی که در قوانین اسلامی برای یک انسان وجود دارد ، به قدری است که بدون داشتن یک سطح عالی از عقل و درک ، انجام

آن ها ممکن نیست و ما هرگز نمی توانیم چنان تکالیفی را برای حیوانات بپذیریم ، زیرا شرط آن ، در آن ها حاصل نیست ، اما مرحله ساده و پایین تری از تکلیف تصور می شود که مختصر فهم و شعور برای آن کافی است ، ما نمی توانیم چنان

فهم و شعور و چنان تکالیفی را به طور کلی درباره حیوانات انکار کنیم . حتی درباره کودکان و دیوانگانی که پاره ای از مسائل را می فهمند ، انکار همه تکالیف مشکل است مثلاً اگر نوجوانان 14 ساله که به حد بلوغ نرسیده ولی کاملاً مطالب را خوانده و فهمیده اند در نظر بگیریم ، اگر آن ها عمدا مرتکب قتل نفس شوند ، در حالی که تمام زیان های این عمل را می دانند ، آیا می توان گفت هیچ گناهی از آن ها سرنزده است ؟ قوانین کیفری دنیا نیز افراد غیربالغ را در برابر پاره ای از گناهان مجازات می کند ، اگرچه مجازات های آن ها مسلما خفیف تر است . بنابراین بلوغ و

عقل کامل ، شرط تکلیف در مرحله عالی و کامل است، در مراحل پایین تر یعنی در مورد پاره ای از گناهانی که قُبح و زشتی آن برای افراد پایین تر نیز کاملاً قابل درک است ، بلوغ و عقل کامل را نمی توان شرط دانست . باتوجه به تفاوت مراتب تکلیف و تفاوت مراتب عقل ، اشکال بالا در مورد حیوانات نیز حل می شود .

در روایات اسلامی درباره رستاخیز حیوانات صحبت شده است . از جمله از ابوذر نقل شده که ما خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله بودیم که در پیش روی ما دو بُز به یکدیگر شاخ می زدند و پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود : می دانید چرا این ها به یکدیگر شاخ می زدند ؟ حاضران عرض کردند : نه .

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود : ولی خدا می داند و به زودی در میان آنها داوری خواهد کرد (1)و در روایاتی از اهل تسنن از پیامبر نقل شده که فرمود:

«اِنَّ اللّهَ یَحْشُرُ هذِهِ الأُمَمَ یَوْمَ الْقِیامَهِ وَ یَقْتَصُّ مِنْ بَعْضِها لِبَعْضٍ حَتّی یَقْتَصُّ لِلْجَمّاءِ مِنَ الْقَرْناء» خداوند تمام جنبندگان را در روز قیامت برمی انگیزند و قصاص بعضی را از بعضی می گیرد . حتّی قصاص حیوانی را که شاخ نداشته و

1- مجمع البیان و نورالثقلین ، صفحه 78 .

دیگری بی جهت به او شاخ زده است از او خواهد گرفت .(1)

در آیه 5 سوره تکویر نیز می خوانیم : «وَ اِذَا الْوُحُ-وشُ حُشِرَت» : و در آن هنگام که وحوش جمع شوند. اگر معنی آیه را حشرِ روزقیامت بگیریم پس دلیلی بر رستاخیز حیوانات می باشد .

«یأَیُّها الَّذینَ ءَامَنُوا لَیَبْلُوَنَّکُمُ اللّهُ بِشَیْ ءٍ مِنَ الصَّیْدِ تَنالُهُ اَیْدیکُم وَ رِماحُکُم لِیَعْلَمَ اللّهُ مَنْ یَخافُهُ بِالْغَیْبِ فَمَنِ اعْتَدی بَعْدَ ذلِکَ فَلَهُ عَذابٌ اَلیمٌ» ای کسانی که ایمان آورده اید خداوند شما را به مقداری شکار که (به نزدیکی شما می آیند و) دست ها و نیزه های شما به آن ها می رسد ، می آزماید ، تا معلوم شود چه کسی از

1- تفسیر المُنار ، صفحه 67 .

خدا به وسیله ایمان به غیب می ترسد و هرکس بعد از آن تجاوز کند مجازات دردناکی خواهد داشت .(1)

یادآور شده است که از حیوانات حلال گوشت مانند گاو ، گوسفند و مرغ و ... برای غذا استفاده کنید و از حیوانات حرام گوشت مانند خوک و سگ و ... نباید

برای تغذیه استفاده کرد .

اعمالی که سگ ها انجام می دهند و یا مورچگان در برابر لشکر سلیمان انجام دادند و نیز تلاش کبوترهای نامه رسان برای بردن نامه ها از محلی به محل دیگر و داستان هُدهُد و ملکه بلقیس و ... همگی به این نکته اشاره می کند که

ص:250

1- 94 / مائده .

این کار به صورت غریزی نیست بلکه فهم و شعور حیوان را ثابت می کند . (1)

تعداد حیوانات ، حشرات و پرندگان

تاکنون بیش از یک میلیون گونه حیوانات شناسایی شده اند که حدود نیمی از آنها حشرات و حدود 8600 نوع پرنده را شامل می شود که خلقت ، زیبایی ، تنوع رنگ و حالات هرکدام نشانه ای از عظمت خالق آنهاست و هر انسان باانصافی را مجبور می سازد که بااعتقاد راسخ فریاد برآورد :

«فَتَبارَکَ اللّهُ اَحْسَنُ الْخالِقینَ» بزرگ است خدایی که بهترین خلق کنندگان است .(2)

ص:251

1- تفسیر جوان، محمد بیستونی، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، قطع جیبی، 27 جلدی، جلد 5 ، صفحه 212 .
2- 14 / مؤمنون .

حیوانات مظهر چه چیزهایی هستند ؟

حضرت ابراهیم از خداوند خواست تا زنده شدن مردگان در روز قیامت را به او نشان دهد و به خواست و اراده او حضرت ابراهیم از چهارنوع مرغ انتخاب کرد

و آنها را قطعه قطعه کرده و درهم آویخت و جداگانه بر سر چند کوه قرار داد و سپس آنها را خواند و همه آنها به خواست خدا زنده شده و با سرعت به سوی حضرت ابراهیم بازگشتند و همانا خداوند قادر و حکیم است و چهار مرغ عبارتند از : طاووس ، خروس ، کبوتر ، کلاغ .

طاووس : مظهر خودنمایی و تکبّر خروس : مظهر تمایلات جنسی

کبوتر : مظهر لهو و لعب و بازیگری کلاغ : مظهر آرزوهای دور و دراز

ص:252

پستانداران

این حیوانات از مهم ترین حیوانات زراعی و اهلی بوده و به انسان نزدیک هستند و پستانداران نیز هم دریایی دارند و هم پستاندارانی که در خشکی زندگی

می کنند و پستاندار پرنده نیزداریم.

هوش سرشار حیوانات

حیوانات ظاهرا موجوداتی کم هوش یا بی هوش هستند و یا افراد کودن را به چهارپایان تشبیه می کنیم در صورتی که هوش آنها ، ما را متحیّر می سازد . مثلاً وقتی گلّه ای گوسفند از صحرا بازمی گردند نزدیک روستا که می شوند از کوچه های پرپیچ و خم ده با سرعت گذشته و بدون اشتباه به خانه صاحبِ خود می روند . هیچ گوسفندی اجازه نمی دهد غیر از نوزاد خودش از پستانش بنوشد و هنگامی که در تاریکی شب نوزادان را رها می کنند وارد گله گوسفندان می شوند

ص:253

هر نوزادی سراغ مادر خود می رود و این از طریق بوئیدن است و هر گوسفند بوی نوزاد خود را تشخیص می دهد .

(266) دنیای حیوانات

طرز خانه سازی ، پرورش فرزندان و چگونگی مبارزه با دشمن و معالجه کردن خود همه اسرارآمیز است . مثلاً نوعی مرغ ماهی خوار است که به سبب پاهای بلندی که دارد گاه هنگام پرواز دسته جمعی یا نشستن روی زمین پاهای او آسیب می بیند . این مرغ ماهیخوار کاملاً به خواص گچگیری و معالجه شکستگی آشنایی دارد و در ساحل دریا و نقاط باتلاقی که گل آن ، آلوده به گچ های مخصوص گچ گیری است می رود و پاهایش را در گچ های تر فرو برده و بعد در آفتاب می نشیند تا خشک شود سپس مدتی پاهایش را در همین حال مراقبت می کند تا محل شکستگی کاملاً جوش بخورد ... .

اتفاقا گچ هایی را که پزشکان دربیمارستان به کارمی برندازهمین نوعی است که

ص:254

مرغ ماهیخوار برای معالجه خود به کارمی گیرد چون بسیارچسبنده وگیرنده است.

هوش حیوانات را در رابطه با احساس خطر و تمایل به داشتن پناهگاه نیز می توان نام برد .(1)

رام شدن حیوانات

خداوند می فرماید : «وَ ذَلَّلْناها لَهُمْ فَمِنْها رَکُوبُهُمْ وَ مِنْها یأْکُلُونَ» آن ها را رام ایشان ساختیم، هم مرکب آنان از آن است و هم از آن تغذیه می کنند .(2)

و در جای دیگر می فرماید : «لِتَسْتَوُوا عَلی ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْکُرُوا نِعْمَةَ رَبِّکُمْ اِذَا اسْتَوَیْتُمْ عَلَیْهِ وَ تَقُولُوا سُبْحانَ الَّذی سَخَّرَ لَنا هذا وَ ما کُنَّا لَهُ مُقْرِنینَ» تا بر

پشت آن هابه خوبی قرار گیرید ، سپس نعمت پروردگارتان را هنگامی که بر آن ها

1- پیام قرآن ، آیه اللّه مکارم شیرازی ، جلد 2 .
2- 72 / یس .

سوار شدید، متذکر شوید و بگویید پاک و منزه است کسی که این را مسخر ما ساخت وگرنه ما توانایی آن را نداشتیم» .(1)

پس خداوند این حیوانات اهلی را رام انسان ساخت تا بتواند در سواری و باربری و ... از آنها استفاده کنند .

کدام پرنده لانه خود را می دوزد ؟

تعدادی پرنده در آسیای جنوبی و آسیا وجود دارند که به قدری در دوختن ماهرند که به آنها پرندگان خیّاط گفته می شود . آنها با دوختن برگ ها به یکدیگر آنها را به صورت جامه درآورده و با قرار دادن پنبه و

علف های نرم آشیانه را آماده می کنند . پرنده خیّاط به وسیله منقارش

ص:256

1- 13 / زخرف .

سوراخ هایی در حاشیه برگ ها ایجاد کرده و سپس رشته های گیاهی و یا تارهای عنکبوت را از سوراخ ها عبور می دهد و در پایان برگ ها را می کشد و رشته را گره می زند . (1)

کدام حیوان خانه اش را با خود حمل می کند ؟

حلزون که خانه اش به شکل صدف است بر پشت خود حمل می کند و اگر خطری او را تهدید کند حلزون می تواند بدن خود را به درون صدف بکشد .

کدام پرنده خانه خود را رنگ می زند ؟

مرغ آلاچیق برای جلب نظر مرغ ماده بنایی از ترکه های درختان می سازد که به آن آلاچیق می گویند . برای زیباتر کردن آلاچیق ، پرنده آن را با گل ها و دیگر مواد رنگی تزئین می کند و برخی از مرغان آلاچیق به بناهای خود رنگ می زنند مثلاً با عصاره انواع توت و یا مخلوط زغال سوخته که از آتش به جا می ماند رنگ می سازند که

ص:257

1- هزار و یک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی، چاپ هشتم، سال 82، نشر افق .

با بزاق دهانشان مخلوط شده و به جای قلم مو یک تکّه پوست درخت را در منقار خود می گیرد . مرغ های آلاچیق در جنگل های استوایی گینه نو و استرالیا زندگی می کنند . (1)

کدام پرنده دشمن خودرا فریب می دهد ؟

پرندگان متعددی برای مراقبت از جوجه هایشان ، با نقش بازی کردن دشمنانِ خود را فریب می دهند . یکی از این پرنده ها مرغ باران است . اگر حیوان خطرناکی

ص:258

1- هزار و یک پرسش درباره حیوانات،ترجمه رضوان دزفولی،چاپ هشتم،سال82،نشرافق.

مانند روباه به لانه او که روی زمین است حمله کند پرنده مادر یا پدر لانه و جوجه هایشان را ترک می کند و یکی از بالهایش را طوری روی زمین می کشد که انگار شکسته است . دشمن به طرف او می رود و به گمان اینکه شکار آسانی به دست آورده است او را دنبال می کند . پرنده ، شکارچی را تا مسافت زیادی به دنبال خود می کشد و زمانی که به خوبی از لانه دور شد ، پرواز می کند .

خفّاش از زبان قرآن ناطق علی بن ابیطالب علیه السلام

از لطائف صنع خدا و شگفتی های خلقتش اسرار پیچیده حکمتی است که در وجود خفّاش (شب پره ها) به ما نشان (1) داده . در روشنی روز که همه چیز آشکار است خفّاش چشمانش را می بندد و در تاریکی شب که همه چیز به خواب

1- خطبه 155 .

فرو می رود چشمان آنها باز است و خداوند شب را برای خفّاشان همچون روز روشن و مایه به دست آوردن روزی قرار داد و روز را چونان شب تار و مایه آرامش و سکوت و استراحت آنها انتخاب فرمود و بال هایی از گوشت برای پرواز آنها آفرید و به هنگام نیاز به پرواز از آنها استفاده کند و این بال ها مانند لاله گوشند . خفّاش در پروازها و شکار کردن از چشم خود استفاده نمی کند بلکه به

وسیله فرستادن امواج و دریافت آن موانع را تشخیص می دهد . خفّاش درست مانند یک دستگاه رادار عمل می کند که امواج ماوراء صوت را به وسیله یک فرستنده قوی به فضا می فرستد .

امواج همه جا پیش می رود وقتی به مانعی برخورد کند منعکس می گردد و به این ترتیب وجود هواپیماهای دشمن را تشخیص می دهند . خفّاش در حال پرواز کردن در هر ثانیه 30 الی 60 بار امواج ماوراءصوت را از خود بیرون می فرستد

که پس از بازگشت امواج ، موانع سر راه ، غذا و دشمن را به خوبی تشخیص می دهد . کمتر حیوانی بچّه خود را در آغوش گرفته و همراه می برد و اگر تعجب نکنید یکی از این حیوانات نادر خفّاش است که در حال پرواز فرزندانشان به آنها چسبیده و اگر فرود آید با او فرود می آیند و آن هنگام که اندام جوجه نیرومند

گردد و بال ها قدرت پرواز پیدا کنند خود را از مادر جدا کرده و مستقل پرواز می کنند . برخی معتقدند که خفّاش ها حیوانات شومی هستند در صورتی که همه آفریده های خداوند پاک هستند و این اعتقادات واهی می باشند . بدن خفّاش اصلاً پر ندارد و بالهایش از پرده ای گوشت نازک ساخته شده و باردار می شود و پستاندار است و به بچّه خود شیر می دهد و گوشتخوار است و تمام پرندگان بااو دشمنند و او هم با پرندگان مخالف! به همین دلیل درانزوا زندگی می کند.

ص:261

هزارپایان و صدپایان چند پا دارند ؟

هزارپایان و صدپایان حیواناتی حشره مانند با بدنی دراز هستند در زیر بدن آنها تعداد زیادی پای کوتاه قرار دارد و از خانواده حشراتند و صدپایان

حدود 350 پا و هزارپایان حدود دو برابر این تعداد پا دارند .

آفتاب پرست چه رنگی است ؟

آفتاب پرست تقریبا می تواند به هر رنگی درآید و این نوع مارمولک رنگش را با محیط اطرافش هماهنگ می کند .

بلندترین حیوان جهان کدام است ؟

بلندترین حیوان جهان زرافه است . زرافه از ارتفاع حدود شش متری (به بلندی یک ساختمان دو طبقه) به زمین نگاه می کند !

ص:262

عمر کدام حیوان بیشتر است ؟

نوعی لاک پشت غول آسا وجود دارد که عمر او بیشتر از 200 سال است .

سرعت تیزپروازترین حیوان چه قدر است ؟

پرستوک نوعی پرنده است . پرستوکِ دم خاردار در آسیا زندگی می کند و با سرعت 160 کیلومتر در ساعت پرواز می کند و با قطار سریع السیر رقابت می کند .

کدام حیوان سریع تر از حیوانات دیگر می دود ؟

یوزپلنگ قهرمان دو است این گربه وحشی با سرعتی معادل 100 کیلومتر در ساعت می دود .

آیا بزرگ ترین پرنده جهان پرواز می کند ؟

خیر . بزرگ ترین پرنده جهان شترمرغ نام دارد که به دلیل وزن زیادش (150 کیلوگرم) و قد حدود دو متر و نیم نمی تواند پرواز کند .

ص:263

کدام پرنده بلندترین بال را دارد ؟

مرغ طوفانِ سرگردان در بین پرندگان بلندترین بال ها را دارد طول بال های او بیش از سه و نیم متر است .

اندازه کوچک ترین پرنده جهان چقدراست؟

کوچک ترین پرنده جهان که اندازه یک حبّه قند است مرغ مگسخوار نام دارد که هم اندازه مگس است و با وجود منقار و دم بلندش طول بدنش فقط شش سانتیمتر است و در کوبا زندگی می کند .

پرندگان تا چه مسافتی مهاجرت می کنند ؟

چلچله دریای قطبی که همه ساله از قطب شمال به قطب جنوب مهاجرت می کند حدود 19000 کیلومتر را طی می کند .

پرندگان تا چه ارتفاعی پرواز می کنند ؟

انسان هایی که به قلّه اورست صعود کرده اند پرندگانی را در ارتفاع 820 ص:264

متری دیده اند . پرندگان از هواپیمایی که در این ارتفاع پرواز کرده اند مشاهده شده اند یعنی حدودا 000/10 متری زمین پرواز می کنند .

طول بلندترین مار جهان چقدر است ؟

بلندترین مار جهان «آناکوندا» یا بوآی آبی است که در باتلاق ها و رودهای آمریکایی جنوبی زندگی می کند طول بدن این حیوان به 11 متر می رسد . این مار سمّی نیست .

کدام حیوان بلندترین دماغ را دارد ؟

بلندترین دماغ اندازه گیری شده در حیوانات 2 متر است

یعنی به اندازه یک انسان قد بلند .

این دماغ به فیل تعلّق دارد . فیل ها به جز بوئیدن و تنفّس از دماغ یا خرطوم خود ، آب را بالا برده و مانند دوش روی خود می ریزند و همچنین با آن غذا را

گرفته به دهان می گذارد و برای گرفتن دشمنان از آن استفاده می کنند .

کدام پرنده می تواند به عقب پروازکند ؟

مرغ های مگسخوار هنگام مکیدن شیره گل ها می توانند بال بزنند و در هوا بایستند و برای ترک محل به آسانی به عقب پرواز می کنند و هیچ پرنده ای نمی تواند این کار را انجام دهد .

چه حیواناتی صحبت می کنند ؟

طوطی ها و مرغ های مینا غالبا با ما صحبت می کنند آنها معنی کلمات را

نمی فهمند بلکه تکرار می کنند .

سنجاب ها چگونه پرواز می کنند ؟

در آسیای مرکزی و اروپای شمالی و آمریکای شمالی سنجاب هایی هستند که پرواز می کنند یعنی از یک درخت به درخت دیگر می پرند و پرده ای از پوست

ص:266

مودارى را كه بين پاهاى عقب و جلواش قرار دارد باز مى كنند . اين پرده مانند چترنجات است و سنجاب توسط آن مى تواند پرواز كند .

کدام پرنده با ابزار شکار می کند ؟

دارکوب های جزایر «گالاپاگوس» خارهای کاکتوس را به منقار گرفته و از آن برای خارج کردن حشرات از داخل حفره استفاده می کنند . «باسترکِ آوازخوان» نیز صدف های حلزون را با کوبیدن روی سنگ باز می کند . (1)

چرا حیوانات به خواب زمستانی فرومی روند؟

چون در زمستان آن قدر غذا نیست که از آن تغذیه کنند و گرسنه می مانند و به خواب عمیق فرومی روند در این خواب به غذای کمی برای زنده ماندن احتیاج

ص:267

1- تفسیر جوان ، محمد بیستونی ، قطع جیبی، 27 جلدی ، جلد 6 ، صفحه 348 و 349 .

دارند و قبل از خواب آن را می خورند و در طول زمستان برایشان کافی است و حیواناتی مانند قورباغه ها، وزغ ها، مارمولک ها، مارها، خفّاش ها، موش ها، جوجه تیغی، سنجاب ها ، خرسها ، پروانه ها و بعضی حشرات به خواب زمستانی فرو می روند .

کدام حیوان تقسیم می شود ؟

بعضی از مارمولک ها می توانند برای فرار ازدست دشمنانشان، دو تکّه شوند. اگر دُم مارمولک کنده شود ، به زودی دُم تازه ای در محل قبلی رشد می کند .(1)

ص:268

1- هزار و یک پرسش درباره حیوانات، ترجمه رضوان دزفولی ، چاپ هشتم ، سال 82 ، نشر افق .

زبان حیوانات یا منطق الطّیر

منطق الطیر ، اصطلاحی قرآنی به معنی زبان مرغان و پرندگان است . در آیه 16 سوره نمل چنین آمده است : «وَ وَرِثَ سُلَیْمنُ داوُدَ وَ قالَ یا اَیُّهَا النّاسُ عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّیْرِ وَ اُوتینا مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ اِنَّ هذا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبینُ» . (و سلیمان از داود

میراث برد و گفت ای مردم به ما [فهم] زبان مرغان آموخته شده است و بسی چیزها به ما بخشیده شده است، این است که بخششی آشکار است) .

آگاهان به زبان عربی گویند : نطق بر غیرانسان اطلاق نمی شود ، در مورد حیوانات نطق به کار برده نمی شود ، زیرا نطق عبارت از تکلم است و مرغان تکلم ندارند ، با این وصف چون حضرت سلیمان علیه السلام معنی صوت مرغان را می فهمید ، از این رو در مورد آنان مجازا نطق به کار رفته است . برخی دیگر گویند : نطق را به طور حقیقی به مرغان اسناد داده است. زیرا بعضی از مرغان نظیر طوطی دارای صوت هجایی هستند . علی بن عیسی می گوید : مرغان با سلیمان تکلم

می کردند و این معجزه سلیمان بود ، چنانکه سلیمان از تکلم هدهد خبر داد . (مجمع البیان ، جلد 4/214) . علامه طباطبایی ، اختصاص منطق به انسان را از باب

انصراف و کثرت استعمال دانسته و منطق الطیر را چنین معنی کرده است : عبارت از هر طریقی که مرغ ها به آن طریق مقاصد خود را با هم مبادله می کنند و تا آنجا که از تدبر در احوال حیوانات به دست آمده معلوم شده است که هر صنفی از اصناف حیوانات و یا لااقل هر نوعی ، صوت های ساده و بدون ترکیب دارند ، که در موارد خاصی که به هم برمی خورند و یا با هم هستند به کار می برند . و در ادامه با دلایلی که برشمرده است ، معنی منطق الطیر در این آیه را به معنای ظاهری آن ندانسته بلکه آن را دارای معنایی دقیق تر و وسیع تر دانسته است و گفته معلوم می شود که برای مرغان منطقی است که خدای سبحان علم آن را تنها به سلیمان علیه السلام داده بود . (cترجمه تفسیر المیزان ، ج 15/496 به بعد ؛ المیزان ، جلد 15/382 به بعد) .

منطق الطیر در عرفان و ادب فارسی جایگاه ویژه ای یافته است ، عطار نیشابوری با الهام از قرآن کتابی با همین نام منطق الطیر که مقامات طیور نیز گفته می شود نوشته و در آن مطالب عرفانی را با زبان شعر از زبان مرغان بازگو کرده است . به چند کاربرد این واژه در زبان فارسی بنگرید :

عطار گفته است :

ای به سرحد سبا سیر تو خوش با سلیمان منطق الطیر تو خوش

ختم شد بر تو چو بر خورشید نور منطق الطیر و مقامات طیور

(منطق الطیر ، صفحه 35 و 247)

خاقانی نیز گوید :

ز خاقانی این منطق الطیر بشنو که چون او معانی سرایی نیابی

(دیوان خاقانی ، صفحه 419)

و مولوی در جواب خاقانی و قصیده منطق الطیر او گفته است :

منطق الطیران خاقانی صداست منطق الطیر سلیمانی کجاست

تو چه دانی بانگ مرغان را همی چون ندیدستی سلیمان را دَمی

(مثنوی معنوی ، جلد 2/459)

«رَسولُ اللّه ِ صلی الله علیه و آله لَمّا أبْصَرَ ناقَةً مَعْقولَةً وَ عَلَیْها جِهازُها : أیْنَ صاحِبُها ؟ مُروهُ فلْیَسْتعِدَّ غَدا لِلْخُصومَهِ» (1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ماده شتری را دید که زانویش بسته شده و جهاز همچنان بر پشت اوست ، پرسید : صاحب آن کجاست؟ به او بگویید خودش را برای شکایت

1- اَلْبِحار : 7/276/50 .

(این شتر در قیامت) آماده کند .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «إنّ اللّهَ یُحِبُّ الرِّفْقَ و یُعینُ علَیهِ ، فإذا رَکِبْتُمُ الدَّوابَّ العُجْفَ فأنْزِلوها مَنازِلَها ، فأن کانتِ الأرضُ مُجْدِبَةً فانْجوا عَنها ، و إن کانت مُخْصِبةً

فأنْزِلُوها مَنازِلَها» (1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند مدارا کردن را دوست دارد و بر انجام آن کمک می کند . پس ، هرگاه چارپایان لاغر را سوار شدید ، آنها را در منزلهایشان فرود آورید. اگر زمین خشک و بی گیاه بود باشتاب ازآن بگذرید و اگر سرسبز و پرعلف بود ، آنها را در آنجا استراحت دهید .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «اِرْکَبوا هذهِ الدَّوابَّ سالِمَةً و اتَّدِعُوها سالِمَةً ، و لا تَتَّخِذوها

1- الکافی : 2/120/12 .

كَراسِيَّ لِأَحادِيثِكُمْ فِی الطُّرُقِ و الأَسْواقِ ، فَرُبَّ مَرْكوبَهٍ خَيْرٌ مِنْ راكِبِها وَ أَكْثَرُ ذِكْرِ اللّهِ تبارَکَ وَ تَعالی مِنْهُ» (1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : چارپایان سالم را سوار شوید و آنها را سالم نگه دارید و آنها را کرسی خطابه و صحبت های خود در کوچه ها و بازارها نکنید ؛ زیرا بسا مرکوبی که از سواره اش بهتر است و بیشتر از او به یاد خدای تبارک و تعالی است .

رَسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «لَوْ غُفِرَلَكُمْ ما تَأْتُونَ إلَی الْبَهائِم لَغُفِرَلَكُمْ كَثيرا»(2)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : اگر ستمی که به حیوانات می کنید بر شما بخشیده شود

1- كَنْزُالْعُمّال : 24957 ، 24973 ، 24982 ، 24971 ، 24972 .
2- كَنْزُالْعُمّال : 24957 ، 24973 ، 24982 ، 24971 ، 24972 .

بسیاری از گناهان شما بخشوده شده است .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «ألا تَتَّقِی اللّهَ فی هذهِ الْبَهیمَهِ الَّتی مَلَّکَکَ اللّهُ تَعالی إیّاها ؟! فَإِنّهُ شَکا إلَیّ أنّکَ تُجیعُهُ وَ تُدْئِبُهُ»(1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آیا درباره این بی زبانی که خداوند در اختیار تو گذاشته است از خدا نمی ترسی ؟ آن حیوان بی زبان از درد و رنجی که به او می رسانی نزد من شکایت کرد .

رَسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «لَعَنَ اللّهُ مَنْ مَثَّلَ بِالْحَیَوانِ »(2)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : نفرین خدا بر کسی که حیوانی را (زنده) مثله کند .

1- کَنْزُالْعُمّال : 24957 ، 24973 ، 24982 ، 24971 ، 24972 .
2- کَنْزُالْعُمّال : 24957 ، 24973 ، 24982 ، 24971 ، 24972 .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «الثّالِثُ مَلْعونٌ یَعنی عَلَی الدّابَّهِ » (1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : سومین نفری که بر پشت ستورنشیندملعون است. (سه پشته نباید حیوان را سوار شد) .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «لِلدّابَّهِ عَلی صاحِبِها سِتُّ خِصالٍ : یَعْلِفُها إذا نَزَلَ ، وَ یَعْرِضُ عَلَیهَا الْماءَ إذا مَرَّ بِهِ ، و لا یَضْرِبُها إلاّ عَلی حَقٍّ ، وَ لا یُحَمِّلُها ما لا تُطیقُ ، وَ لا یُکلِّفُها مِنَ السَّیرِ إلاّ طاقَتَها ، وَ لا یَقِفُ عَلَیْها فُواقا» . (2)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : حیوان شش حقّ به گردن صاحب خود دارد : هرگاه از آن

پیاده شد علفش دهد، هرگاه از آبی گذشت آن را آب دهد ، بی دلیل آن را نزند ،

1- کَنْزُ الْعُمّال : 24957 ، 24973 ، 24982 ، 24971 ، 24972 .
2- مُسْتَدْرَکُ الْوَسائِل : 8/258/9393 و ص 261/9402 و ص 306/9511 .

بیشتر از قدرتش آن را بار نکند ، بیشتر از توانش آن را راه نبرد و مدت زیادی روی آن درنگ نکند .

الإمامُ الباقرُ علیه السلام : «إنَّ رَسولَ اللّهِ صلی الله علیه و آله سَمِعَ رَجُلاً یَلْعَنُ بَعیرا ، فَقالَ صلی اللّه علیه و آله : اِرْجِعْ ، لا تَصْحَبْنا عَلی بَعیرٍ مَلْعونٍ» !(1)

امام باقر علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله شنید که مردی شتر خود را نفرین می کند ، فرمود : برگرد ، با شتر نفرین شده همراه ما نیا .

فی حَدیثِ وَفاهِ أمیرِالْمؤمنینَ علیه السلام : «قالَتْ اُمُّ کُلثومٍ : ... ثُمَّ نَزَل إلَی الدّارِ ، وَ

کانَ فِی الدّارِ إوَزٌّ قَدْ اُهدِیَ إلی أخِی الْحُسَیْنِ علیه السلام ، فَلَمّا نَزَلَ خَرَجْنَ وَراءَهُ وَ رَفْرَفْنَ وَ صِحْنَ فی وَجْهِه ، وَ کانَ قَبْلَ تِلْکَ اللّیْلَهِ لَمْ یَصِحْنَ ... ثُمّ قالَ : یا بُنَیّهُ ، بِحَقّی

1- مُسْتَدْرَکُ الْوَسائِل : 8/258/9393 و ص 261/9402 و ص 306/9511 .

عَلَيْكِ إلاّ ما أطْلَقْتِيهِ؛ فَقَدْ حَبَسْتِ ما لَيْسَ لَهُ لِسانٌ وَ لا يَقْدِرُ عَلَى الْكَلامِ إذا جاعَ أوْ عَطِشَ ، فَأَطْعِميهِ و اسْقيهِ وَ إلاّ خَلّى سَبيلَهُ يَأْكُلُ مِنْ حَشائِشِ الأَرْضِ». (1)

درحدیث رحلت امیرالمؤمنین علیه السلام آمده است:ام کلثوم گفت: ... آن گاه امام علیه السلام به حیاط خانه رفت . در صحن خانه چند غاز بود که به برادرم حسین علیه السلام هدیه شده بود ، غازها دنبال امام علیه السلام به راه افتادند و بال می زدند و رو به روی ایشان فریاد می کردند . تا آن شب چنین سر و صدایی راه نینداخته بودند ... سپس امام فرمود :

دخترم ! به حقّی که مرا بر توست سوگند این حیوانات را آزاد کن . تو چیزی را نگه داشته ای که زبان ندارد و نمی تواند بگوید گرسنه است یا تشنه . یا آنها را آب و غذا بده یا آزادشان کن که از علف ها و سبزه های زمین بخورند .

1- مُسْتَدْرَکُ الْوَسائِل : 8/258/9393 و ص 261/9402 و ص 306/9511 .

رسولُ اللّهِ صلى الله عليه و آله : «إنَّ الدَّابّةَ تقولُ : اللّهُمَّ ارْزُقنى مَلِيکَ صِدْقٍ : يُشْبِعُنى ، و يَسْقينى ، و لا يُحَمِّلُنى ما لا اُطيقُ» . (1)

پيامبر خدا صلى الله عليه و آله : حيوانات مى گويند : خدايا ! صاحب خوبى نصيب من كن ؛ كسى كه مرا سيراب و غذا كند و بيش از توانم بر من بار ننهد .

زدن حیوانات

رسولُ اللّه ِ صلی الله علیه و آله : «لا تَضْرِبوا الدَّوابَّ علی وُجوهِها، فإنَّهاتُسَبِّحُ بحَمْدِاللّه ِ».(2)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : به صورت حیوانات نزنید ؛ زیرا آنها حمد و تسبیح خدا می گویند .

ص:279

1- الفقیه : 2/289/2477 .
2- الکافی : 6/538/4 ، الخصال : 618/10 .

«حَجَّ علیُ بنُ الحسینِ علیه السلام عَلی ناقَهٍ لَهُ أربَعینَ حِجّةً ؛ فَما قَرَعَهابِسَوْطٍ».(1)

علی بن حسین علیه السلام چهل بار با شتر خود به حج رفت و یک تازیانه بر آن نزد .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «اِضْرِبوها عَلَی النِّفارِ ، وَ لا تَضْربوها عَلَی الْعِثارِ» .(2)

پیامبرخدا صلی الله علیه و آله : حیوان رابرای چموشی وسرکشی کردن بزنید،امابرای لغزیدن

و به سر درآمدن نزنید .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله « وَ قَدْ مَرَّ صلی الله علیه و آله بِحِمارٍ قَدْ وُسِمَ فی وَجهِه : أَمابَلَغَکُم أَنّی لَعَنْتُ مَنْ وَسَمَ الْبَهیمَهَ فی وَجْهِها أو ضَرَبَها فی وَجْهِها» ؟! (3)

ص:280

1- الفقیه : 2/293/2494 .
2- الکافی : 6/539/12 .
3- التّاجُ الجامعُ لِلأُصول : 4/351 .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله الاغی را دید که صورتش را داغ کرده اند ، فرمود : مگر نشنیده اید که من نفرین کرده ام آن کسی را که صورت حیوان را داغ کند یا بر چهره اش تازیانه زند ؟

رسولُ اللّه ِ صلی الله علیه و آله : «غُفِرَ لِامْرَأهٍ مُومِسَهٍ مرَّت بِکَلْبٍ عَلی رَأسِ رَکِیٍّ یَلْهَثُ کادَ یَقْتُلُهُ الْعَطَشُ ، فنَزَعَت خُفَّها فأوثَقَتْهُ بخِمارِها فنَزَعَت لَهُ مِن الماءِ ، فغُفِرَ لَها بذلکَ» .(1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : زنی بدکاره سگی را دید که بر سر چاهی له له می زند و کم مانده است از تشنگی بمیرد . او کفش خود را درآورد و آن را به روسری خود

1- کنز العمّال : 43116 ، 43695 .

بست و به وسیله آن از چاه آب کشید (و به آن حیوان داد)؛ پس خداوند گناهان او را به سبب این کار آمرزید .

رَسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «عُذِّبَتِ امْرأهٌ فی هِرٍّ رَبَطَتْهُ حَتّی ماتَ ، وَ لَمْ تُرْسِلْهُ فَیَأکُلَ مِنْ خِشاشِ الأرضِ ، فَوَجَبَتْ لَهَا النّارُ بِذلِکَ» . (1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : زنی به سبب آنکه گربه ای را بسته بود و اجازه نمی داد برای غذای خود شکار کند و بدین سبب مرد ، مستوجب آتش دوزخ گشت .

امام صادق علیه السلام : زنی به سبب آنکه گربه ای را بسته بود تا از تشنگی مرد ، به عذاب گرفتار آمد .

1- کنز العمّال : 43116 ، 43695 .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «رأیتُ فی النّارِ صاحِبةَ الهِرّةِ تَنْهَشُها مُقْبِلَةً و مُدْبِرَةً ، کانت أو ثَقَتْها فلَم تکُن تُطعِمُها و لَم تُرْسِلْها تأکُلُ مِن خِشاشِ الأرضِ» (1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : در دوزخ زنی را دیدم که گربه اش از هر طرف او را گاز می گرفت؛ علتش این بود که (در دنیا) آن حیوان را بسته بود و نه غذایش می داد و نه آزادش می کرد که خودش حیوانی را شکار کند .

کشتن به ناحق حیوانات

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «ما مِن دابَّةٍ طائرٍ و لا غَیرِه یُقْتَلُ بغَیرِ الحقِّ إلاّ

1- مستدرک الوسائل : 8/302/9502 .

ستُخاصِمُهُ يَومَ القِيامَهِ» . (1)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرحیوانی پرنده یا جزآن که به ناحق کشته شود در روز قیامت از قاتل خود شکایت خواهد کرد .

رسولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله : «مَن قَتلَ عُصْفورا عَبَثا عَجَّ إلَی اللّهِ يَومَ القِيامَهِ مِنهُ ، يقولُ : يا رَبِّ ، إنّ فُلانا قَتلَنی عَبَثا و لَم يَقتُلْنی لِمَنفَعَهٍ» . (2)

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس گنجشکی را بی سبب بکشد آن گنجشک در روز قیامت از او به درگاه خدا بنالد و بگوید : پروردگار من ! فلانی مرا نه برای استفاده که بی سبب کشت .

1- کنز العمّال : 39968 .
2- کنز العمّال : 39971 ، 39986 .

رسولُ اللّهِ صلى الله عليه و آله : «مَن قَتلَ عُصْفورا بغَيرِ حقِّه سألَهُ اللّهُ تعالى عنهُ يَومَ

القِيامَهِ . قالوا : و ما حقُّهُ ؟ قالَ : يَذبَحُهُ ذَبْحا و لا يَأخُذُ بِعُنُقِه فيَقْطَعُهُ» . (1)

پيامبر خدا صلى الله عليه و آله : هركس گنجشكى را ، بدون رعايت حق آن بكشد ، خداى تعالى در روز قيامت از او بازخواست كن . عرض شد : حق گنجشک چيست ؟ فرمود : اين كه او را ذبح كند ، نه اينكه گردنش را بكند .

ابنُ عبّاسٍ : «نَهى [رسولُ اللّهِ صلى الله عليه و آله] عن قَتلِ كُلِّ ذى رُوحٍ إلاّ أنْ يُؤذَى» . (2)

ابن عبّاس : [رسول اللّه صلى الله عليه و آله] از كشتن هر جانداری نهى فرمود ، مگر آن كه آزار برساند .

1- كنز العمّال : 39981 .
2- التّاج الجامع للأصول : 4/351 .

نهی از به جان هم انداختن حیوانات

ابنُ عبّاسٍ : «نهَی النَّبیُّ صلی الله علیه و آله عنِ التَّحْریشِ بَینَ البَهائمِ ».

ابن عباس : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله از به جان هم انداختن حیوانات نهی فرمود .

سیستم بینایی در حیوانات

همچنان که مورخان در تاریخ علم ثبت کرده اند ، پژوهشگران از دوره یونان باستان تاکنون ، همواره مشتاق و علاقمند به بررسی پدیده بینایی در جهان زنده بوده اند و در آغاز چنین می پنداشتند که فرآیند «دیدن» در پی خروج اشعه هایی از درون چشم به بیرون و سپس لمس محیط پیرامون توسط این اشعه ظهور می یابد .

این فرضیه مدتی مدید مورد پذیرش قرار داشت تا آن که یک پژوهشگر عرب پرده از شیوه کارکرد لنزها برگرفت و توضیح داد که عدسی ها چگونه قادرند با

تمرکز پرتوهای نوری دریافت شده از محیط اطراف ، تصاویر مشابهی را از اشیا و مناظر پیرامون خلق کنند .

امروزه می دانیم که فرآیند انتخاب طبیعی (natural selection) دست کم 10 سیستم بینایی گوناگون را در سلسله جانوران به وجود آورده است که هریک به عنوان سیستم مناسبی برای رفع نیازهای خاص صاحب خویش در زیستگاههای مختلف ، در طول روند تکامل موجودات زنده توسعه یافته است .

همچنان که زیست شناسان تصریح می کنند ، در واقع «چشم» در گونه های زنده مختلف این سیاره ، برای تأمین نیازهای گوناگونی سازش یافته است ، به طوری که دیدن در شب یا روز ، مشاهده فاصله نزدیک یا دور یا داشتن میدان بینایی باریک یا پهن ، از جمله ویژگی هایی است ک برحسب نوع جانور و

زیستگاهش متفاوت است و از این رو ، هر چشم با سیستم خاص خود برای

صاحب ویژه ای تکامل و توسعه پیدا کرده است . با وجود این ، تمامی این سیستم های بینایی در جانوران مختلف ، نور را از محیط اطراف دریافت می کنند و از پرتوهای نوری به دست آمده برای تولید تصویر مشابهی از اطراف در مغز جانور موردنظر بهره می گیرند و امکان مشاهده و دیدن دنیا را فراهم می آورند . این سیستم ها بسیار پیشرفته تر از فن آوری های تصویربرداری است که انسان به روش های گوناگون تولید کرده و دانشمندان بر این باورند که سیستم های بینایی در جهان زنده ، بسیار کارآمدتر ، نیرومندتر ، اغلب ساده تر و به طور کلی برازنده تر از انواع مصنوعی و انسان ساخت آن است .

سیستم های بینایی در جهان جانوران ، به طور کلی شامل دو نوع عمده و

اصلی است : نخست چشم های نوع «دوربینی» که از یک عدسی منفرد برای متمرکز کردن تصاویر اطراف روی پرده شبکیه استفاده می کنند و نوع دیگر ،

«چشم های مرکب» هستند که ترکیبی از چشم های منفرد به شمار می روند و از عدسی های فراوانی برخوردارند که تعداد آنها در برخی موارد به هزاران عدد نیز می رسد .

جانوران صاحب چشم دوربینی، از روش های مختلفی برای متمرکز ساختن عدسی به منظور مشاهده اشیای موجود در فواصل گوناگون بهره می گیرند . انسان ها و پرندگان دارای عضلات تخصصی شده ای هستند که میزان تحدب و تقعر یا به بیان دیگر ، میزان انحنای عدسی چشم را تغییر می دهد . به همین ترتیب ، این عدسی منفرد در چشم اختاپوس ها دارای لایه هایی مانند پیاز است که

خواص نوری هرکدام اندکی با دیگری متفاوت است و این ساختار ویژه ، به متمرکز ساختن دقیق پرتوهای نور و حتی ارائه یک میدان دید وسیع و پهن به این جانور کمک فراوانی می کند . در نهنگ ها ، محفظه پشت عدسی از مایع خاصی پر و خالی می شود و این مایع سبب حرکت عدسی و کاهش یا

افزایش فاصله آن با شبکیه چشم می شود .

این در حالی است که در دوزیستان ، ماهیچه ویژه ای در چشم وجود دارد که عدسی چشمی را به عقب یا جلو حرکت می دهد و امکان تغییر فاصله لنز با شبکیه را با بهره گیری از این روش ایجاد کرد .

«لوک لی» از دانشگاه برکلی و همچنین پژوهشگران دیگر موفق به طراحی و

تولید عدسی هایی شده اند که مشابه عدسی جانوران «چشم دوربینی» است و می تواند با تغییر فشار مایع موجود در محفظه های خاص ، میزان تمرکز عدسی را بر حسب شرایط گوناگون تنظیم کند .

این عدسی ها که به اصطلاح «microdoublet» نامیده می شوند ، می توانند با برآمده شدن دو طرف عدسی یا فرورفتگی آنها ، دو شکل متفاوت به خود بگیرند

ص:290

و به این ترتیب ، فاصله کانونی و نیز میدان دید را به طور مناسبی تغییر دهند . این نوع عدسی ها برای استفاده در ساختار دوربین های عکاسی یا تصویربرداری از داخل بدن مفید و قابل استفاده هستند .

مهندسان همچنین سرگرم تحقیق و بررسی روی طرح ساخت شبکیه سنتزی هستند و توسعه و تکمیل شبکیه مصنوعی می تواند تحولی در پیوند این قسمت

حیاتی از سیستم بینایی در انسان ها به وجود آورد . البته دستیابی به این هدف با چالش بزرگی روبه روست ، زیرا بیشتر شبکیه های چشم در طبیعت ، خمیده و دارای انحناء هستند ، اما بخش مشابهی که توسط انسان ساخته و در ساختار دوربین های عکاسی استفاده شده است ، اغلب ساختمانی مسطح و سخت دارند و فاقد انحنای موردنظر هستند .

«لوک لی» همچنین تصریح می کند : دانشمندانی که در این عرصه مشغول کار

و تلاشند ، هنوز به دانش فنی لازم برای سرهم بندی اجزای مصنوعی مختلف روی یکدیگر و ایجاد یک سیستم کامل به عنوان «چشم مصنوعی» دست نیافته اند ، زیرا این امر با پیچیدگی ها و دشواری های فراوانی روبه روست .

نیم نگاهی به اطراف

تحقیقات و پژوهش ها به سرعت در زمینه ساخت اجزای منفرد مختلف در ساختار چشم ، در حال پیشرفت و توسعه است و در این راه ، از عدسی ها و دیگر اجزای چشم جانوران گوناگون از جمله حشرات و بندپایان به عنوان الگوهای طبیعی الهام گرفته می شود .

این قبیل عدسی ها در چشم حشرات ، بخشی از یک واحد تصویرسازی موسوم به «اوماتیدی» است که هریک بخشی از یک تصویر خاص را فراهم می کنند و در مجموع ، امکان تصویرسازی از یک شی ء یا محیط پیرامون جانور

را به وجود می آورند . «اوماتیدی» از ویژگی های قابل توجهی برخوردار است ؛ به طوری که می تواند سیگنال ها و پیام های دیداری خویش را بی درنگ و با سرعت زیاد ارسال کند و امکان ردیابی یک حرکت سریع را در محیط اطراف برای جانور

فراهم آورد و برای مثال به هنگام بروز یک تهدید ، به جانور امکان پرواز به هنگام و دور شدن از خطر را ارائه کند .

«لی» و همکارانش در دانشگاه برکلی آمریکا موفق به ساخت «اوماتیدی»هایی مصنوعی شده اند که هرکدام متشکل از یک عدسی کوچک ، مرتبط با یک سیستم ویژه جمع آوری سیگنال های تولیدی هستند و با آرایش دادن آنها به طور دلخواه، می توان حتی یک میدان دید 360 درجه ای را به طور مصنوعی ایجاد کرد .

در واقع ، ابعاد کل این سیستم را حتی می توان کوچک تر از یک دانه قرص ویتامین طراحی کرکد و با بلعیدن آن ، دوربینی را برای تصویربرداری از محیط

داخلی بدن روانه سیستم گوارش کرد و بدون ظهور عوارض جانبی نامطلوب ، عملیات عکسبرداری از اندام های داخلی را با موفقیت انجام داد .

به گفته مهندسان بویژه پیشتازان عرصه نانوتکنولوژی ، جهان زنده سرشار از الگوهای پیچیده ، کارآمد و شگفت انگیزی است که مشاهده دقیق و الهام گیری از آنها می تواند راهگشای افق های جدیدی در عرصه های گوناگون علمی و تکنولوژی باشد و برای حرکت و پیشرفت در مسیر مناسب توسعه علمی، فقط کافی است کمی بهتر به محیط اطراف خود بنگریم و در آن تأمل کنیم .(1)

1- روزنامه همشهری، آذر 1384 به نقل از نشریه «ساینس» ، نوامبر 2005 .

فهرست منابع و مآخذ

1 مجموعه کتاب تفسیر جوان قطع جیبی، دکتر محمد بیستونی، چاپ : 80 ، انتشارات : دارالکتب الاسلامیه

2 نهج البلاغه و حیوانات خطبه های 165 186 155 (1 تا 13) و 185 (21 22) 185 (11 12) ترجمه مرحوم محمّد دشتی

3 لغت شناسی قرآن کریم ، دکتر محمدبیستونی

4 دانشنامه قرآن پژوهی ، بهاءالدین خرمشاهی

5 مجمع البیان ،تألیف مرحوم آیه اللّه طبرسی ، انتشارات فراهانی، ، جلد 4 ، صفحه 298

6 حواس اسرارآمیز حیوانات (1 و 2) ، وتیوس دروشر ، چاپ اول : 58

7 نگاهی به دنیای حیوانات درقرآن کریم،نویسنده:جلیل ابوالحبّ،

ص:295

مترجم : تقی متّقی، ناشر : بوستان کتاب قم ، چاپ اول 80 ، انتشارات : دفتر تبلیغات اسلامی قم سال 80

8 پیام قرآن،جلد2،نوشته آیه اللّه مکارم شیرازی،ناشر:مدرسه الامام علی بن ابیطالب (ع) ، نوبت و سال چاپ : 1375

9 ارتباط در دنیای جانوران ، جلد 1 ، مترجم : جمیله قراباقی ، نوبت چاپ : اول 81 ، انتشارات : جزیل

10 هزار و یک پرسش حیوانات ، ترجمه : رضوان دزفولی ، چاپ هشتم : سال 82 ، نشر افق

11 روزنامه همشهری، آذر1384 به نقل ازنشریه «ساینس»، نوامبر2005 .

ص:296

فهرست مطالب

موضوع صفحه

مقد مه••• 7

نام حیوانات در قرآن کریم••• 12

توجه قرآن به حیوانات اهلی••• 19

ذکر حیوانات همراه بامبارزات اصلاح طلبانه انبیاءعظام••• 20

تشابه و تمثیل در قرآن کریم با استفاده از حیوانات••• 24

اسامی حیوانات درقرآن کریم••• 25

1 و 2 میش و بز••• 25

3 گوسفند••• 29

ص:297

فهرست مطالب

موضوع صفحه

«گوسفند» موضوع قضات حضرت داوود علیه السلام ••• 29

4 گوساله••• 35

پذیرایی با «گوساله فربه» نشانه سخاوت حضرت ابراهیم علیه السلام ••• 35

گوساله پرستی••• 37

5 گاو••• 43

ذبح «گاو» به عنوان وسیله ای برای کشف جرم وامتحان بنی اسرائیل••• 43

6 شتر••• 47

ص:298

فهرست مطالب

موضوع صفحه

عجایب استثنایی شتر••• 50

دسته بندی چهارگانه حیوانات در قرآن••• 55

توضیحات دسته بندی حیوانات••• 56

بی مهرگان••• 56

مرجان ها••• 56

کارمرجان ها••• 57

نرم تنان••• 58

ص:299

فهرست مطالب

موضوع صفحه

چگونگی عمل تشکیل مروارید••• 59

بندپایان••• 60

حشرات••• 61

تقسیم بندی هشتگانه حشرات در قرآن کریم••• 61

7 عنکبوت••• 63

عجایب عنکبوت ها••• 64

خانه عنکبوت از نظر قرآن••• 65

ص:300

فهرست مطالب

موضوع صفحه

فواید عنکبوت ها••• 66

آیا عنکبوت آبی هم وجود دارد ؟••• 66

8 ملخ••• 69

آفرینش ملخ از زبان نهج البلاغه••• 71

9 شپش••• 75

10 موریانه••• 79

راز معماری موریانه ها••• 80

ص:301

فهرست مطالب

موضوع صفحه

موریانه و داستان سلیمان نبی••• 81

شگفتی های دنیای موریانه ها••• 83

کار مأمورین پلیس موریانه ها چیست ؟••• 84

شهر موریانه ها و همکاری دربین آنها چگونه است ؟••• 85

11 مورچه••• 89

زندگی مورچه ها از زبان نهج البلاغه••• 90

داستان سلیمان و مورچه••• 90

ص:302

فهرست مطالب

موضوع صفحه

پیام رسانی مورچه ها چگونه است ؟••• 93

12 پروانه••• 97

راز لکه هایی که روی بال پروانه هاست••• 98

چرخه زندگی پروانه••• 99

13 زنبور عسل••• 103

زنبور عسل و قرآن••• 104

شکل هندسی کندوها••• 106

ص:303

فهرست مطالب

موضوع صفحه

شکل مقاوم کندوها••• 107

تمدّن عجیب زنبوران••• 108

عسل ماده شفابخش••• 109

ارزش غذایی عسل••• 110

فواید عسل••• 111

تهیه پادزهر از زنبور••• 113

خدمات دیگر زنبور عسل••• 113

ص:304

فهرست مطالب

موضوع صفحه

بارور ساختن گل ها توسط زنبور عسل••• 114

ساختمان جسمانی زنبور عسل••• 115

حرکات زنبور عسل و مفاهیم آن••• 116

جهت وزش باد و حرکت زنبورها••• 117

زنبورها زمستان به کجا می روند ؟••• 117

حدیثی از امام جعفرصادق درباره زنبورعسل••• 118

14 مگس••• 121

ص:305

فهرست مطالب

موضوع صفحه

زندگی مگس••• 123

15 پشه••• 127

عجایب خلقت پشه••• 129

حدیثی از امام جعفرصادق علیه السلام درباره آفرینش پشه••• 131

بیان نهج البلاغه در عظمت خلقت پشه••• 131

زندگی انگلی پشه••• 132

چشم تلسکوپی حشرات••• 133

ص:306

فهرست مطالب

موضوع صفحه

حشرات چگونه تنفس می کنند ؟••• 134

مهره داران••• 137

16 ماهیان در آیات قرآن••• 139

کدام حیوان از حباب لانه می سازد ؟••• 139

کدام ماهی نوزادش را دردهانش پناه می دهد؟••• 140

رنگ ها علائم اخطار دهنده••• 141

آیا ماهی ها زیر آب تنفس می کنند ؟••• 142

فهرست مطالب

موضوع صفحه

آیا ماهی ها الکتریسیته تولید می کنند ؟••• 143

آیا «ماهی پرنده» وجود دارد ؟••• 143

کدام حیوان ها در پرده ای از دود ناپدید می شوند ؟••• 144

پستاندار دریایی••• 144

اسب دریایی چه نوع حیوانی است ؟••• 145

دوزیستان••• 145

کدام حیوان تخم هایش را برپشت خود حمل می کند ؟••• 146

ص:308

فهرست مطالب

موضوع صفحه

17 خزندگان (مارها)••• 149

مار زنگی چگونه در تاریکی شکار خود را پیدا می کند ؟••• 150

اژدها (مار بزرگ)••• 153

داستان حضرت موسی و مار••• 154

طول بلندترین مارجهان چه قدراست ؟••• 155

مارها چگونه حرکت می کنند ؟••• 156

18 طیور (هُدْهُدْ)••• 159

فهرست مطالب

موضوع صفحه

گفتار پرندگان در قرآن••• 159

19 کلاغ••• 163

آیا حیوانی مانند کلاغ سیاه مفید است ؟••• 164

20 سَلْوی (بلدرچین)••• 167

شگفتی آفرینش پرندگان از زبان نهج البلاغه••• 167

مهاجرت پرندگان••• 168

چراپرندگان بیشتر به شکل V پروازمی کنند••• 169

ص:310

فهرست مطالب

موضوع صفحه

فن پیچیده پرواز در پرندگان••• 170

شگفتی آفرینش طاووس از زبان علی بن ابیطالب علیه السلام ••• 172

شگفتی رنگ آمیزی پرهای طاووس••• 173

21 و 22 جوارح (سگ و یوزپلنگ)••• 177

سگ••• 178

حکم ظرفی که سگ لیس زده است ؟••• 180

بررسی رفتار حیوانات اهلی••• 180

فهرست مطالب

موضوع صفحه

برقراری ارتباط در حیوانات••• 181

انواع آوای هشدار دهنده در حیوانات••• 182

کدام حیوان سدّ می سازد ؟••• 185

23 خوک••• 189

دلایل حرمت خوردن گوشت خوک••• 189

زیان های معنوی و اخلاقی خوردن گوشت خوک••• 192

24 گرگ••• 197

ص:312

فهرست مطالب

موضوع صفحه

صحنه سازی حمله «گرگ» به یوسف علیه السلام توسط برادرانش••• 198

25 شیر••• 203

26 الاغ••• 207

قاطر (استر)••• 208

27 اسب••• 213

«اسب های ممتاز» وسیله آزمایش تربیت انسان••• 214

28 فیل••• 217

فهرست مطالب

موضوع صفحه

قدرت نمایی عجیب خداوند کعبه••• 217

چرا فیل ها گوش های بسیار بزرگی دارند ؟••• 218

29 اَبابیل••• 221

داستان اصحاب فیل••• 221

30 میمون (بوزینه ، شامپانزه)••• 231

زندگی گروهی میمون ها••• 232

زبان ارتباطی میمون ها••• 232

فهرست مطالب

موضوع صفحه

خوردن گوشت چه حیواناتی حرام است ؟••• 235

آیا خوردن حیوان خفه شده حلال است ؟••• 235

اَلْمَوْقُوذَه••• 235

اَلْمُتَرَدِّیَه••• 236

اَلنَّطیحَه••• 236

اَلسَّبُع••• 236

گوشت مَیْتَه••• 237

ص:314

فهرست مطالب

موضوع صفحه

نماز خواندن برپوستِ حیوانات حرام گوشت••• 237

چهارپایان و منافع آنها••• 237

آیا حیوانات وحشی دارای عاطفه هستند ؟••• 239

آیاحیوانات هم رستاخیزدارند ؟••• 240

آیااگر حیوانات رستاخیزدارند،تکلیف هم دارند؟••• 245

حیوانات حلال گوشت و حرام گوشت در قرآن••• 249

آیا حیوانات نیز فهم دارند ؟••• 250

فهرست مطالب

موضوع صفحه

تعداد حیوانات ، حشرات و پرندگان••• 251

حیوانات مظهر چه چیزهایی هستند ؟••• 252

پستانداران••• 253

هوش سرشار حیوانات••• 253

رام شدن حیوانات••• 255

کدام پرنده لانه خود را می دوزد ؟••• 256

کدام حیوان خانه اش را باخود حمل می کند ؟••• 257

ص:316

فهرست مطالب

موضوع صفحه

کدام پرنده خانه خود را رنگ می زند ؟••• 257

کدام پرنده دشمن خود را فریب می دهد ؟••• 258

خفّاش از زبان قرآن ناطق علی بن ابیطالب علیه السلام ••• 259

هزارپایان و صدپایان چند پا دارند ؟••• 262

آفتاب پرست چه رنگی است ؟••• 262

بلندترین حیوان جهان کدام است ؟••• 262

عمر کدام حیوان بیشتر است ؟••• 263

ص:317

فهرست مطالب

موضوع صفحه

سرعت تیزپروازترین حیوان چه قدر است ؟••• 263

کدام حیوان سریع تر از حیوانات دیگر می دود ؟••• 263

آیا بزرگ ترین پرنده جهان پرواز می کند ؟••• 263

کدام پرنده بلندترین بال را دارد ؟••• 264

اندازه کوچک ترین پرنده جهان چقدر است ؟••• 264

پرندگان تا چه مسافتی مهاجرت می کنند ؟••• 264

پرندگان تا چه ارتفاعی پرواز می کنند ؟••• 264

ص:318

فهرست مطالب

موضوع صفحه

طول بلندترین مار جهان چقدر است ؟••• 265

کدام حیوان بلندترین دماغ را دارد ؟••• 265

کدام پرنده می تواند به عقب پرواز کند ؟••• 266

چه حیواناتی صحبت می کنند ؟••• 266

سنجاب ها چگونه پرواز می کنند ؟••• 266

کدام پرنده با ابزار شکار می کند ؟••• 267

چرا حیوانات به خواب زمستانی فرومی روند؟••• 267

ص:319

فهرست مطالب

موضوع صفحه

کدام حیوان تقسیم می شود ؟••• 268

زبان حیوانات یا منطق الطّیر••• 269

حقوق حیوانات از دیدگاه احادیث••• 272

زدن حیوانات••• 279

ثواب مهربانی با حیوانات••• 281

کیفر آزار دادن حیوانات••• 282

کشتن به ناحق حیوانات••• 283

فهرست مطالب

موضوع صفحه

نهی از به جان هم انداختن حیوانات••• 286

سیستم بینایی در حیوانات••• 286

شبکه مصنوعی••• 290

نیم نگاهی به اطراف••• 292

فهرست منابع و مآخذ••• 295

ص:321

ص:322

ص:323

درباره مرکز

بسمه تعالی
هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
آیا کسانی که میدانند و کسانی که نمیدانند یکسانند ؟
سوره زمر/ 9

مقدمه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال 1385 هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:
1.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
2.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
3.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
4.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
5.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
6.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:
1.عمل بر مبنای مجوز های قانونی
2.ارتباط با مراکز هم سو
3.پرهیز از موازی کاری
4.صرفا ارائه محتوای علمی
5.ذکر منابع نشر
بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :
1.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
2.برگزاری مسابقات کتابخوانی
3.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
4.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
5.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
6.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...
7.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
8.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...
9.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
10.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
11. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در 8 فرمت جهانی:
JAVA.1
ANDROID.2
EPUB.3
CHM.4
PDF.5
HTML.6
CHM.7
GHB.8
و 4 عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :
ANDROID.1
IOS.2

WINDOWS PHONE.3
WINDOWS.4
به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .
درپایان :
از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک 129/34- طبقه اول
وب سایت: www.ghbook.ir
ایمیل: Info@ghbook.ir
تلفن دفتر مرکزی: 03134490125
دفتر تهران: 88318722 ـ 021
بازرگانی و فروش: 09132000109
امور کاربران: 09132000109